

Språk

Grundskola och gymnasieskola

Kursplaner, betygskriterier och kommentarer

Beställningar till:
Fritzes Kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 91 90
Orderfax: 08-690 91 91
E-post: order.fritzes@liber.se
Internet: www.fritzes.se

Språk
Upplaga 1
ISBN 91-38-31688-9
Omslagsillustratör: Kari Modén
Grafisk formgivning: Pangea design AB
© Skolverket och Fritzes
Tryck: Centraltryckeriet Borås 2000

Innehåll

Inledning 5

Om språk och språkinläring 7

De moderna språken i grundskolan och gymnasieskolan från 1960 och framåt, Per Malmberg 7

Tvåspråkighet och inläring av språk i och utanför skolan, Åke Viberg 27

Att bedöma språkfärdighet, Gudrun Erickson 42

Engelska i gymnasieskolan för elever som saknar godkänt grundskolebetyg, Ingrid Paulin-Rosell 49

Referenslitteratur, språk: inläring, undervisning och bedömning 51

Kommentarer till de olika ämnenas kursplaner 53

Kursplanerna i engelska och moderna språk, ett enhetligt sammanhängande system 53

Klassiska språk 55

Modersmål 56

Teckenspråk för hörande 57

Jämförelse mellan gamla och nya kurser i språk 58

Kursplaner: Grundskolan 60

Engelska 60

Moderna språk 66

Modersmål 73

Teckenspråk för hörande 79

Kursplaner: Gymnasial utbildning 84

Engelska 84

Klassisk grekiska 96

Latin med allmän språkkunskap 102

Moderna språk 111

Modersmål 135

Teckenspråk för hörande 144

Inledning

I detta häfte finns samtliga språkkursplaner. Vidare innehåller häftet texter som utifrån olika perspektiv diskuterar språkkursplaner, språkinläring, bedömning samt utbildningen i engelska för de elever som kommer till gymnasieskolan utan godkänt betyg i ämnet från grundskolan.

För de olika ämnena finns kommentarer som belyser kursplanerna och ämnets roll.

Per Malmberg ger ett historiskt perspektiv på språkkursplaner, språkets ställning i den svenska skolan och språkundervisning. Hans artikel har rubriken "De moderna språken i grundskolan och gymnasieskolan från 1960 och framåt". I den språksyn som präglar kursplanerna i språk är kommunikativ språkfärdighet, strategier för kommunikation och inläring, interaktion, interkulturell förståelse och elevens eget ansvar centrala begrepp. Per Malmberg visar hur denna språksyn har växt fram och utvecklats i olika kursplaner i grundskolan och gymnasieskolan under senare hälften av 1900-talet.

Många olika system för nivåbeskrivningar av språkfärdigheter finns internationellt. Bakgrund till Skolverkets arbete med de nya språkkursplanerna är bl.a. Europarådets *A Common European Framework of Reference*. I Per Malmbergs artikel presenteras Frameworks generella språkbeskrivningar kortfattat.

Under det skede som Per Malmberg beskriver har språkinlärningsforskningen utvecklats från en behavioristisk syn på inläringen till ett ökat intresse för inläraren och vad som sker från det att inläraren, i olika åldrar och situationer, möter språket i tal och skrift till det att han eller hon själv kan använda det i alltmera avancerad kommunikation. I Åke Vibergs artikel, "Tvåspråkighet och inläring av språk i och utanför skolan", diskuteras olika typer av språkinläring. Där belyses vidare hur situationen i språkklassrummen påverkas av att eleverna i allt högre grad möter olika språk utanför skolan. De har med sig olika språkkunskaper från informell språkinläring i familj, andra sociala kontakter och under resor, från musik och internet.

Under rubriken "Att bedöma språkfärdighet" diskuterar Gudrun Erickson olika aspekter av bedömning, från elevens självbedömning till nationella prov i språk.

De elever som börjar i gymnasieskolan utan att ha fått godkänt betyg i grundskolan läser engelska inom ett individuellt program. Ingrid Paulin-Rosell belyser förutsättningarna för dessa elevers inläring.

I en litteraturlista finns förslag till litteratur om språkinläring, undervisning och bedömning.

Vid revideringen av alla kursplaner i grundskola och gymnasieskola har sambandet mellan grundskola och gymnasieskola betonats för ämnen som finns i båda skolformerna. Detta får stor betydelse för språkämnen som, med undantag för klassiska språk, finns i både grundskola och gymnasieskola. Moderna språk och teckenspråk för hörande är unika genom att de kan vara nybörjarämnena i båda skolformerna.

Kursplanerna i språk beskriver en bred och allmän språkförmåga. De måste uttryckas på ett så öppet sätt att de kan anpassas till olika elever och lärare som tillsammans ska planera arbetet.

I språkkursplanerna har en tydlig progression och kontinuitet betonats och kursplanerna i moderna språk och engelska skapar ett förändrat och förenklat system med generella steg eller nivåer i grundskola och gymnasieskola. Alla kursplaner i moderna språk, engelska och teckenspråk för hörande, för grundskola såväl som för gymnasieskola, är alltså utformade i steg som bygger på varandra. Varje steg definieras av mål att uppnå som är gemensamma för engelska och moderna språk. Även de betygskriterier som finns i båda skolformerna är gemensamma.

Klassiska språk, latin med allmän språkkunskap och klassisk grekiska har kursplaner som också betonar progression och påbyggbarhet. I dessa kursplaner finns mål både för den språkliga förmågan och för kunskaper om och förståelse för språkets värld, det antika Greklands och Roms rika historiska och kulturella liv och alla de områden där de klassiska språken och deras värld lever vidare och påverkar våra föreställningar och vårt ordförråd.

I häftet finns också kursplanerna i modersmål. Dessa kursplaner ansluter snarare till svenskämnets struktur än till modellen med steg. Elever som inte uppfyller kraven för att studera modersmål kan läsa språket inom ramen för kursplanen i moderna språk.

Kursplanerna i teckenspråk för hörande är utformade i sammanlagt fem steg på ett liknande sätt som kursplanerna i moderna språk och engelska.

Om språk och språkinläring

De moderna språken i grundskolan och gymnasieskolan från 1960 och framåt

PER MALMBERG

För att bättre förstå den plats de moderna språken har i dagens skola behöver vi kunna sätta in timplaner och kursplaner i ett något längre tidsperspektiv. Här har vi valt att följa denna utveckling från grundskolans införande 1962 (Lgr 62), över Lgr 69, Lgr 80 och Lpo 94 fram till och med kursplanereformen 2000. För utbildningen i gymnasieskolan görs motsvarande översikt över utvecklingen med jämförelser med tidigare kursplaner.

Ämnet engelska, som är kärnämne i gymnasieskolan, särskiljs från övriga moderna språk i skolan. I kursplanereformen 2000 har engelskan i grundskolan fått denna särställning mer påtagligt markerad genom att man i de nya kursplanerna gör en uppdelning mellan å ena sidan engelska och å andra sidan moderna språk.

Tidigare var kursplanerna en del av läroplanen. Till varje ny läroplan hörde nya kursplaner som trädde i kraft samtidigt med läroplanen. Detta starka samband bl.a. vad gäller tid hade upphört när nu gällande läroplaner kom 94 (Lpo 94 och Lpf 94). Kursplanerna för gymnasieskolan infördes redan 92 medan de för grundskolan kom 95. När kursplanereformen 2000 genomförs gäller fortfarande läroplanerna från 94. I denna framställning kopplas därför de kursplaner som gällde före 92 samman med då gällande läroplan.

Artikeln behandlar följande:

- Språkkursplanerna och språkens roll i grundskolan
- Språkkursplanerna och språkens roll i gymnasieskolan
- Kursplanernas struktur i grundskola och gymnasieskola, en jämförelse
- Kursplanereformen 2000 och Europarådets Framework.

Beskrivningen av språkkursplanernas utveckling under tiden från 60-talet framåt är fylligare vad gäller grundskolan. I avsnittet om språkkursplanerna i grundskolan följs utvecklingen av några centrala begrepp under hela senare delen av 1900-talets kursplaner fram till kursplanerna 2000. I avsnittet om gymnasieskolans språkkursplaner är motsvarande framställning inte lika detaljerad. Anledningen är att framväxten av de moderna kursplanernas språksyn är parallell i grundskola och gymnasieskola.

Språkkursplanerna och språkens roll i grundskolan

Ämnet engelska i grundskolan

I och med grundskolans första läroplan (Lgr 62) fick alla elever i den svenska skolan för första gången en obligatorisk nioårig skolgång. Ett modernt språk, engelska, var obligatoriskt från årskurs 4 t.o.m. årskurs 7 i grundskolan. I årskurs 8 och 9 hade eleverna rätt att välja bort engelska – en rätt som utnyttjades av bara cirka 10 % av eleverna.

I sjuan valde eleverna mellan en lättare, mer praktiskt inriktad, s.k. allmän kurs i engelska, och en något mer teoretiskt inriktad, s.k. särskild kurs. Ett viktigt skäl för att välja särskild kurs var att genomgången särskild kurs var ett krav för att komma in på gymnasiets teoretiska linjer. Den särskilda kursen i engelska kom att bli den ”vanliga” kursen som valdes av i genomsnitt cirka 70 % av eleverna.

Från och med Lgr 69 gjordes engelskan obligatorisk från årskurs 3 t.o.m. årskurs 9.

Det blev lärarna på det dåvarande lägstadiet (årskurs 1 – 3) som kom att bli ansvariga för nybörjarundervisningen. De flesta lägstadielärarna då saknade lärarutbildning i engelska. Så gott som hela lägstadielärarkåren fortbildades genom det s.k. JET-projektet – en kurs på 95 timmar fördelad på två år. Att lägstadielärarna normalt kom att undervisa i engelska bara vart tredje år och då bara under 80 minuter i veckan kunde ofta göra det svårt för dessa lärare att hålla kompetensen uppe.

Nedflyttningen av engelskan till årskurs 3 var sålunda ingalunda problemfri. Stadiövergången till årskurs 4 innebar ofta att mellanstadielärarna fortsatte att betrakta Lgr 69-eleverna som rena nybörjare i engelska.

Denna problembild fanns sedan med när man skulle sjösätta den följande läroplanen för grundskolan, Lgr 80. I Lgr 80 gavs kommunerna möjlighet att ”om särskilda skäl föreligger” – till exempel i kommuner med många invandrabarn – flytta upp ämnet engelska från läg- till mellanstadiet.

Många kommuner – inte bara de invandrantäta – valde att senare-

lägga starten till årskurs 4. År 1991 var det vanligaste argumentet för att senarelägga starten att kunskaperna i svenska skulle bli lidande genom en tidig introduktion av engelska.

1991 års Läroplanskommitté framhåller i betänkandet *Skola för bildning* (SOU 1992:24) att "engelskans ställning som obligatoriskt första främmande språk är självklar" och hävdar att "medborgarna i 2000-talets internationella samhälle behöver bredare och djupare engelskkunskaper än de som verkade under 1960- och 1970-talen då det nuvarande språkprogrammet utformades".

Enligt de direktiv som kommittén hade att utgå ifrån skulle undervisningen i engelska påbörjas i årskurs 1. Kommittén pekade på att det fanns ett från språkpedagogisk forskning väl dokumenterat samband mellan undervisningstid och elevprestationer. Kommittén föreslog därför ett utökat timtal, eftersom timmarna vid oförändrat timtal annars skulle bli mer utspridda över läsaren. Alltför gles exponering ansågs ha en negativ effekt på elevprestationerna.

I de kursplaner för grundskolan som tillkom 1995 kom emellertid ökningen av timtalet för engelska på grundskolan att bli ytterst marginell. Däremot var en viktig förändring att, utöver nedflyttningen av engelskan, anordningen med allmän och särskild kurs upphörde. Behörighetsreglerna för tillträde till gymnasieskolan hade redan inför Lgr80 ändrats så att allmän kurs gav samma behörighet som särskild kurs oavsett vilken linje man sökte. Det ledde bl.a. till taktikval – många elever gick över till den lättare allmänna kursen för att skaffa sig högre betyg i engelska inför valet av linje i gymnasiet.

Sammanfattningsvis kan man se att det timmässiga utrymmet för engelskan i grundskolan från 1962 fram till år 2000 varit relativt konstant men att studietiden sträckts ut. Idag kan denna utsträckning innebära att det sker undervisning i engelska under alla nio åren i grundskolan – jämfört med som lägst fyra år när Lgr 62 gällde.

De organisatoriska förändringarna är givetvis viktiga men kanske viktigare ändå är det innehåll som man fyller det organisatoriska ramverket med. Detta återkommer vi till nedan under *Kursplanernas innehåll*.

B-språk och C-språk i grundskolan

I Lgr 62 var det inte längre möjligt att läsa två språk vid sidan av engelska. Eleverna fick i stället välja mellan att antingen läsa tyska eller franska med början i årskurs 7 (= B-språk). Tyskan och franskan blev nu likställda tillvalsämnen med högst 13 veckotimmar fördelade på tre år.

Någon har jämfällt 1962 års bestämmelse om franskan i grundskolan med det tidigare viktigaste året för franskundervisningen i Sverige, nämligen 1807 – det år då franskan för första gången blev

officiellt ämne i det svenska skolväsendet (Hellström, 1985).

Tyskan, som av tradition haft en stark ställning i Sverige och som länge (fram till 1946) varit det språk som påbörjades före engelskan, valdes i Lgr 62 av cirka 40 % av eleverna medan mer blygsamma cirka 20 % valde franska.

Språken i skolan har tillsammans med matematik länge bedömts som svåra och krävande ämnen och i realskolan under 1900-talet var tyskan en verklig provosten där många elever fick underbetyg. Tillgänglig statistik visar att mer än hälften av eleverna misslyckades i realskolan, dvs. de tog inte realexamen på normaltid. I och med att Lpo 94 tillskapade ett nytt betygssystem och att begreppet "godkänd" för första gången infördes i grundskolan, har frågan om andelen elever som inte klarar godkändgränsen på nytt aktualiserats.

Vetskapen om att vissa skolämnen just bedömdes som särskilt svåra var skälet till att man vid grundskolans införande 1962 inrättade allmän och särskild kurs i matematik och engelska på högstadiet.

Sju år senare (Lgr 69) följde man modellen från engelska och matematik med en allmän (lättare) och en särskild (svårare) kurs också i tyska och franska. Men samtidigt fick dessa B-språk vidkännas en reduktion från 13 timmar i Lgr 62 till 11 timmar i Lgr 69 – en minskning av undervisningstiden med ca 15 %. När Lgr 80 infördes avskaffades alternativkurserna i B-språk.

I den regeringsproposition som ledde fram till Lpo 94 och till kursplanerna för grundskolan 95 var man beredd att satsa på ett förstärkt språkprogram. Motivet till denna förstärkning var att det "ökande internationella samarbetet skärper kraven på bredare och bättre språkkunskaper".

Det underströks att engelskan hade en självklar ställning som obligatoriskt främmande språk men det framhölls också att det med tanke på det ökande internationella samarbetet var naturligt att kunskaper i engelska kompletterades med kunskaper i andra stora europeiska språk. Av det skälet ansåg regeringen att alla elever skulle vara skyldiga att göra ett språkval med siktet i första hand inställt på studiet av ett andra främmande språk. De språk man hade i åtanke för ett sådant språkval var förutom tyska och franska nu också spanska.

Valet av B-språk skulle göras redan inför år 6, vilket skulle få både organisatoriska och ekonomiska konsekvenser – mer eller mindre stora beroende på var skolan var belägen. Därför överlät regeringen åt kommunerna att avgöra om de ville förlägga starten av B-språk till år 6 eller 7. År 1999 började 80 % av de B-språkläsande eleverna att läsa språket år 6.

Timplanen i Lpo 94 för detta språkval innebar en rejäl förstärkning jämfört med timtilldelningen för B-språk i den föregående kursplanen, Lgr 80. Omräknat i timmar om 60 minuter hade B-språken haft 246 timmar men de fick nu 320 – en ökning med cirka 25 %. En yt-

terligare förstärkning av språken är den möjlighet som ges att börja med ett C-språk i år 8 – det föreslagna timutrymmet var där ”minst 150 timmar”.

Lpo 94 öppnade möjligheten för att i stället för B-språk välja undervisning i svenska, engelska, teckenspråk eller modersmål (hem-språk) ”i syfte att förstärka och fördjupa elevernas kunskaper i dessa ämnen”.

Vilka effekter kan man se av det förstärkta språkprogrammet?

Som tidigare nämnts är det inom språkpedagogisk forskning väl dokumenterat att det finns ett positivt samband mellan elevprestationer och exponeringstid. Men denna positiva effekt kan störas under vissa omständigheter.

Om man i tidigarelagd undervisning behåller en grammatiskt inriktad undervisning kan man få en sämre effekt. Förändras undervisningen i mer kommunikativ riktning för dessa nybörjare – något som idag sker – kan den ökade exponeringstiden ge den önskade positiva effekten. Det är ännu svårt att bedöma om det skett en generell standardhöjning genom det förstärkta språkprogrammet från kursplanereformen 95. Betydligt fler elever än tidigare läser ett B-språk. Ett negativt inslag är att avhoppet i B-språk är stora – drygt var femte elev i grundskolan lämnar sitt B-språkval.

Bland de B-språk eleverna valde mellan 1983 och 1999 låg tyskan främst med mellan 42 och 50 %, franskan mellan 12 och 24 % och spanskan 11 % 1999.

Möjligheten att läsa ett tredje språk – ett C-språk – i grundskolan har utnyttjats av relativt få elever (5 % av det totala elevantalet läsåret 1998/99). Här dominerar spanskan som lockat över hälften av de C-språkläsande eleverna.

Tittar vi på språkutbudet i ett femtioårigt perspektiv – från försöksverksamheten med 9-årig skola på 1950-talet fram till millennieskiftets grundskola kan vi bl.a. konstatera följande:

- genom de nya kursplanerna 95 gjorde B-språken en timtalsmässig återhämtning till det som gällde i 1950-talets försöksverksamhet,
- franska fick väsentligt större utrymme genom att detta språk kunde läsas under fyra år,
- spanska tillkom som ett reellt alternativ redan i grundskolan,
- större procentuell andel av eleverna läser B-språk,
- från och med 94 finns en möjlighet att läsa tre främmande språk på grundskolenivå.

Kursplanernas innehåll

Vilka tankar har legat bakom de olika kursplanerna i grundskolan?

Vilken syn på språkundervisning och språkinläring präglar de olika kursplaner som varit vägledande för arbetet i skolan under de senaste femtio åren? Vilka faktorer ligger bakom de förändringar i kursplanernas innehåll som skett från Lgr 62 fram till kursplanereformen 2000?

Mycket av en gemensam språksyn präglar grundskolans hittills utgivna kursplaner i moderna språk. Redan i 1940-talets utredningsarbete, där man drar upp riktlinjerna för den blivande grundskolan, ser vi att många av de tankar som är högst aktuella i dagens språkundervisning kommer till tydliga uttryck.

I skolkommissionens betänkande från år 1948 betonas t.ex. värdet av elevernas självverksamhet och egna skapande under språklektionerna. Det talas vidare om att läsintresset kan stimuleras starkt om eleverna tidigt får släppas fria att i egen takt läsa lättare text och om att eleverna bör uppmuntras att framföra små dialoger eller dramatiska texter. Beträffande elevernas skrivande sägs att intresset för skrivning stiger när "lärjungarna (!) får arbeta fritt och med delvis självvalda ämnen, t.ex. brevskrivning till kamrater i utlandet".

Ett principiellt viktigt ställningstagande från kommissionens sida var att den menade att förändringar som sker ute i samhället måste få återverkningar i skolans språkundervisning. Det skolkommissionen särskilt lyfter fram är utvecklingen på teknikens område och teknikens påverkan på språkundervisningen. Man tänker då främst på radio och ljudfilm.

Kursplanernas struktur i grundskolan

Grundskolans första läroplaner (Lgr 62) och (Lgr 69) hade en liknande uppbyggnad:

Målen angav vilken utveckling av elevens färdigheter och kunskaper man vill åstadkomma genom den undervisning som gavs i ämnet.

Huvudmomenten angav "de områden, det stoff och de färdigheter, som skall vara det väsentliga föremålet för undervisningen".

Anvisningarna och kommentarerna var den del av kursplanen som bl.a. innehöll klara rekommendationer när det gäller metodik.

I Lgr 80 kompletterades mål och huvudmoment med en inledande kort s.k. syftesbeskrivning till varje kursplan där det angavs tre skäl varför engelska, tyska och franska skulle ingå i grundskolans undervisning: Sverige är ett litet språkområde; eleverna behöver bli medvetna om att "språk är ett uttryck för en annorlunda kultur"; språk be-

hövs ”för elevernas fortsatta studier och framtida yrkesverksamhet”.

De kursplaner som började gälla 1995 fick en helt ny struktur och kom att bestå av följande delar:

En inledande syftesbeskrivning

Mål att sträva mot

Ämnets uppbyggnad och karaktär

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret (engelska)

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret (engelska, B- och C-språk)

Ett avsnitt kallat *Betyg och bedömning*

Betygskriterier för *Väl godkänd*.

I kursplanereformen 2000 behålls denna struktur med följande förändringar:

Den inledande texten får rubriken *Ämnets syfte och roll i utbildningen*, Betygskriterier ges också för betyget *Mycket väl godkänd*.

Färdighetsmål i grundskolan

Kursplanen i grundskolans första läroplan (Lgr 62) hade ett gemensamt mål för engelska, tyska, franska. Så här formulerades färdighetsmålet:

”Undervisningen i engelska, tyska och franska har till uppgift att i respektive språk göra eleverna förtrogna med ett begränsat centralt förråd av ord, uttryck och grammatiska mönster samt att grundlägga ett gott uttal så att de kan uppfatta och förstå tydligt tal, läsa och förstå lätt text, uttrycka sig i tal i enkla vardagliga situationer och i någon mån uttrycka sig i skrift.”

Vi känner igen många formuleringar också från dagens kursplaner i moderna språk.

Från och med Lgr 80 går man mer direkt in på dessa fyra s.k. färdigheter utan att nämna nödvändiga element som ordförråd och grammatik.

För engelskans del heter det då:

”Genom studierna i engelska skall eleverna utveckla sådana färdigheter att de:

- *kan förstå talad engelska*
- *i tal kan göra sig förstådda på engelska*
- *kan läsa och förstå texter av olika slag*
- *kan använda skrift i enkla former.”*

Vi noterar att det i Lgr 62 och Lgr 69 är den av läraren förmedlade *undervisningen* som är basen när eleverna skall lära sig att behärska de fyra olika färdigheterna. I Lgr 80 är det som vi ser i stället de egna *studierna* som skall lägga grunden till språkbehärsningen. Synen på eleven som en aktiv och medveten inlärare är i linje med den förskjutning från *teaching* till *learning* som utmärker den internationella språkpedagogiska debatten från mitten av 1970-talet.

1995 infördes innovationen att varje kursplan innehåller två olika slag av mål:

- dels vilka mål som undervisningen i varje ämne skall *sträva* mot,
- dels vilka mål eleven skall *ha uppnått* efter det femte, respektive nionde skolåret.

”Strävansmålen” sätter ingen gräns för elevens kunskapsutveckling medan ”uppnåendemålen”, *mål att uppnå* är ett mått på betygsnivån *Godkänd* och anger den miniminivå av kunskaper som i princip varje elev skall uppnå.

Jämfört med tidigare kursplaner är målen i språkkursplanerna 95 direkt inriktade på vad *den enskilde eleven* skall kunna göra med språket. Ordet *eleverna* har bytts ut mot *eleven* – man vill ge en tydlig fokusering på den inlärande själv som individ och inte på hela elevkollektivet.

I kursplanereformen 2000 finns en ny modell för målskrivning som gäller samtliga de språk som ryms inom grund- och gymnasieskola. Språken inordnas i ett system omfattande sju steg – från nybörjarstadiets steg 1 till den höga språkliga kompetens som utgör slutsteget (steg 7) i gymnasieskolan. I denna stegvis uppbyggda modell skall man kunna avläsa en tydlig progression från det ena steget till det andra. Detta hindrar inte att det även i denna nya sjustegsmodell är lätt att känna igen målformuleringar från tidigare kursplaner.

Jämfört med färdighetsmålen i tidigare kursplaner finns i kursplanereformen 2000 en tydlig strävan att på punkt efter punkt närmare än tidigare söka precisera de olika målen. En överblick över färdighetsmålen från Lgr 62 till och med kursplanereformen 2000 visar att grundkonceptet finns kvar – målet är en allsidig språkfärdighet som rymmer såväl muntliga (höra – tala) som skriftliga inslag (läsa – skriva). Dessa fyra språkliga färdigheter integreras på olika sätt eller kombineras i vanligt förekommande språkliga aktiviteter: vid samtal integreras höra och tala, åhörare av föredrag lyssnar och skriver etc.

Kommunikation och *kommunikativ språkfärdighet* intar redan från början en central plats i våra kursplaner. Såväl möjligheten som behovet att kommunicera på ett främmande språk har ökat drastiskt sedan 1960-talet. I dag är den språkliga och kulturella mångfalden en realitet både i vardagslivets närsamhälle och i kontakterna med en global omvärld. Utöver de rena språkfärdigheterna behöver därför varje individ också sådana kunskaper om samhälle och kultur som gör att han eller hon bättre kan orientera sig i och förstå en verklighet som blir alltmer mångfacetterad.

Samhälls- och kulturorientering i grundskolan

Utöver *färdighetsmålen* rymde redan kursplanerna i Lgr 62 och Lgr 69 också ett *"kunskapsmål"*. I Lgr 62 såg detta, för de tre språken gemensamma, kunskapsmål ut så här: "Eleverna skall vidare *orienteras* om det främmande folkets kultur och levnadsförhållanden."

I *Anvisningar och kommentarer* till Lgr 62 fanns ett avsnitt som kallades *realia*. Där talades bl.a. om att eleverna borde komma i kontakt med delar av kända författares verk och övas att redogöra för svenska förhållanden på det främmande språket. Vidare sades att "samordning mellan språkundervisning å ena sidan och sådana ämnen som historia, geografi, musik å andra sidan bör vara självklar". Vi har här ett grundkoncept till det som senare kommit att kallas *interkulturell förståelse*.

I Lgr 80 vidgade man målet kring det som i den kursplanens huvudmoment kallades *samhälls- och kulturorientering*. För engelskans del talades i målet om en undervisning som bör leda till att eleverna "får kännedom om vardagsliv, arbetsliv, samhällsförhållanden och kultur i främst engelsktalande länder". För franska och tyska nöjde man sig med att få eleverna "intresserade av" motsvarande företeelser i de fransk/tysktalande länderna.

I grundskolans kursplan från 95 gällde målet vid slutet av nionde skolåret i engelska att "eleven skall ha *allmänna kunskaper* om samhällsförhållanden, kulturtraditioner och levnadssätt i engelsktalande länder". Även i B-språk (franska, spanska, tyska) fanns ett kunskapskrav: eleven skall ha "*vissa kunskaper* om samhällsförhållanden, levnadssätt och kultur i aktuella länder".

I språkkursplanerna 2000 sägs i uppnåendemålen i engelska är nio (steg 4 i sjustegsskalan) att eleven skall "ha *kunskaper* om vardagsliv, samhälle och kulturtraditioner i några länder där engelska har en central ställning". Dessutom skall eleven "kunna göra några jämförelser med egna kulturella erfarenheter".

De för språken gemensamma strävansmålen har ambitionen att eleven "utvecklar sin förmåga att reflektera över levnadssätt och kulturer i de länder där språket talas".

Avsnittet om bedömning i kursplanereformen 2000 i grundskolans språkkursplaner innehåller följande skrivning:

"Bedömningen skall även inriktas på hur väl eleven utvecklat sin interkulturella förståelse. Elevens kunskaper om levnadssätt och samhällsförhållanden i länder där språket talas och medvetenhet om likheter och skillnader i förhållande till egna erfarenheter vägs här in, liksom elevens medvetenhet om oskrivna regler som i olika kulturer påverkar kommunikationen."

Kommunikativ språkfärdighet och interkulturell förståelse har alltsedan Lpo 94 utgjort språkkursplanernas två centrala delar.

Mål utöver kommunikativ språkfärdighet och interkulturell förståelse

Så gott som alla kursplaner i språk från Lgr 62 har en formulering som går ut på att språkinläringen i grundskolan skall förbereda för *fortsatta studier* eller *framtida yrkesverksamhet*.

Vidare talas det ofta om att det främmande språket skall göra eleverna intresserade och stimulerade att även efter slutad skolgång bibehålla kontakterna med språket.

Vid sidan av färdighetsmål och kunskapsmål tillkom det i Lgr 80 ett "affektivt" mål formulerat så här:

Undervisningen bör leda till att eleverna vill och vågar använda språket.

Den uppfattningen finns med som ett viktigt inslag när man idag talar om kommunikativ språkfärdighet. Språkfel har kommit att ses som naturliga inslag i en process som på sikt leder fram till en allt säkrare språkbehärskning och eleverna skall uppmuntras att våga använda olika vägar för att göra sig förstådda.

I språkkursplanerna 95 var det dags att lyfta in *vanan att använda hjälpmedel* som ett mål.

I språkkursplanerna 2000 talas om att eleven "utvecklar sin förmåga att använda hjälpmedel och att kritiskt granska informationskällor".

Alltsedan begreppet *learner autonomy* lanserades i slutet av 1970-talet har det pågått ett engagerat arbete för att utveckla arbetsformer där eleven tar ökande ansvar för sin egen språkinläring. Detta arbete avsatte spår i Lpo 94 där "ansvarsmålet" kopplades samman med elevens medvetenhet om språkinläring: "*eleven kommer till insikt om hur den egna språkinläringen går till och utifrån denna kunskap ökar sin förmåga till självständigt arbete och eget ansvarstagande*".

I den internationella forskningen kring språkinläring på 1980- och 1990-talen har fokus ofta legat på *learning strategies* och *learner autonomy*. I kursplanerna 2000 ser vi hur resultaten från denna forskning slagit igenom och återfinns som obligatoriska mål redan i nybörjarundervisningen i språk (steg 1).

Hur styrande är grundskolans kursplaner?

De språklärare som ville ha konkret metodisk vägledning för sin undervisning hade mycket att hämta i de omfattande *Anvisningar och kommentarer* som fanns i Lgr 62 och Lgr 69. Kraven på enspråkighet var framträdande.

Den metodik som förordas i Lgr 62 byggde på den s.k. *audiolingvala metoden* som hade sina rötter i amerikansk behaviorism. Att lära sig språk menade man var att skapa goda vanor som bygger på verbala stimuli som skulle utlösa vissa bestämda svar. En viktig princip var att man i möjligaste mån skulle undvika att eleverna gjorde fel. Hårt

styrda övningar fick en central plats i undervisningen, till exempel s.k. *pattern drills* med ett otal enspråkiga exempel på en och samma grammatiska företeelse. Det är läraren som skall vara den språkliga förebild som eleverna har att följa.

I Lgr 69 drivs kraven på enspråkighet ännu längre än i Lgr 62 – ordet översättning förekommer inte i *Anvisningar och kommentarer*. Det finns ingen svensk kursplan i språk som innehåller ett mer dogmatiskt ståndpunktstagande i metodiska frågor än Lgr 69. Här ett exempel: "Den bundna talövningen innebär bl.a. att läraren i förväg måste ha det väntade korrekta svaret – vilket endast kan vara ett – klart för sig" (Lgr 69 II Eng, s 5).

I Lgr 80 togs *Anvisningar och kommentarer* bort och också den starka styrning i fråga om metodik och arbetssätt som dittills legat "inom läroplanens pärmar". Vid framtagningen av kursplanerna i språk i Lgr 80 hade man tagit intryck av det arbete som bedrivits inom Europarådet med de s.k. *träskelnivåerna*. I stället för att utgå från ordförråd och grammatik var utgångspunkten språkets funktion, alltså vad man skulle kunna göra med språket, t.ex. berätta, beskriva, fråga, be om tillåtelse, uttrycka gillande och ogillande etc.

Till Lgr 80 fogades ett s.k. *kommentarmaterial* där olika författare behandlade för språkundervisningen angelägna teman. Boken som hette *Undervisning i främmande språk* kom ut 1990 och hade en välgörande odogmatisk prägel.

Kursplanerna 1995 fick som tidigare nämnts en helt annan uppbyggnad än tidigare för grundskolan och man anger inte vare sig "arbetssätt, organisation eller metoder". Läraren skall ha "ett stort utrymme att välja stoff och arbetsmetod". Samtidigt är kursplanerna "bindande föreskrifter" – lärares och elevers frirum gäller inte de mål som ställts upp.

I kursplanereformen 2000 sker inga ändringar när det gäller styrningen. Från att ha varit närmast dogmatiskt föreskrivande i fråga om exempelvis enspråkig metod och lärarens centrala roll som ledare av utspelet från katedern har vägarna öppnats för helt andra friare och mer flexibla arbetssätt. "Bindande föreskrifter" finns kvar men dessa föreskrifter gäller alltså inte längre metoder och arbetssätt – det alldeles avgörande är att eleverna når de mål som ställts upp.

Vilka inslag är nya i kursplanereformen 2000 jämfört med grundskolans kursplaner från 1995?

Under rubriken *Ämnets syfte och roll i utbildningen* talas det om hur viktigt det är "att kunna ta del av den snabba utvecklingen som sker genom informations- och kommunikationsteknik". Här betonas också kopplingen till det omgivande internationella samhället och att eleverna har rika möjligheter att ta till sig både innehållet och språket i

det som de utanför skolan möter i teve, i filmer, i musikens värld, via internet och datorspel, i texter och direkt vid personliga kontakter.

När det gäller *Bedömningens inriktning* är kommentarerna fylligare än i kursplanerna 95. De aspekter som skall bedömas är receptiva, interaktiva och produktiva färdigheter samt vidare interkulturell förståelse och förståelse av hur den egna språkinläringen går till.

Ytterligare en skillnad är att kriterier för betyget *Mycket väl godkänd* har tillkommit.

En viktig anledning till att vi fått nya kursplaner redan fem år efter de förra är att det behövdes en bättre kontinuitet och en tydligare progression mellan grundskola och gymnasieskola. Däremot fanns det när det nya kursplanearbetet påbörjades en gemensam, grundläggande språksyn skolformerna emellan. Detta möjliggjorde det modellbygge i sju steg som kännetecknar språkkursplanerna 2000. Genom att språksynen är gemensam kan t.ex. steg 4 gälla för såväl grundskola (engelska) som gymnasieskola (t.ex. franska).

Språkkursplanerna och språkens roll i gymnasieskolan

Gymnasieskolans framväxt

I Sverige inrättades under 1850-talet ett gymnasium med två linjer, en latinlinje och en reallinje, och dessa båda linjer kom att bestå i över 100 år. Under 1950-talet tillkom ytterligare en gymnasielinje, den allmänna linjen.

Efter grundskolans införande 1962 var det nödvändigt att utforma en överliggande skolform som var anpassad för att ta emot de elever som ville gå vidare från grundskolan. Man införde därför år 1965 förutom ett treårigt gymnasium med fem linjer också en tvåårig fackskola med tre linjer. För att komma in på de treåriga linjerna krävdes särskild kurs i engelska och kunskaper i ett B-språk.

De elever som sökt sig till den tvååriga fackskolan och som var särskilt språkitresserade kunde välja en "språklig gren", med tre obligatoriska språk.

På de treåriga linjerna varierade språkutbudet beroende på vilken linje man valt. Det totala timtalet för de tre åren varierade på de olika linjerna men var som högst 9 timmar för engelska, 10 för B-språk och 11 för C-språk.

Genom Lgy 70 fick vi en integrerad *gymnasieskola* med 16 huvudsakligen praktiskt inriktade tvååriga linjer, fyra treåriga "teoretiska" och en fyraårig teknisk linje. Det vanligaste timtalet för dem som i gymnasieskolan läste språk var tre timmar per årskurs.

Den bild man får av språkutbudet i Lgy 65 och Lgy 70 är att det görs en klar åtskillnad mellan två- och treåriga linjer. Dels har man på

de tvååriga linjerna kvar anordningen med en lättare (allmän) och en svårare (särskild) kurs, dels är kravet på ett obligatoriskt studium av främmande språk mycket mer blygsamt.

De språkkursplaner som trädde i kraft 1992 var ett resultat av det år 1991 i riksdagen fattade beslutet om en reformering av gymnasieskolan. Linjesystemet från Lgy 70 med sina 21 linjer och cirka 500 specialkurser ersattes av ett system omfattande sexton s.k. nationella program, fjorton huvudsakligen yrkesförberedande och två studieförberedande, samtliga utformade inom en treårig studiegång. De nationella programmen skulle vara en grund för fortsatt utbildning på högskolenivå och för kommande yrkesverksamhet. Utöver de nationella programmen skulle eleverna av sina hemkommuner erbjudas individuella program. Man talade nu om en kursutformad gymnasieskola som skulle "ge större flexibilitet och möjlighet att anpassa utbildningen till elevernas och arbetslivets önskemål". (En ny läroplan. Regeringens prop. 1992/93:250 s 7)

Jämfört med Lgy 65 och Lgy 70 kan man säga att statsmakterna nu lägger ambitionsnivån vad gäller språkstudier en bit högre än tidigare och skälet är framför allt de vidgade internationella kontakterna – det krävs goda språkkunskaper för att klara sig i ett modernt samhälle.

Speciellt engelskans ställning stärktes ytterligare när programgymnasiet infördes 1992. Vart och ett av de 16 nationella programmen har ett eget programmål som anger syfte, strävanden och krav på utbildningen. Man skiljer mellan *kärnämnen* och *karaktärsämnen*. Alla program i den nya gymnasieskolan har en gemensam kärna av nio ämnen eller aktiviteter. *Engelska* är ett *kärnämne* som på de *studieförberedande* programmen omfattade 150 gymnasiepoäng fördelade på två kurser: dels en A-kurs om 110 poäng, dels en B-kurs på 40 poäng. På de *yrkesförberedande* programmen räckte det med A-kursen om 110 poäng.

Vad gäller ett andra främmande språk (Språk 2) ingick ett sådant som karaktärsämne på de studieförberedande programmen med en A-kurs om 60 poäng och en B-kurs om 130 poäng. Detta andra språk kunde antingen vara ett språk som eleverna läst tidigare i grundskolan (ett B-språk) eller ett nybörjarspråk (ett C-språk). Det var också möjligt att i de studieförberedande programmen läsa ett tredje språk om 190 poäng. Språk 3 var då antingen ett karaktärsämne inom samhällsvetenskapsprogrammet (och därtill obligatoriskt på den humanistiska grenen) eller ett ämne som kunde väljas inom ramen för individuella val.

Samtidigt som de nya kursplanerna infördes 2000 förändrades programmets struktur och innehåll. Ett nytt program, Teknikprogrammet, infördes och programmets grenar ersätts med inriktningar. Inom Samhällsvetenskapsprogrammet infördes en inriktning, Språk om

400 poäng.

I Samhällsvetenskapsprogrammets nya program mål betonas språken:

"Syfte

Genom studier i engelska och i andra främmande språk skapas möjligheter för kontakter över nationsgränser och en förberedelse för fortsatta studier och deltagande i ett alltmer internationaliserat arbetsliv. I utbildningen kan i princip alla språk studeras, moderna såväl som klassiska.

Skolans ansvar

Skolan skall ansvara för att eleverna vid fullföljd utbildning:

- har kännedom om det mångkulturella samhället och den ökande internationaliseringen i världen och följderna av dessa processer för samhällsutvecklingen i olika länder och kontinenter,*
- kan använda engelska och andra främmande språk på ett funktionellt sätt i tal och skrift inom det samhällsvetenskapliga området och i andra sammanhang."*

Samtliga kurser i gymnasieskolan är genom kursplanereformen 2000 modulindelade. De har poäng som är jämnt delbara med 50 och omfattar 50, 100, 150 eller 200 poäng. Ingen kurs omfattar mer än 200 poäng. Den enskilda kursens poängtal är mått på elevens arbetsinsats och är inte kopplat till undervisningstid. Språkkursplanerna i gymnasieskolan omfattar var och en 100 poäng.

En nyhet är att kärnämnet engelska A (liksom matematik och svenska eller svenska som andraspråk) kan läsas i etapper, lokalt skapade delkurser, om eleven har svårt att nå kursens samtliga mål.

Engelska A, steg 5, är liksom tidigare kärnämne och därmed obligatoriskt i alla program. Engelska B, steg 6, är obligatorisk kurs inom Samhällsvetenskapsprogrammet, Naturvetenskapsprogrammet, Teknikprogrammet och Estetiska programmet. Kursen engelska C, steg 7, finns bland de valbara kurserna i kärnämnesblocket för de program där engelska B är obligatorisk kurs. Övriga elever har möjlighet att läsa kursen inom ramen för det individuella valet.

Eleverna har genom språkkurserna i kursplanereformen 2000 möjlighet att nå längre än tidigare. I engelska är kursen engelska C, steg 7, mer avancerad än den kurs med beteckningen engelska C som skapades 92. I moderna språk beskriver steg 5, 6 och 7 en högre nivå än den tidigare mest avancerade kursen, B-språk, kurs B.

Invandrare som inte läst engelska i grundskolan hade tidigare möjlighet att läsa språket som C-språk, men denna möjlighet togs bort ur gymnasieförordningen 1999. Elever som inte har godkänt betyg i engelska från grundskolan läser engelska inom individuella programmet och följer då grundskolans kursplan.

Svårigheter vid övergång grundskola – gymnasieskola

Flera undersökningar (IEA, GUME, Nationell utvärdering av grundskolans engelska i årskurs 9) har visat att de skillnader i färdighetsnivå som eleverna har uppvisat när de börjat i gymnasieskolan har varit utomordentligt stora. I och med att kursplanerna 1992 innehöll en gemensam kärnämneskurs i engelska om 110 poäng för alla gymnasieelever blev spännviddsproblematiken ännu tydligare. En del elever kunde uppleva A-kursen som alltför lätt, medan andra kunde tycka att den var oöverstigligt svår.

En fördel som regeringen ville uppnå med en kursutformad gymnasieskola var möjligheten "att låta elevernas studier börja på vars och ens egen kunskapsnivå, varigenom anknytningen till grundskolan blir lättare" (En ny läroplan, Regeringens prop. 1992/93:250 s 32).

Med den kompetensuppbyggnad i sju steg som tagits fram i språkämnen i kursplanereformen 2000 borde det vara möjligt att uppnå den fördel regeringen talar om.

Hur har förstärkningen i B-språk påverkat språkstudierna i gymnasieskolan?

Kursplanerna i Lpo 94 innebar en timmässig förstärkning för B-språket jämfört med de tidigare kursplanerna i grundskolan. Innebär denna förstärkning också att fler elever stimuleras att fortsätta att läsa språk i gymnasieskolan? Tillgänglig statistik ger inte stöd för att så är fallet – snarare tycks det ha skett en viss minskning av den procentuella andel av en årskurs som får betyg efter sina studier av B-språk. När det gäller andelen elever som läser C-språk under två år i gymnasiet tycks det ha skett en viss ökning, främst tack vare det växande intresset för spanska. Att fler flickor än pojkar väljer språk är särskilt påtagligt i franska där fördelningen är 75 % flickor och 25 % pojkar. (Sörensen, 2000)

Kursplanernas innehåll

När de första eleverna som följt Lgr 62 lämnade högstadiet var det nödvändigt att det fanns en överliggande skolform som kunde ta emot de elever som önskade fortsätta sina studier. En sådan tillpassning till grundskolans elever var dels den nyinrättade tvååriga fackskolan, dels det nya treåriga gymnasiet. Detta gymnasium skulle alltså fungera som en påbyggnad på grundskolan och fick sina mål och riktlinjer fastställda i Lgy 65.

Kan vi då i kursplanerna för de moderna språken i Lgy 65, Lgy 70 och Lpf 94 (Läroplan för frivilliga skolformer och gällande även för bl.a. den kommunala vuxenutbildningen) se denna önskvärda an-

knytning mellan grundskola och gymnasium eller har steget mellan skolformerna varit alltför stort?

I stort sett torde man kunna konstatera att själva grundstrukturen och innehållet i gymnasiets kursplaner från 1960-talet och fram till 1990-talet har uppvisat sådana likheter med motsvarande kursplaner i grundskolan att det för de elever som gått i grundskolor och gymnasieskolor där skolorna följt intentionerna i läroplan och kursplan bör ha varit lätt att känna igen sig vid övergången från den lägre till den högre skolformen. I de fall eleverna upplevt stora diskrepanser mellan grundskola och gymnasium kan dessa skillnader inte hänföras till innehållet i kursplanerna.

Sammantaget har utvecklingen i grundskolans och gymnasieskolans kursplaner i mångt och mycket följt parallella spår. I Gy Vux 1994 ser vi t.ex. att ämneskommentaren tar upp och lyfter fram alla de komponenter som gradvis vuxit fram i våra kursplaner i grundskolan och gymnasieskolan sedan Lgr 62 och Lgy 65, dvs. allsidig kommunikativ språkfärdighet, kulturkunskap och interkulturell förståelse, medvetenhet om språkinläring och strategianvändning, bruk av tillgängliga och relevanta hjälpmedel, eget ansvarstagande för studierna samt självständig planering, genomförande och utvärdering av eget arbete.

Kursplanernas struktur i grundskola och gymnasieskola, en jämförelse

Redan de första kursplanerna för grundskolan på 1960-talet uppvisar vad gäller strukturen såväl likheter som olikheter jämfört med kursplanerna för gymnasieskolan. Någon definitiv enhetlighet har heller inte förekommit mellan de båda skolformerna sedan dess, även om grundstrukturerna har kommit att närma sig varandra.

Någon fullständig enhetlighet mellan grundskola och gymnasieskola kommer man inte heller fram till i kursplanereformen 2000, även om överensstämmelsen, som den här översikten visar, nu när tämligen långt.

Ämne: Moderna språk

Grundskola

Ämnets syfte och roll i utbildningen

Mål att sträva mot

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Mål som eleverna skall ha uppnått

vid slutet av det nionde skolåret

Bedömningens inriktning

Kriterier för betyget Väl godkänd

och Mycket väl godkänd

Gymnasieskola

Ämnets syfte

Mål att sträva mot

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd,

Väl godkänd och Mycket väl godkänd

Kursplanereformen 2000 och Europarådets Framework

I arbetet med att utveckla språkkursplanerna 2000 var utgångspunkten att man skulle bygga ett kursplanesystem med tydlig progression och klart avläsbara steg när det gällde elevernas färdighets- och kunskapsutveckling i engelska och övriga moderna språk. Systemet skulle vara heltäckande, dvs. det första steget skulle gälla för nybörjare och det sista en avancerad nivå där eleverna skulle kunna använda språket som arbetsspråk i yrkesverksamhet eller vid högskolestudier. I kursplanen skulle ingå sådana komponenter som kännetecknar en modern språkundervisning, innefattande bl.a. *kommunikativ* och *socio-kulturell kompetens*, däri inbegripet *interkulturell förståelse*. Vidare skulle man beakta rön från forskning och utvecklingsarbete kring språkinlärning, särskilt sådana som hör hemma inom området *strategier* och *learner autonomy*.

En viktig utgångsmodell vid detta systembygge i moderna språk var det s.k. *European Framework (A Common European Framework of Reference)* som utarbetats av Europarådet. I Framework ingår sex nivåer från den lägsta kategorin, *Basic User*, över *Independent User* till den högsta, *Proficient User*. Varje kategori rymmer två nivåer, alltså sammanlagt sex nivåer. De kommunikativa färdigheterna indelas i *Reception*, *Interaction*, *Production* och *Mediation*. (*Mediation* innebär tolkning och översättning. De svenska kursplanerna i engelska och moderna språk uttrycker inte mål för tolkning och översättning.) Varje färdighet kan vara muntlig eller skriftlig. De fyra färdigheterna beskrivs sedan i Framework i sex olika nivåer i en stigande skala.

Frameworks sex nivåer är vidare, extremare, än de steg som beskrivs i svenska kursplaner. Det innebär att den första kursen i Framework, A1, är på något lägre nivå än steg 1 i de svenska språkkursplanerna. På motsvarande sätt är den mest avancerade, C2, mer krävande än steg 7 i engelska och moderna språk. I Frameworks bedömningssystem (assessment grid) beskrivs kunskapernas omfång, bredd (range) på följande sätt för de två "extrema" kurserna, den allra lägsta och den mest avancerade:

A1

"Har en mycket grundläggande repertoar av ord och enkla fraser som hör samman med personliga detaljer och speciella konkreta situationer."

C2

"Visar stor flexibilitet vid omformulering av idéer på olika sätt för att förmedla subtila betydelsenyanser på ett precist sätt, för att betona, särskilja och eliminera tvetydighet. Har även en god behärskning av idiomatiska och talspråkliga uttryck."

Motsvarande beskrivningar vad gäller exakthet, korrekthet (accuracy):

A1

”Visar endast begränsad kontroll över några få enkla grammatiska strukturer och satsmönster inom en inlärd repertoar.”

C2

”Behåller konsekvent grammatisk kontroll över komplext språk, till och med när uppmärksamheten är riktad på annat (t.ex. på att planera framåt eller på att följa andras reaktioner).”

I kursplanereformen 2000 ingår i stället för sex nivåer (som i Europarådets Framework) sju steg med en struktur som är lätt igenkännbar från steg 1 till steg 7. Beroende på när och i vilket språk eleven börjar sina språkstudier när han/hon olika långt på denna steg. År 9 när eleverna steg 4 i engelska, steg 2 i det andra språket och steg 1 i det tredje språket. Steg 5 och 6 motsvarar hittillsvarande A-kurs respektive B-kurs i engelska. Steg 7 och kursen engelska C innebär en ny och högre nivå som inte motsvarar den tidigare kursen, engelska C. I Moderna språk är spännvidden i gymnasieskolan från steg 1 (nybörjare) till steg 7.

Jämför man kursplanernas utveckling i grundskola och gymnasieskolan sedan 1960-talet är det inte svårt att se en parallell utveckling baserad på en underliggande och i stort sett gemensam grundstruktur. Det förefaller därför logiskt att försöka inordna kursplanerna i språk i ett stegvis uppbyggt system som täcker språkundervisningens totala utbud i den svenska ungdomsskolan. Kursplanereformen 2000 är avsedd att vara detta enhetligt uppbyggda system.

(Sammandrag av en längre artikel vilken i sin helhet inklusive referenser finns utlagd på Skolverkets hemsida: www.Skolverket.se)

Referenser

Balke-Aurell, G. & Lindblad, T. (1980) *Lär de sig något? Ord- och grammatikkunskap i engelska från årskurs 5 i grundskolan till 3 i gymnasieskolan*. Projektgruppen GUME. Institutionen för praktisk pedagogik. Rapport nr 99.

Council of Europe. (1996) *Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of Reference*.

Draft 2 of a Framework proposal. Strasbourg: Council for Cultural Co-operation. Education Committee.

Grundskolan. Kursplaner. Betygskriterier. (1996) Stockholm: Skolverket och Fritzes.

Hellström, S.-G. (1985) *Franska*. (Metodboksserien.) Stockholm: Liber Utbildningsförlaget.

Holmstrand, L. (1983) *Engelska på lågstadiet*. Skolöverstyrelsen Utbildningsforskning FoU rapport 45. Stockholm: Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget.

Kommentarmaterial Lgr 80: Undervisning i främmande språk (1990) SÖ:s publikation Läroplaner (1990:1). Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget.

Läroplan för grundskolan. (1962) Kungl. Skolöverstyrelsens skriftserie 60. Stockholm: Kungl. Skolöverstyrelsen.

Läroplan för grundskolan. Lgr 69. Allmän del. (1969) Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget.

Läroplan för grundskolan. Lgr 69. Supplement Engelska. (1969) Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget.

Läroplan för grundskolan. Lgr 69. Supplement Franska Tyska. (1969) Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget.

Läroplan för grundskolan. Lgr 80. Allmän del. (1980) Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget.

Läroplan för gymnasiet. (1965) Skolöverstyrelsens skriftserie 80. Stockholm: SÖ-förlaget, Skolöverstyrelsen.

Läroplan för gymnasieskolan. Lgy 70. Allmän del. (1970) Stockholm: Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget.

Läroplan för gymnasieskolan, Lgy 70. III Planeringssupplement, Språkämnen, Svenska Engelska Franska Tyska. (1970) Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget.

Läroplan för gymnasieskolan, Lgy 70. III Planeringssupplement, Språkämnen. Engelska. 3-4-åriga linjer. (1973) Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget.

Läroplan för gymnasieskolan, Lgy 70. III Planeringssupplement, Språkämnen, Romanska språk, 3-4-åriga linjer. (1973) Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget.

Läroplan för gymnasieskolan, Lgy 70. III Planeringssupplement, Språkämnen, Tyska, 3-4-åriga linjer. (1973) Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget.

Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna. (Lpo 94, Lpf 94) (1994) Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Malmberg, P. (1975) *Engelska som främmande språk*. (IEA-projektet). Skolöverstyrelsen. Utbildningsforskning rapport nr 19. Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget.

Malmberg, P. (red.) (2000) *I huvudet på en elev*. Projektet STRIMS: Strategier vid inläring av moderna språk. Stockholm: Bonnier Utbildning.

Nya kursplaner i språk (1999) Skolverket Nyhetsbrev 20.

Oscarson, M. (1993) *Engelska i årskurs 9. Resultat från den nationella utvärderingen av grundskolan*. Rapport nr 1993:16. Göteborg: Avdelningen för språkpedagogik, Göteborgs universitet.

Proposition 1992/93:220. *En ny läroplan och ett nytt betygssystem för gymnasieskolan, komvux, gymnasiesärskolan och särsvux*. Stockholm: Riksdagen.

Proposition 1992/93:250. *En ny läroplan och ett nytt betygssystem för grundskolan, sameskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan*. Stockholm: Riksdagen.

Samhällsvetenskapsprogrammet. Program mål, kursplaner och kommentarer (1993). Programmaterial för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning. GyVux 1993:16. Stockholm: Skolverket & Fritzes.

Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2000:4) om kursplaner och betygskriterier för kurser i ämnet engelska i gymnasieskolan.

Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2000:87) om kursplaner och betygskriterier för kurser i ämnet moderna språk i gymnasieskolan.

SOU 1948:27 *1946 års skolkommissons betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling*.

SOU 1992:94 *Skola för bildning*. Huvudbetänkande av läroplan-kommittén. Stockholm: Norstedts.

STRIMS: Slutrapport. (1997) Uppsala: Fortbildningsavdelningen, Uppsala universitet.

Sörensen, C. (2000) *Språkvalet i grundskolan – en pilotundersökning*. Rapport till Skolverket.

Tornberg, U. & Sörensen, C. (1985) *Tyska*. (Metodboksserien). Stockholm: Liber Utbildningsförlaget.

van Ek, J.A. (1986) *Objectives for foreign language learning. Volume I: Scope*. Strasbourg: Council of Europe.

Tvåspråkighet och inläring av språk i och utanför skolan

ÅKE VIBERG

Lingvistik, Lund

Språkinläring och tvåspråkighet

Sverige utvecklas alltmer i riktning mot ett flerspråkigt land. Landet har visserligen alltid varit flerspråkigt. Vid sidan av svenskan har de inhemska minoritetsspråken samiska och finska alltid talats i landet. Även meänkieli (tornedalsfinska), romani och jiddisch har en historia som går långt tillbaka i tiden. För ca 10 000 döva fungerar teckenspråk som modersmål. På ett kulturellt och vetenskapligt plan har de klassiska språken latin och grekiska bidragit med många ord till fackordförrådet i svenskan och utgör fortfarande en produktiv källa för nybildning av termer. Vad som gjort flerspråkigheten mest påtaglig är den omfattande invandringen under senare hälften av 1900-talet som har lett till att det idag talas betydligt fler än hundra olika språk av invandrare som är födda utomlands. Via media utgör internationella språk, i synnerhet engelska, ett dagligt inslag i många svenskers liv. Flera av de stora exportföretagen använder engelska som koncernspråk.

Flerspråkigheten i Sverige är en del av ett allmänt mönster. Ett stort antal människor världen över utvecklar en hög behärskning av två eller flera språk både som en följd av migration och som en följd av globaliseringen av media och näringsliv. Då man talar om samhällen använder man generellt termen flerspråkighet. Då man talar om enskilda individer använder man ofta i stället beteckningen tvåspråkighet, även om det kan röra sig om två eller flera språk. Det bruket kommer att följas här. Vissa barn lär in två språk mer eller mindre parallellt redan i hemmet. Man talar i detta fall om *samtidig tvåspråkighet*. Samtidig tvåspråkighet kan utvecklas i hem där föräldrarna har skilda modersmål, t.ex. finska och svenska, arabiska och svenska eller engelska och svenska. Enligt mångas åsikt är den effektivaste strategin i det fallet att följa principen en person – ett språk, så att vardera föräldern konsekvent håller sig till sitt språk vid samtal med barnet. Men det kan ofta vara svårt att upprätthålla den principen i praktiken. Det blir lätt så att det ena språket kommer att dominera i barnets omgivning. I synnerhet om den ena föräldern har svenska som modersmål tar det språket lätt överhanden. Samtidig tvåspråkighet kan utvecklas också om båda föräldrarna konsekvent talar samma minoritetsspråk i hemmet och barnet tidigt möter svenska i tillräcklig omfattning utanför hemmet.

Om inläringen av ett andra språk påbörjas först efter det att ett första språk redan hunnit etableras, talar man om *successiv tvåspråkighet*. I första hand tänker man kanske på invandrarelever som börjar lära sig svenska först efter att hemspråket etablerat sig som ett förstaspråk, men det finns anledning att se även de svenskspråkiga elevernas inläring av främmande språk ur ett tvåspråkighetsperspektiv. I synnerhet gäller detta engelska som lärs in till en allt högre nivå. Skillnader i inläringssituation är viktiga men utgör ett kontinuum snarare än en dikotomi. En viktig faktor är också vid vilken ålder barnet börjar lära in ett andra språk. Detta kan ske i förskoleåldern, vid skolstarten eller senare under skolåren. Framförallt är det starten för inläringen av svenskan som ett andra språk som skiftar längs hela detta spektrum. Ofta sker den ganska tidigt även hos invandrabarn, men hos vissa barn som kommer från invandrantäta områden börjar svenskinläringen ta fart först i och med att de börjar skolan. Barn som nyligen kommit till Sverige förekommer också i alla årskurser. Engelskinläringen påbörjas numera i ökande omfattning vid eller nära skolstarten, medan ett modernt språk som tyska, franska eller spanska oftast börjar läras in först i år 6 eller 7.

Med avseende på inlärningsprocessen brukar man skilja mellan första- och andraspråksinläring. Med *förstaspråksinläring* menas barnets inläring av sitt modersmål. Till denna typ av språkinläring räknas också inläring av två språk mer eller mindre parallellt, vilket resulterar i två modersmål eller samtidig tvåspråkighet. Om inläringen av ett andra språk påbörjas först efter att det första språket etablerats ordentligt, talar man om *andraspråksinläring*, den process som ger upphov till successiv tvåspråkighet. Gränsen dras olika av olika forskare, men det är vanligt att gränsen dras vid ca tre års ålder. Man brukar också göra en distinktion mellan ett andraspråk och ett främmande språk. Andraspråket lärs in i det land där språket talas medan det främmande språket tillägnas genom undervisning, i det mest renodlade fallet utan någon kontakt med infödda talare utanför klassrummet. Distinktionen börjar bli svår att upprätthålla, framförallt för engelskans del. Eleverna lär sig i ökande grad engelska även utanför skolan. Även i undervisningen i moderna språk deltar i ökande utsträckning elever som har daglig kontakt med målspråket. Kommunikativt inriktade undervisningsmetoder bidrar också till att minska skillnaden. En renodlad grammatik- och översättningsmetod av det slag som tidigare förekom ledde till en inläring som skilde sig betydligt mer från inläring utanför klassrummet.

Språken i de nya kursplanerna

Språkundervisning av skilda slag utgör ett av de viktigaste inslagen i den svenska skolan. Vid sidan av engelska, de moderna språken, klas-

siska språk och teckenspråk som behandlas i det här häftet spelar även svenska, svenska som andraspråk och modersmålsundervisning en viktig roll. Gemensamt för samtliga är att de bygger på en språkinlärningsprocess hos eleven. Samtidigt varierar förutsättningarna för inläringen på ett sätt som vi först blivit allmänt medvetna om under senare år. Inläringen kan påbörjas i många olika åldrar. Många skiftande modersmål förekommer hos eleverna vid sidan av svenskan. Kontakten med målspråket (det språk som ska läras in) utanför klassrummet skiftar också även för de språk som kallats främmande språk.

Låt oss kort uppehålla oss vid de språk som inte behandlas i det här häftet. En särställning intas av *svenska* som utgör det mest omfattande undervisningsämnet. Det finns flera motiveringar för detta. (1) Svenskan utgör för majoriteten av eleverna deras modersmål och spelar en central roll för identitets- och personlighetsutvecklingen (språket som identitet; svenskan som modersmål). (2) Svenskan utgör landets officiella språk och är det språk som utan jämförelse är det viktigaste kommunikationsmedlet mellan människor inom landet. Mer allmänt utgör svenskan grunden för att kunna informera sig och som medborgare delta i den demokratiska processen (språket som socialt kontaktmedel i det omgivande samhället; svenska som nationalspråk). (3) Svenskan är det språk på vilket den övriga undervisningen bedrivs (språket som tanke- och inlärningsinstrument; svenskkunskaper som förutsättning för ämnesundervisningen).

Situationen i skolan kompliceras idag av att Sverige så tydligt blivit ett flerspråkigt land. Elever i vars hem talas ett annat språk än svenska har rätt till *modersmålsundervisning* i detta språk. Dessa elever har samma behov till utbyggnad av sitt modersmål genom skolans undervisning som svenskspråkiga elever har. I grundskolan är idag ca 12 % av eleverna berättigade till modersmålsundervisning och drygt hälften av dessa elever utnyttjar denna möjlighet. Även om många av dessa elever utvecklat en god tvåspråkig behärskning, finns också ett betydande antal som har begränsade eller i vissa fall mycket begränsade kunskaper i svenska då de börjar skolan. I synnerhet gäller detta för elever som redan är i skolåldern då de kommer till Sverige. Åtminstone funktionellt måste dessa elever skaffa sig en behärskning av svenska som ligger på en infödd nivå, men det är inte självklart att svenskan blir en identitetssymbol. Detta ställer mycket stora krav på den undervisning i *svenska som andraspråk* som ges till elever med sådana behov. (Nära 6 % av samtliga elever deltar i denna undervisning.) Elever med svenska som andraspråk genomgår en dubbel språkutveckling i skolan. De ska komma ikapp elever med svenska som modersmål då det gäller den grundläggande förmågan att tala svenska, som deras svensktalande kamrater tillägnat sig redan före skolstarten. Samtidigt ska de försöka hålla jämna steg med sina

svenskspråkiga kamrater då det gäller att tillägna sig kunskaper som motsvarar vad dessa lär sig i svenskundervisningen, ett av skolans viktigaste ämnen även för elever som redan från början talar svenska då de börjar skolan. Ämnesundervisningen ställer dessutom stora krav på svenskkunskaperna redan för elever med språket som modersmål. I undervisningen i engelska och moderna språk kan man inte längre utgå från att alla elever i första hand relaterar målspråket till svenskan. Påverkan kan ske från en mängd skilda modersmål. Det kan också finnas elever för vilka målspråket utgör ett levande inslag i hemmet.

Engelska intar en särställning bland de främmande språken och kan börja läsas redan i årskurs 1. (Hösten 1998 var andelen drygt 32 %.) Engelskan har alltmer kommit att inta ställningen som det ledande internationella språket. Som modersmål talas språket av över 330 miljoner människor, vilket är en siffra som överträffas endast av kinesiskan med nära en miljard modersmålstalare. Som ett andraspråk talas engelska uppskattningsvis av närmare en och en halv miljard människor, vilket ger språket en unik ställning idag, även om den exakta siffran växlar kraftigt. Det rör sig om grova skattningar. Engelskan är också officiellt språk för över 1,7 miljarder människor (som dock långt ifrån alltid kan tala språket). Att engelskan talas av fler andraspråkstalare än modersmålstalare har också fått till konsekvens att man börjat ifrågasätta värderingen att språkundervisningen har till syfte att lära eleverna att låta som en infödd. Det är dessutom inte självklart vilken av de infödda normerna som ska gälla. Vad som krävs är i första hand en god funktionell behärskning, vilket inte ska tolkas som att korrekthet är oväsentligt utan snarare ett kriterium bland flera på en god behärskning.

För eleverna i den svenska skolan har engelskans roll också kommit att förskjutas. Karaktären av främmande språk försvagas successivt. Utanför skolan antar engelskan alltmer rollen av ett andraspråk som finns i den dagliga miljön. Eleverna blir i och utanför skolan alltmer aktivt tvåspråkiga i den meningen att de vid sidan av svenska mer eller mindre dagligen också använder engelska. De flesta kan åtminstone till en viss grad förstå information på engelska i media. Engelskans ökande tillgänglighet utanför skolan gör det möjligt att nå en högre färdighet. Samtidigt har detta förhållande lett till en större spridning på elevernas förkunskaper, i synnerhet i högre årskurser. Den största utmaningen för engelskundervisningen idag är uppenbarligen – särskilt i gymnasieskolan – att kunna erbjuda avancerade elever en undervisning som de upplever som utvecklande samtidigt som man lyckas utforma en lämplig undervisning för elever som fortfarande då de kommer till gymnasiet har svaga kunskaper i engelska. Både i yrkeslivet och inom den högre utbildningen krävs idag ofta att man både kan kommunicera muntligt i krävande situationer (för-

handling, muntlig presentation) och kan läsa och förstå avancerad facktext på engelska. För de elever som fortsätter att studera vid universitet efter att de lämnat gymnasiet är i många ämnen huvuddelen av kurslitteraturen på engelska.

Även om engelskan intar en särställning är det önskvärt att utveckla en hög färdighet även i de språk som ingår i ämnet *moderna språk*. Vid sidan av tyska, franska och spanska, som utgör de vanligaste valen, ingår idag ett stort antal mycket skilda språk såsom arabiska och kinesiska i ämnet. Bland annat genom att elever som kommer från ett hem där det talas ett minoritetsspråk kan välja att läsa detta som ett modernt språk i stället för att följa modersmålsundervisning måste man räkna med ett brett spektrum av förkunskaper även i de moderna språken. I ökande utsträckning kommer det också att finnas elever som lärt in språket då de varit bosatta utomlands med sina föräldrar under en längre period. Förskolans roll är också stadd i förändring, vilket kan leda till att eleverna i framtiden kommer att ha andra språkliga färdigheter då de börjar grundskolan. Undervisningen i språk måste ses mot bakgrund av att eleverna samtidigt lär in språk utanför skolan och att de genomgår en generell, åldersbetingad språkutveckling som även på modersmålet sträcker sig från den tidigaste förskoleåldern genom hela grundskolan och gymnasieskolan och inte är helt avslutad ens då eleverna når vuxen ålder.

Informell språkinläring

En betydande del av all språkinläring sker som en biprodukt av att vi kommunicerar med andra eller försöker att förstå meddelanden. För det lilla barnet som lär sig grunderna av modersmålet är upprätthållandet av den sociala och emotionella kontakten med föräldrarna språkets huvudfunktion. Fortfarande som vuxna lär vi in nya ord och konstruktioner då vi deltar i samtal, tittar på teve eller läser morgontidningen. Sådan inläring som äger rum helt utan undervisning kallas informell inläring. Mycken inläring sker i förbigående medan vi är upptagna av något annat utan att inläringen utgör ett avsiktligt mål för aktiviteten.

Små barns inläring av modersmålet är ett uppenbart fall av informell inläring men även inläringen av ett andraspråk är i viktiga avseenden informell. Det förekommer att vuxna lär sig ett nytt språk helt informellt enbart genom samtal med talare av språket. Det har också visat sig, vilket är mindre självklart, att en viktig del av inläringen är informell även då språk lärs in genom undervisning. All språkanvändning i klassrummet fungerar som stimulans för den informella inläringen.

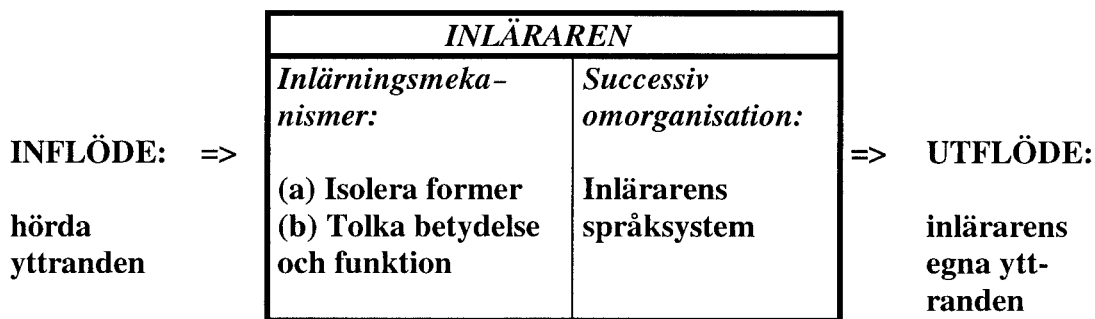
Lättast att observera är inläringen av nya ord. Barn i förskoleåldern kan under gynnsamma betingelser lära in ett nytt ord efter att

endast ha mött det en gång. Barn i skolåldern och vuxna lär sig också hela tiden nya ord. I stor utsträckning sker detta utan någon medveten avsikt. Detta har särskilt uppmärksammats inom den livaktiga forskningen kring läsinlärning i skolan, eftersom många av de nya orden tillägnas genom läsning. Barn lär sig flera tusen nya ord på modersmålet varje år i skolan. Majoriteten av dessa ord lärs in utan direkt fokus på ordinlärningen som en biprodukt av läsning och andra aktiviteter. Även på ett andraspråk sker en hel del av ordinlärningen informellt utan hjälp av ordförklaringar eller översättning.

För inlärningen av grammatiska mönster spelar isolerandet av ord och fraser också en viktig roll. Mycket talar för att många grammatiska mönster först dyker upp i sekvenser av ord som lärts in som ofullständigt analyserade fraser, vilket kallas helfrasinlärning. Sådana fraser kan sedan successivt analyseras av inläraren och fungera som modell för produktiva böjnings- och meningsbyggnadsregler.

Schematiskt kan inlärningsprocessen avbildas som i *Figur 1*. De yttranden som riktas till inläraren fungerar som inflöde. Inlärarens uppgift är att isolera språkliga former (fraser, ord, meningsfulla delar av ord, t.ex. ändelser) i inflödet och att med hjälp av sammanhanget lista ut de olika formernas funktion och betydelse. Successivt byggs så ett språkligt system upp med vars hjälp inläraren kan bilda egna yttranden, som i modeller av det här slaget kallas utflödet.

Figur 1. En enkel modell av språkinlärningen som en kognitiv process

Språkutvecklingen styrs av ett antal grundläggande inlärningsmekanismer. Inläringen av ett ord, för att hålla oss till detta exempel, består av isolerandet av en ordform som lagras i minnet tillsammans med en hypotes om ordets betydelse. Vid läsning serveras orden väl avgränsade från varandra på ett sätt som gör att vi som vana läsare ofta underskattar problemet att avgränsa orden från varandra i löpande tal. Isolering av former i hörda yttranden är en selektiv process som styrs av hur pass perceptuellt påtagliga olika delar av yttrandet är, t.ex. vad som betonas eller isoleras av omgivande pauser. Sådana signaler växlar mellan språken vilket gör processen att avgränsa ordformer, *extraktionen*, till ett särskilt inlärningsproblem för andra-språksinläraren. Det är vanligt att inlärarna uppfattar en kort fras som ett oanalyserbart ord eller en ändelse som en del av stammen.

Tilläggnandet av betydelsen är ofta en kontinuerlig process. En ganska klar bild av detta kan man skapa sig med hjälp av intuitionen då det gäller läsning på ett andraspråk som man redan behärskar rätt väl. Vid läsningen av en roman kan man ofta uppfatta att ett visst ord måste vara något slags möbel, något slags fordon eller ett vapen utan att känna sig säker på den mer precisa betydelsen. Först då man möter ordet i nya sammanhang hittar man ledtrådar till olika aspekter av den exakta betydelsen men att lära sig denna fullständigt kan vara en utdragen process. (Att slå upp orden i en ordbok är självklart en god hjälp. Exemplet gäller extensiv läsning.)

Förmågan att lagra nya ordformer i minnet har visat sig ha avgörande betydelse för att lära in nya ord både på modersmålet och på ett andraspråk. Det finns individuella skillnader i förmågan att lagra nya strängar av ljud, vilket har undersökts genom att man bett försökspersoner att upprepa nonsensord (möjliga kombinationer av ljud som inte är förknippade med någon betydelse såsom *plysa, strellispa*). Den dominerande teorin idag är att lagring och bearbetning av inkommande yttranden sker i en enhet som kallas arbetsminnet. Exempelvis har förmågan hos engelskspråkiga förskolebarn att upprepa hörda nonsensord skiftande från två (t.ex. sladding) till fem stavelser (t.ex. versatraitonist) visat sig vara starkt förknippad med mått på ordförråd, läsning och språkförståelse hos barnen under de tidiga skolåren. Liknande resultat har nåtts med andraspråksinlärare. Enligt en finsk undersökning var förmågan hos finskspråkiga barn att högt repetera pseudoord som påminde om engelska korrelerad med kunskaper i engelska 2 1/2 år senare. Helfrasinläring är särskilt påfallande vid andraspråksinläring, vilket hänger samman med att äldre inlärare har ett längre minnesspann än små barn. Teorin om arbetsminnet har haft särskild inverkan på behandlingen av språkstörda barn genom olika tekniker att öva barnen att bättre utnyttja arbetsminnets kapacitet.

Ålderns roll för språkutvecklingen

Åldern har ett avgörande inflytande på hur man lär in (inlärningsprocessen). Särskilt slående är detta hos barn från tvåspråkiga miljöer. Påbörjas inläringen tidigt i förskoleåldern kan svenskan läras in på samma sätt som modersmålet hos barn som talar ett annat språk än svenska i hemmet, så att barnet får två förstaspråk. Förutsättningen är dock god och varierad kontakt med båda språken. Men redan någon gång i förskoleåldern uppträder som vi sett en tidpunkt efter vilken inläringen av ett nytt språk börjar ändra karaktär, vilket motiverar att man talar om andraspråksinläring.

Orsakerna till att inlärningsprocessen ändrar karaktär med åldern är av flera skilda slag. Barn genomgår en biologisk mognadsprocess. Viktigast för språkinläringen är hjärnans utveckling men även egenskaper hos talapparaten och hörseln är viktiga för hur språket är utformat hos människan. Mognadsprocessen kan också beskrivas i rent kognitiva termer med avseende på perception, minnets kapacitet samt förmågan att bilda begrepp och att tänka. I vuxen ålder spelar biologiska förändringar en mer underordnad roll, även om t.ex. minnets kapacitet genomgår en viss förändring som kan ha konsekvenser för språkinläringen.

Förstaspråkutvecklingen är en process som inte är avslutad i och med att barnet ganska tidigt i förskoleåldern tillägnat sig de grundläggande dragen av modersmålet struktur. Under hela skoltiden och i viss mån även senare sker en utveckling på diskursplanet, då det gäller att använda språket för att bygga upp längre muntliga och skriftliga framställningar. Muntliga berättelser som börjar uppträda även hos små barn får med växande ålder en mer komplex och abstrakt berättarstruktur. Olika textbildande strategier som sättet att länka samman satsar med bindeord och pronominal syftning utvecklas också genom hela skoltiden. Under skoltiden lärs också många nya genrer in, särskilt skilda typer av facktext och argumenterande framställningar. Ordförrådets tillväxt har tidigare uppmärksammats. Förutom att många nya ord lärs in sker också omorganisationer av ordförrådet (lexikonet i hjärnan). Vi talar med en hastighet som lätt når upp i 150 ord i minuten. Samtidigt består ordförrådet hos en vuxen talare av tiotusentals ord. För att snabbt kunna finna rätt ord krävs ett stort antal betydelsemässiga länkar mellan orden. Vissa ord är t.ex. semantiskt överordnade (*vattendrag – flod, å ...*), motsatsord (*våt-torr*) eller synonymer (*fuktig, sank*). Man tänker sig idag att länkar av detta slag bildar ett omfattande nätverk där sökningen sker. Detta nätverk genomgår en successiv omorganisation under språkutvecklingen både på första- och andraspråk.

Åldern påverkar också i vilken social miljö inläringen sker. Förstaspråkutvecklingen påbörjas normalt i hemmet och fortskrider sedan med stigande ålder i ett brett spektrum av andra miljöer såsom

lekplatsen, dagiset, förskolan, skolan, kamratgänget, arbetsplatsen och föreningslivet. Inläringen av ett andraspråk kan framförallt beroende på åldern komma att inskränkas till en eller ett par av dessa miljöer, även i de fall då inläringen inte är bunden till klassrummet.

En närbesläktad frågeställning utgörs av åldersbetingade skillnader i språkbruket. Yngre barn talar inte på samma sätt som äldre barn och även ungdomars språkbruk skiljer sig i flera avseenden från vuxnas. Särskilt för inlärare av svenska som andraspråk spelar åldersbetingade drag i språkbruket en viktig roll både med avseende på utformningen av den svenska de möter och med avseende på vilken typ av inflytande förstaspråket utövar på andraspråkinläringen. Barn och ungdomar som lär sig ett andraspråk genomgår liksom jämnåriga kamrater med språket som modersmål samtidigt en åldersbetingad språklig utvecklingsprocess som man måste ta hänsyn till. Detta resonemang gäller även för engelskan och de moderna språken.

Allmän modell för språkutvecklingen under skolorn

Språkinläringen i skolan sker alltid i samspel med den allmänna språkutveckling som eleverna genomgår även utanför skolan och påverkas av en mängd skilda faktorer. Mest påtagligt är detta då det gäller inläringen av svenska som modersmål och svenska som andraspråk, men även de moderna språken, i synnerhet engelskan, lärs idag i växande utsträckning in även utanför skolan. I *Figur 2* görs ett försök att schematiskt återge relationerna mellan de mest grundläggande typerna av sådana faktorer. I huvudsak bör denna modell enbart uppfattas som en översikt av vilka de viktigaste faktorerna är utan mer vittgående anspråk på att ange orsakssamband, även om tentativt vissa pilar satts ut som antyder i vilken riktning de viktigaste influenserna går. Det måste understrykas att man måste räkna med att faktorerna ofta interagerar på ett betydligt mer komplicerat sätt. Det finns också en hel del överlappning mellan olika komponenter.

Drag i *den sociala situationen* som socioekonomisk status och socio-kulturellt betingade skillnader i föräldrarnas syn på uppfostran och på språkinläring och språkutbildning har en avgörande betydelse för språkutvecklingen i skolan och för skolframgång i allmänhet. I synnerhet för barn och ungdomar som växer upp i en tvåspråkig miljö styr faktorer som gruppstorlek och bosättningsmönster i vilken utsträckning barnen får en mångsidig kontakt med talare av båda språken. Den sociala situationen är dessutom av avgörande betydelse för attityderna till språkinläringen och i vilka syften språket lärs in.

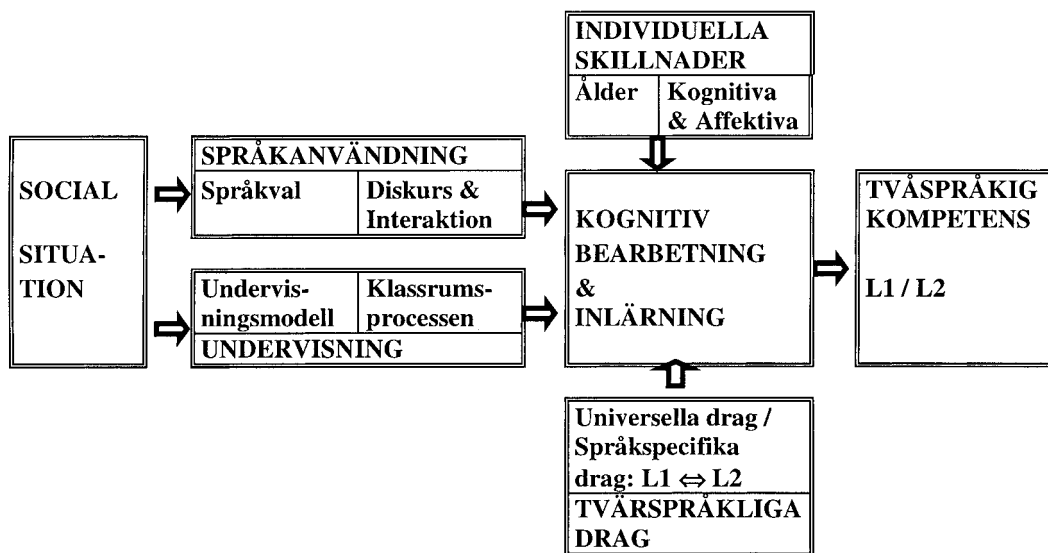
Språkanvändningsmönster omfattar sådant som med vilka personer och i vilka situationer språket används (Språkval) samt hur interaktionen och konversationen är utformad. Skillnader i språkanvändningsmönstret leder till att inflödet (se *Figur 1*) kan växla dramatiskt

för inlärare i skilda miljöer. Vilken typ av *undervisning* de tvåspråkiga eleverna får i skolan är en annan huvudfaktor. Mest påtaglig är den *undervisningsmodell* som föreligger och vad som föreskrivs i kursplanen. Det är emellertid också viktigt att uppmärksamma vad som faktiskt händer i klassrummet (*klassrumsprocessen*).

Inlärnings syftar i figuren på själva inlärningsprocessen, vad som utspelar sig rent mentalt hos den som lär sig och har redan beskrivits i anslutning till *Figur 1*. Inläringen består i att inläraren ur inflödet extraherar språkliga former och mönster och på grundval av dessa bygger upp en mental representation av språket. Inläringen hänger därför nära samman med den kognitiva bearbetning som sker av allt språkligt inflöde, alltså även sådana yttranden som innehåller kända former och mönster. För tvåspråkiga elever sker denna inläring mer eller mindre parallellt på två språk, vilket resulterar i en *tvåspråkig kompetens*. Synen på hur kompetensen är utformad ansluter närmast till den riktning som sätter den *kommunikativa kompetensen* i fokus. Med hjälp av den kommunikativa kompetens som redan byggts upp kan inläraren kommunicera och tolka och producera nya yttranden.

Forskningen om språkinläring dominerades på sjuttio- och långt in på åttiotalet helt av teorier som betonade likheterna mellan olika typer av språkinläring. Inom forskningen kring hur små barn lär sig tala förstaspråket räknar man idag med att det finns betydande *individuella skillnader* såväl med avseende på inlärningsstilar som med avseende på inläringstakt och med avseende på vilka språkliga element som lärs in tidigast. De individuella skillnader som man funnit hos små barn som lär sig tala sitt förstaspråk liknar den individuella variation man funnit hos barn som börjat lära sig läsa och hos andraspråksinlärare. Individuella skillnader tänks i figuren mest direkt styra olika inlärningsprocesser men har naturligtvis viktiga konsekvenser även för språkanvändningsmönstret. Det finns studier som tyder på att affektiva faktorer som motivation och attityder är viktigast för grundläggande färdighet att delta i vardagliga samtal medan kognitiva faktorer såsom intelligens eller "språkbegåvning" har ett klart inflytande på skolrelaterade språkliga färdigheter. (Skillnader betingade av skiftande sociokulturell bakgrund är i modellen närmast förknippade med den sociala situationen.)

Figur 2. Schematisk modell av tillägnandet av tvåspråkig kompetens i skolan

Utvecklingsaspekter:

Faktisk tid: Tid 1, Tid 2 ...Tid n (longitudinell studie)

Fossiliserad

Färdighetsnivå: Nybörjare => Mellannivå => Avancerad Nivå => Nära infödd => Balanserat tvåspråkig

Med *tvärspråkliga drag* avses strukturen i första- (L1) och andraspråket (L2). Med tanke på att mer än hundra språk idag finns företrädda som modersmål i den svenska skolan behöver ett språktypologiskt betraktelsesätt anläggas. Inom språktypologin indelas världens språk i olika grundläggande typer. De rent språkstrukturella förutsättningarna för inläringen är skilda för olika kombinationer av språk. För svenskspråkiga elever är det t.ex. lättare att lära sig engelska eller tyska (kort typologiskt avstånd mellan L1 och L2) än vad det är att lära sig franska (längre typologiskt avstånd). För elever i den svenska skolan med andra modersmål kan det typologiska avståndet bli betydligt större, t.ex. arabiska/svenska eller vietnamesiska/svenska. Även vid inläringen av moderna språk måste man idag räkna med att vissa elever har modersmål som befinner sig på större avstånd från målspråket än vad svenskan gör. Det typologiska avståndet avspeglar sig tydligast i den inläringstid som krävs. Språkstrukturellt går det att urskilja vissa drag som är mer eller mindre unika i målspråket (målspråkets typologiska profil) och som ger upphov till problem för de flesta inlärnarna. Därutöver finns många strukturella drag som kräver en detaljerad parvis jämförelse av språk (kontrastiv analys).

För att man ska kunna tala om inläring i egentlig mening krävs en utveckling som sträcker sig över en viss tid. Som visas längst ner i figuren kan utvecklingen studeras direkt hos en individ genom en longitudinell studie där man gör återkommande observationer av samma individ eller genom jämförelse av individer som befinner sig på olika färdighetsnivå. Studiet av inlärningsgångar har stått i fokus för en stor del av den forskning om andraspråksinläring som började växa fram under sjuttio- och åttiotalen.

Språklig kompetens

Begreppet tvåspråkig kompetens har hittills inte kommenterats närmare. Behärskningen av ett språk omfattar många skilda komponenter. De viktigaste visas i *Figur 3*. En utgångspunkt för indelningen är omfånget hos de språkliga enheter som urskiljs, de språkliga nivåerna. Dessa har i figuren förts samman under rubriken *strukturell kompetens*: diskurs (enheter större än meningen/satsen), grammatik (satsens byggnad), lexikon (ord och andra fast lagrade byggnadsblock med form och betydelse), ljudstruktur (ljud – utan egen betydelse).

Diskurs kan tentativt delas upp på två subkomponenter, nämligen *samtalsstruktur* och *textstruktur*. Med *samtalsstruktur* menas här framförallt sådana drag som är förknippade med samspelet mellan deltagarna i ett samtal. Med *textstruktur* menas sådana drag som skapar ett sammanhang mellan de olika delarna i en sammanhållen berättelse eller redogörelse för något mer abstrakt ämne.

Till *samtalsstrukturen* hör kunskaper om hur och när man inleder ett samtal, vilka samtalsämnen som lämpar sig att ta upp och hur de kan introduceras, hur man tilltalar olika personer och hur man utför en mängd olika talhandlingar såsom att uppmana, be om ursäkt eller ge en komplimang. Hit hör också signaler för hur man växlar roll som talare och lyssnare (turtagning) och hur man ger återkoppling. Till *textstrukturen* hör kunskaper om hur berättelser och andra texttyper är uppbyggda och vilka medel som kan användas för att skapa sammanhang som sträcker sig utöver den individuella meningen. Sammanhanget i en text upprätthålls på många plan, från dispositionen av texten i sin helhet till hur man länkar samman enskilda satsers och fraser. Många olika grammatiska och lexikala element kan användas enligt bestämda regler för att signalera textuella samband. Textuella aspekter kan läggas på användandet av bland annat pronomen, artiklar, tempusmarkörer och många regler för variation i ordföljden. För att bedöma hur väl eleverna behärskar sådana element måste man undersöka, hur de används för att signalera textstrukturen. Det räcker inte med att bedöma detta enbart ur satsgrammatisk synvinkel.

SPRÅKBEHÄRSKNING på L1 och L2

<u>KUNSKAP</u>	<u>KONTROLL</u>	<u>AKTIVITETER</u>	
STRUKTURELL KUNSKAP (språkliga nivåer)	GRAD AV AUTOMATISERING	<i>Tal</i>	<i>Skrift</i>
DISKURS Samtalsstruktur Textstruktur	FLYT	<i>Reception</i>	Lyssna Läsa
GRAMMATIK Syntax Morfologi	HASTIGHET Talhastighet Läshastighet	<i>Produktion</i>	Tala Skriva
ORDFÖRRÅD	MÖNSTER FÖR REPARATIONER	<i>Interaktion</i>	Samtala E-maila
UTTAL		<i>Mediering</i>	Tolka Översätta
STRATEGISK KUNSKAP			
SOCIOLINGVISTISK KUNSKAP			

Figur 3. Den tvåspråkiga kompetensen: Kunskap – Kontroll – Aktivitetsbunden färdighet

Den *sociolingvistiska kompetensen* omfattar kunskaper om hur språket anpassas efter relationen till olika mottagare längs axlar som formell/informell stil eller status/solidaritet. I många framställningar kopplas denna kompetens speciellt till diskursen men detta är oomtyvat eftersom sociolingvistiskt motiverad växling slår igenom på alla nivåer (t.ex. realisation av talhandling, ordval, uttal).

Den *strategiska kompetensen* slutligen omfattar olika medel att lösa kommunikativa problem, t.ex. förmågan att utnyttja kommunikationsstrategier av skilda slag. Även denna utnyttjar enheter på alla språkliga nivåer.

I *Figur 3* görs också en distinktion mellan kunskap, kontroll och aktivitetsbunden färdighet, som nu ska förklaras litet närmare. När man håller på att lära sig ett nytt språk, är det vanligt att man upplever att man inte klarar av att säga sådant som man "egentligen" vet hur det ska uttryckas eller att man gör fel, trots att man kan det rätta uttrycket. Man brukar numera göra en grundläggande distinktion mellan **kunskap**, vad man har lärt in av språket, och **kontroll**, förmågan att använda kunskapen. Då man missar på sånt som man "egentligen" kan är det kontrollen som klickar. Kontroll täcker bl.a. sådant som brukar

kallas flyt eller grad av automatisering. Kontroll täcker också det som brukar kallas aktivt och passivt ordförråd. Passiv behärskning innebär att man kan förstå ett ord, när man stöter på det, medan aktiv behärskning innebär att man också kan använda det, när man talar eller skriver. Aktiv behärskning av ett ord innebär en högre grad av kontroll. Ett annat exempel på kontroll är läshastighet. Denna utvecklas långt efter det att man lärt sig läsa. Kontroll är alltigenom ett graduellt fenomen och fluktuerar även på modersmålet. När man är trött får man svårt att finna orden och om man inte skrivit något på länge märker man att det kan ta en viss tid att få upp skrivhastigheten. Graden av kontroll kan ökas framför allt genom flitigt användande av språket.

I synnerhet i skolsammanhang brukar man också tala om de fyra färdigheterna Lyssna och Tala samt Läsa och Skriva. I anslutning till Europarådets ramverk har detta utvidgats till att gälla ytterligare aktiviteter som Interaktion och Mediering (tolkning och översättning). Medan kunskap och kontroll är skilda dimensioner inom en underliggande språklig kompetens är aktivitetsbaserade färdigheter yttre manifestationer av denna förmåga vid lösandet av bestämda uppgifter. Aktiviteterna skiljer sig med avseende på Medium (Tal/Skrift). I *Figur 3* har Tal placerats till vänster om Skrift, eftersom de grundläggande dragen i talspråket är inlärd på modersmålet av alla barn, när de börjar skolan. Vanligtvis är det först i skolan, som barn lär sig läsa och skriva. Förtrogenheten med skriftspråket varierar dessutom kraftigt mellan olika individer livet igenom. För den tvåspråkige finns en risk att fördelningen blir mycket ojämn mellan språken med avseende på olika färdigheter. En individ kan t.ex. mycket väl hamna i den situationen att förmågan att lyssna och tala är bäst utvecklad på det första språket medan förmågan att läsa och skriva är bäst utvecklad på det andra språket.

Aktiviteterna skiljer sig också längs en annan dimension, nämligen den grundläggande skillnaden mellan *förståelse*, *reception* (av andras yttranden) och *produktion* (av egna yttranden). Förståelsen (Lyssna eller Läsa) kan i vissa avseenden normalt ligga långt före i utvecklingen jämfört med produktionen (Tala eller Skriva). Det gör att man inte utan vidare kan generalisera färdigheten inom ett område till ett annat. Kraven kan också skifta. Ämnesundervisningen kräver ofta ett stort passivt ordförråd. En andraspråkelev kan t.ex. tala ett språk på en nivå som är normal för stadiet samtidigt som hörförståelsen (t.ex. det passiva ordförrådet) inte är tillräckligt väl utvecklad för att hänga med i ämnesundervisningen, om denna ges på andraspråket. Längs samma dimension urskiljs också interaktion och mediering som skilda processer. *Interaktion*, i synnerhet i samtal ansikte mot ansikte, kräver en snabb växling mellan reception och produktion. Den som lärt sig ett språk genom undervisning upplever ofta en svårighet att hänga

med och att få en syl i vädret vid de första konfrontationerna med infödda talare utanför klassrummet i spontana samtal. Att samspela kommunikativt är en färdighet i sig som också ställer särskilda krav på icke-verbala uttrycksmedel. *Mediering* (eller förmedling) omfattar som nämnts tolkning och översättning, vilket är aktiviteter som alla språkanvändare kan ställas inför.

Att bedöma språkfärdighet

GUDRUN ERICKSON

Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet

Bedömning av kunskaper i vid mening ingår som en naturlig del i allt lärande. Denna bedömning kan och bör göras på många olika sätt, den kan vara mer eller mindre medveten och tydlig, ha olika syften och göras av inläraren själv och/eller av en lärare eller annan mentor. Merparten av bedömningen försiggår i regel kontinuerligt under hela den tid lärandet pågår, men den kan även ske samlat och mer formaliserat vid bestämda tidpunkter i inlärningsprocessen. Ett övergripande syfte med all bedömning bör dock vara att stödja individens fortsatta kunskapsutveckling genom att så mångfasetterat som möjligt belysa såväl starka som mindre starka sidor i den individuella kunskapsprofilen – detta för att den fortsatta inläringen och eventuella undervisningen skall bli så effektiv och ändamålsenlig som möjligt.

I många av publikationerna som nämns i litteraturlistan i denna skrift finns avsnitt om bedömning. I listan ges också exempel på böcker och artiklar vars huvudfokus är olika typer och aspekter av bedömning av individers språkfärdighet. Oscarson (1998) behandlar till exempel det viktiga området självbedömning av språkfärdighet. European Language Portfolio (1997) och Taube (1997) tar upp olika aspekter av arbete med s.k. *portfolios*, bl.a. med syfte att bidra till en individuell bedömning. En del av litteraturen i listan behandlar bedömning av språkfärdighet ur ett mera grundläggande och allmänt utvecklingsperspektiv samt ger konkreta exempel på hur man kan gå tillväga för att konstruera och genomföra goda och relevanta bedömningar av språklig förmåga. Exempel på den senare typen av litteratur är Bachman & Palmer (1996); Erickson (1999); Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment, A Common European *Framework of Reference* (1996); Hughes (1989); Lindblad (1990) och Underhill (1987).

Jag kommer här att översiktligt beröra några grundläggande begrepp inom och överväganden bakom bedömning av språkfärdighet. Min utgångspunkt är de nationella provmaterialen, men mycket av vad som sägs kan tämligen lätt generaliseras till att gälla även andra typer av bedömning. Avsikten och förhoppningen är att det här skrivna skall kunna bilda utgångspunkt för diskussioner kring bedömningsfrågor och till vidare läsning av litteratur inom detta stora och viktiga område.

Nationella prov

De nationella proven är s.k. *proficiency tests*, vilket innebär att de syftar till att bidra till bedömningen av elevernas allmänna färdighetsnivå i respektive språk, oavsett hur denna färdighet förvärvats. Följaktligen bygger de inte på innehållet i några speciella material eller läromedel eller på något visst arbetssätt. De skall däremot ses som ett försök till konkretisering av läroplanernas kunskapssyn och kursplanernas kommunikativa och funktionella språksyn och därmed som ett stöd för lärare att bedöma elevernas kunskaper i relation till målen. Avsikten är att proven också skall bidra till jämförbarhet och likvärdighet i den svenska skolan. Allt kan dock givetvis inte bedömas i dessa prov. I samtliga nationella provmaterial i språk finns därför s.k. testspecifikationer, i vilka provets olika delar knyts till mål i kursplanen och där det också framgår vilka mål som inte fokuseras i respektive provmaterial.

En annan typ av prov är s.k. *achievement tests*, vilka syftar till bedömning av hur väl eleverna tillgodogjort sig ett preciserat stoff. Prov av detta slag, liksom olika blandformer av de båda provtyperna, är tämligen vanliga i undervisning.

Signalfunktionen

Såväl kontinuerlig som mera formaliserad bedömning ger eleverna tydliga signaler om *vad* som är väsentligt att kunna men också *hur* de skall kunna använda sina kunskaper. Detta innebär till exempel att muntlig språkfärdighet, som har stor tyngd i kursplanerna, också måste synlig- och tydliggöras i bedömningen – annars ligger det nära till hands att eleverna uppfattar att förmågan att samtala och tala på det aktuella språket trots allt inte är lika viktig eller väger lika tungt i bedömningen som t.ex. förmågan att läsa och skriva. Hur vi ser på och kommenterar det eleverna producerar fyller också en signalfunktion. Fokuserar vi, i enlighet med kursplanernas språksyn, först innehållet och begripligheten i det som sägs och skrivs, eller koncentrerar vi oss primärt på den språkliga formen, som ofta kan upplevas som mindre komplicerad att bedöma?

I samtliga nationella provmaterial finns muntliga delar, som ger möjlighet till bedömning av elevernas förmåga att tala och samtala på språket. Det är väsentligt att dessa delar ges lika stor tyngd som övriga delar. Som stöd för lärarnas bedömning ges i anslutning både till de fria muntliga och de skriftliga provdelarna exempel på bedömda elevprestationer. Ambitionen är att kommentarerna till dessa skall visa på ett förhållningssätt till språk, där bedömningen av *vad* som uttrycks kommer före bedömningen av *hur* (*korrekt*) det uttrycks.

Den enspråkighetsprincip som råder i de nationella provmaterialen kan också ses som del av signaleringen. Det är ju nämligen svårt

att med kraft och trovärdighet hävda att eleverna skall använda enbart målspråket, om man i prov – eller undervisning – så fort det anses väsentligt att budskapet går fram, hellre använder elevernas modersmål.

Viktiga begrepp och överväganden

All kunskapsbedömning handlar till syvende och sist om att de resultat som kommer fram skall vara tillförlitliga indikatorer på det man avser att bedöma och därmed kunna leda till riktiga slutsatser och åtgärder. Detta har att göra med bedömningens validitet. En nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för att validitet skall kunna hävdas är också att de resultat som framkommit är reliabla, dvs. (statistiskt) tillförlitliga.

I kontinuerlig bedömning och i *achievement tests* ges i regel olika aspekter av elevernas språkfärdighet varierande emfas vid olika bedömningstillfällen. Det viktiga är här att man i slutänden ser till att allt har "täckts in", så att den sammanfattande bedömningen grundar sig på en så mångfasetterad bild som möjligt av individens språkförmåga.

I de nationella provmaterialen, som ges vid enstaka tillfällen under elevens skoltid, är ambitionen att det skall finnas stor bredd både vad gäller innehåll och uppgiftstyper. Eftersom proven skall ses som en konkretisering av kursplanerna, finns följaktligen uppgifter som fokuserar reception (läsa, lyssna), interaktion (samtala och i någon mån skriva), samt produktion (tala, skriva). Vidare är ambitionen att proven skall genomsyras av aspekter av kultur (interkulturalitet) i vid mening. Det senare kan till exempel innebära att texter och talat språk hämtas från olika delar av det aktuella språkområdet och att innehållet i olika uppgifter i proven är av ett sådant slag att det kräver eller inspirerar till reflektioner kring likheter och skillnader mellan språkområdets kulturer och den egna.

Bedömningen av olika aspekter av språkfärdigheten är oftast till viss del integrerad – t.ex. behöver elever i avlyssningsdelar förutom att uppfatta vad som sägs också kunna läsa och förstå frågorna och ofta även formulera egna svar – men för varje provdel anges ett huvudfokus, som relateras till något eller några mål i kursplanen.

I de nationella proven finns inga separata delar som prövar uttal, ordförråd eller grammatik. Orsaken till detta är ingalunda att dessa företeelser anses oviktiga. Tvärtom är de nödvändiga byggstenar i den kommunikativa kompetensen, men de är inte i kursplanen uttryckta som mål i sig. Följaktligen prövas de inte separat utan integrerat i provens olika delar.

Även uppgiftstyper varierar medvetet. Liksom människor lär sig på många olika sätt, måste de ges möjlighet att visa sina kunskaper på många olika sätt. En viktig princip bör vara att enskilda elever skall få

visa vad de kan, inte känna att de "åker dit" på det de inte kan. Följaktligen finns i proven exempel på allt från mycket slutna uppgiftstyper, där i vissa fall enbart ett enda svar är rimligt eller riktigt, till vidöppna uppgifter, som ger möjlighet till eller kräver kreativ produktion, muntligt såväl som skriftligt. Bilder förekommer i relativt stor omfattning, och även musik och bakgrundsljud används ibland för att göra avlyssningsdelarna mera avspända och realistiska.

En annan tämligen handfast grundregel vid komposition av ett material för bedömningsändamål är att det skall finnas progression såväl inom som mellan de olika delarna. Detta innebär enkelt uttryckt att materialet, både i delar och helhet, bör börja lättare än det slutar, så att inte vissa elever tappar modet och kanske i värsta fall ger upp redan i början.

Oavsett hur bedömningen går till, bör ambitionen vara att göra det viktigaste bedömbart, inte tvärtom, dvs. det (lätt) bedömbara till det viktigaste. Med det viktigaste menas här det som är kärnan i den språksyn som genomsyrar läro- och kursplanerna: att eleverna vill, vågar och kan använda språket i olika sammanhang såväl receptivt som interaktivt och produktivt, och att de har en rimlig kunskap om den absoluta koppling som finns mellan språk och kultur. Allt detta har att göra med resultatens validitet eller giltighet, dvs. förmågan att bidra till bedömningen av det som faktiskt skall bedömas.

Ett begrepp som är intimt förknippat med validitet och som skall ses som en aspekt av detta begrepp, är autenticitet. Man brukar på engelska tala dels om *authenticity of the text*, dels om *authenticity of the task*. Detta innebär att det är viktigt, dels att material som används är autentiskt, dels att uppgifterna som föreläggs eleverna är rimliga att tänka sig i språkliga situationer utanför klassrummet.

För att man skall kunna hävda att en bedömning, eller snarare det resultat och den tolkning den leder fram till, är valid krävs också att den är rimligt reliabel. Inflytandet av slump måste minimeras. Detta kan åstadkommas på många olika sätt, bl.a. genom noggrann analys och bearbetning av enskilda uppgifter innan provet ges, men också genom att flera människor medverkar i bedömningarna. På det konkreta planet innebär detta t.ex. att medbedömning gör att bedömningen av enskilda elevers prestationer blir mera tillförlitlig och att konsekventa och tydliga bedömningar och bedömningsanvisningar bidrar till likvärdighet och rättvisa.

Bedömning

Den bedömning som diskuteras här avser inte individer utan deras kunskaper. Detta kan låta som en självklarhet men är trots allt väsentligt att framhålla. Syftet är ju att såväl starka som svagare sidor i den individuella kunskapsprofilen skall framträda för att den fortsat-

ta inlärningen, oavsett om den sker inom eller utanför skolans ram, skall bli så effektiv som möjligt. Man kan ibland få frågan varför det är viktigt att även förtjänster kartläggs. Svaret är givetvis även här att det fortsatta lärandet skall bli så bra som möjligt. Det finns för det första knappast kunskaper som inte kan vidareutvecklas, och ytterst få av oss torde dessutom på allvar orka ta itu med svagheter i vår förmåga, om vi inte samtidigt får växa och utvecklas inom områden där vi känner att vi kan en hel del.

I linje med detta är det ytterst väsentligt att alltid försöka fokusera det positiva och starka innan vi tar itu med det mindre positiva eller negativa. Frågan "Vad *kan* den här individen?" eller "Vad *kan* jag?" bör alltså ställas före "Vad kan hon/han *inte*?" eller "Vad kan jag *inte*". Kunde vi dessutom ändra språkbruket (eller snarare vad det eventuellt bottnar i) från uttrycket "att rätta (prov)" till "att bedöma" vore säkert en hel del vunnet. Ordet "rätta" antyder att det alltid, eller i de allra flesta fall, finns rätt eller fel i språket, och detta stämmer ju inte riktigt med verkligheten. (Hur kan t.ex. en text någon skrivit bara "rättas"?) Visst finns det fall där det verkligen handlar om rätt eller fel, t.ex. kan ett telefonnummer eller en e-postadress inte bli nästan rätt. I de allra flesta fall rör det sig snarare om grad av kommunikativ gångbarhet, bl.a. om begriplighet, lämplighet och nyansering, och det är detta vi tillsammans med eleven först och främst skall fokusera och diskutera.

Givetvis skall vi inte ignorera de fel elever gör. Väsentligt är emellertid att analysera i vilken grad och på vilket sätt dessa påverkar kommunikationen och också vad de visar av elevens sätt att tänka. Många fel kan irritera och störa, men de gör inte att det som sägs eller skrivs inte kan förstås av en infödd. Exempel är de flesta kongruensfel och många stavfel. Betydligt allvarligare är då fel som de facto förstör kommunikationen, eftersom de gör att budskapet blir obegripligt. Exempel på det senare är om eleven använder ord från sitt modersmål eller något annat språk när ordförrådet på målspråket inte räcker, eller om uttalet av enskilda ord är sådant att det som sägs antingen inte förstås alls eller missförstås. Både i undervisning och bedömning måste olika kategorier av fel hållas isär och leda till delvis olika åtgärder.

Hur kan man bedöma språkfärdighet?

Att man på olika sätt och för olika syften bör bedöma språkfärdighet torde för de allra flesta vara en självklarhet. *Hur* detta skall gå till är däremot betydligt mera komplext och kräver därför mera av reflektion och diskussion. Frågan "Hur kan man bedöma språkfärdighet?" kan här vara en utgångspunkt för en kort antydan av vad en sådan diskussion kan handla om, bl.a. eftersom varje ord i frågan – möjli-

gen undantaget det inledande frågeordet *HUR* – har relevans för hela frågeställningen. Korta kommentarer kring de olika orden i frågan får därför utgöra både sammanfattning och avslutning på detta kapitel och förhoppningsvis också inledning till många fruktbara samtal med elever och kolleger kring bedömning.

... *KAN*...

"Kan" är inte detsamma som "skall". Ordet visar på en stor öppenhet för alla de olika sätt man både kan och bör använda för att åstadkomma en mångfasetterad bedömning av språkfärdighet. Det finns t.ex. uppenbara skillnader mellan att kontinuerligt bedöma små barns tidiga inläring av ett nytt språk och den bedömning i form av ett nationellt prov som görs mot slutet av t.ex. Engelska B i gymnasieskolan. Beroende bl.a. på syfte, situation och individ måste alltså tillvägagångssätten varieras. Likaväl som det finns olikheter mellan de skilda typer av bedömning som görs i skolan finns det och skall det finnas likheter. Dessa har att göra med det grundläggande förhållningssätt till kunskap och språk, och även till människor, som beskrivs i läro- och kursplanerna och som skall bilda utgångspunkt för överväganden som måste göras och beslut som måste fattas vad gäller sätt att bedöma.

... *MAN*...

Ordet "man" innebär att bedömningen kan göras av olika personer. I skolsituationen tänker man förmodligen först och främst på läraren som den som skall bedöma elevernas kunskaper. Detta är ju i och för sig alldeles riktigt. Läraren har ansvar för att kontinuerligt göra bedömningar för olika syften: för att diagnostisera, för att ge och få feedback, för att bedöma om eleven nått uppställda mål, för att kunna sätta betyg etc. Det är dock också väsentligt att eleven själv successivt förvärvar medvetenhet om sitt eget sätt att lära, att hon/han lär sig att ta ansvar för sin inläring, att utvärdera sitt arbete och att bedöma sina egna kunskaper. Detta är ett av läroplanernas övergripande mål och det finns också angivet som mål i kursplanerna. Läraren spelar här en viktig roll som handledare för eleven på vägen mot en allt större förmåga bl.a. till ansvar och självbedömning.

... *BEDÖMA* ...

Att "bedöma" är, som tidigare nämnts, inte detsamma som att "rätta". Det är inte heller synonymt med "mäta", som ger delvis andra associationer. Bedömning kan avse både en långsiktig inlärningsprocess och en "produkt", som eleven lämnat ifrån sig vid en bestämd tidpunkt. Den måste vara bred och mångfasetterad och fokusera såväl kvalitativa som kvantitativa aspekter, vilket innebär analys av starka och svaga sidor, med hänsyn tagen till individers många olika sätt

att visa sina kunskaper. Bedömning kräver också en grundlig analys av allt eleven presterar, oavsett om detta är bra eller dåligt, korrekt eller mindre korrekt. En viktig del av detta är en differentierad syn på språkliga fel, där den övergripande kommunikationsaspekten måste vara det centrala. Det är också väsentligt att man i görligaste mån försöker blanda in fler människor i bedömningen – både eleven själv, som ofta kan bidra med värdefull information, och kolleger, som kan ge sin syn både på det eleven presterat och på den bedömning man själv gjort.

... SPRÅKFÄRDIGHET ...

"Språkfärdighet" är det som här stått i fokus för resonemangen kring bedömning. I kursplanerna framträder en starkt kommunikativ och funktionell definition av detta begrepp. Det centrala är vad eleverna kan använda sitt språk till och hur väl detta görs. Såväl muntlig som skriftlig reception, interaktion och produktion är viktiga komponenter, men även interkulturell kommunikativ kompetens. Strategier, medvetenhet och ansvar samt användning av hjälpmedel betonas också som viktiga mål för lärandet. Eftersom kursplanerna är det som preciserar vad eleverna skall lära sig och därmed också avgör vilken inriktning undervisningen skall ha, är det nödvändigt att även bedömningen genomsyras av samma språksyn.

"Prov! Hur kul e' de'?" är en fråga man ibland får från elever, och det kan man i och för sig undra. Svaret på frågan är rimligen att "det beror på". Vi vet genom undersökningar som gjorts att många elever faktiskt uppskattar prov, förutsatt att de upplevs pröva något viktigt och gör det på ett "hederligt" sätt. Om så är fallet kan eleverna till och med känna att proven fungerar som inläringstillfällen. Vårt gemensamma ansvar måste alltså vara att tillsammans försöka hitta så många modeller som möjligt för den goda bedömning som är en naturlig del av all inläring. Det är nämligen min erfarenhet och bestämda övertygelse att bedömning i en flexibel och vid mening på ett positivt sätt kan bidra till att elevernas lärande blir mera effektivt och att de därmed i högre grad skaffar sig tillträde till den värld, där språkkunskaper är en viktig källa till glädje och gemenskap och också ett medel för att skapa kontakt och förståelse människor och länder emellan.

Engelska i gymnasieskolan för elever som saknar godkänt grundskolebetyg

INGRID PAULIN-ROSELL

Vilka elever rör det sig om?

Elever utan godkänt grundskolebetyg i engelska utgör en heterogen skara. En del av dessa är invandrarelever. Här finns elever som har kommit till Sverige under grundskoletiden och således inte hunnit läsa engelska i svensk grundskola lika länge som de elever som gått i svensk skola under hela sin skoltid. Här finns också elever som kommer direkt från en introduktionskurs för invandrare, där man inte läst någon engelska alls. Slutligen har vi en grupp elever som är födda i Sverige, har gått i svensk skola hela sitt liv, men som ändå inte har blivit godkända i engelska från grundskolan.

Skillnaderna inom invandrargrupper är också betydande beroende på ursprungsland, studietradition och motivation. Vissa elever har en mycket god studiebakgrund från sitt hemland och har relativt goda kunskaper i engelska. De behöver bara hjälp till en början och förbättrar sedan snabbt sin kompetens. Andra är nästintill analfabeter när de kommer till Sverige och har aldrig läst engelska. Dessa elever behöver omfattande studier i ämnet.

Vilka program går de på?

Alla elever som inte har nått betyget Godkänd i engelska, svenska/svenska som andraspråk eller matematik från grundskolan går på det individuella programmet. Det är vanligt att elever utan betyg i engelska från grundskolan tas in på individuellt program med placering på ett nationellt program, PRIV. De kan då följa programmets kurser inom alla ämnen utom engelska. Elever som behöver förbättra sina kunskaper i engelska innan de kan studera engelska A återfinns alltså på alla de nationella programmen. De får inte något fullständigt gymnasiebetyg förrän de har fått betyg i engelska A (steg 5) eller engelska A och B (steg 5 + 6), beroende på vilket program det gäller.

Hur kan man organisera undervisningen i engelska?

Tidigare erbjöds dessa elever engelska som C-språk för nybörjare som individuellt val. De kunde, under hela sin gymnasietid, läsa engelska som C-språk indelat i kurs A och kurs B efter samma kursplaner som moderna språk. Denna möjlighet togs bort ur gymnasieförordningen

1999. Dessa elever ska nu läsa engelska enligt grundskolans kursplan och bedömas enligt grundskolans regler.

Betyg kan alltså inte ges förrän målet för år 9 uppfyllts. Grundskolebetyg sätts enligt reglerna i grundskoleförordningen och med hjälp av grundskolans betygskriterier. Som stöd för betygssättning används också nationellt prov i engelska för år 9 och grundskolans diagnostiska material i engelska.

För eleverna är det viktigt att deras engelskundervisning struktureras på ett tydligt sätt. Eleverna ska kunna byta skola, skolform, kommun och ha med sig ett intyg, en dokumentation som visar vilket eller vilka steg i engelska de har klarat av.

Att undervisa invandrarelever i engelska som nybörjarspråk

För att elevgrupperna inte ska bli alltför små bildas ofta grupper i nybörjarengelska av elever från olika program, med olika studieinriktning, intressen och erfarenheter. Ofta kommer då studieovana eller dåligt motiverade elever att läsa tillsammans med högmotiverade, ambitiösa och studievana elever. Detta ställer stora krav på läraren. För att ge alla elever möjlighet att utvecklas optimalt efter sina skilda förutsättningar krävs en långt driven individualisering. Undervisning i helklass är bara möjlig i undantagsfall. Eleverna behöver arbeta med olika sorters texter. Vissa elever har det grammatiska systemet helt klart för sig, medan andra inte alls har denna typ av språklig medvetenhet.

När eleverna arbetar med att förbättra uttalet kan de grupperas efter modersmål eller arbeta enskilt med läraren. Dessa elever har, eftersom de har olika modersmål, väldigt olikartade problem med det engelska uttalet. Många svenska elever har hört engelska talas i reklam, TV osv. hela livet medan många av de relativt nykomna invandrareleverna nästan aldrig hört engelska talas. Filmer har dubbats i deras hemländer osv.

Rent allmänt kan sägas att de passiva färdigheterna, att förstå det man hör och det man läser, i regel är det som invandrarelever är bäst på från början och det som de snabbast förbättrar. Att tala och skriva är vad de mest och trägnast behöver utveckla. Deras modersmåls grammatiska system är oftast helt olikt svenskans, vilket gör det svårt för engelsklärare med svenska som modersmål att dels förstå vad eleverna tycker är svårt och dels förklara för dem på ett sätt som de kan ta till sig.

Skolverket kommer att följa utvecklingen av språkundervisningen med stort intresse och synpunkter på och erfarenheter av undervisning i engelska mottas tacksamt.

Referenslitteratur, språk: inläring, undervisning och bedömning

- Bachman, L. F. & Palmer, A. S., *Language Testing in Practice: Designing and Developing Useful Language Tests*, Oxford: Oxford University Press, 1996
- Barth-Nordström, Britt-Marie, *Medvetet lärande*, Natur och Kultur, 1991
- Bergström m.fl., *Nya erfarenheter i språkundervisningen*, Tolv artiklar om forskning och klassrumserfarenheter, Bonnier Utbildning, 1995
- Brown, H.D., *Principles of Language Learning and Teaching*, Prentice Hall Regents, Englewood Cliffs NJ 07632, 1987
- Byram Morgan, *Teaching and Learning Language and Culture*, Multilingual Matters Ltd, 1994
- Doyé, P. & Hurrell, A. (ed), *Foreign language learning in primary schools*, Council of Europe, Strasbourg, 1997
- Dysthe, Olga, *Det flerstämmiga klassrummet*, Studentlitteratur, 1996
- Ellis, Rod, *The Study of Second Language Acquisition*, Oxford University Press, 1994
- Ellis, Gail & Sinclair, Barbara, *Learning to Learn English*, Cambridge University Press, 1989
- Enkvist, Inger, *Lärarskicklighet*, Natur och Kultur, 1993
- Erickson, Gudrun, *Från Sp 8 till Äp 9 – om utvecklingen av ett nytt nationellt prov i engelska i grundskolan*, I Papers on language – Learning, Teaching, Assessment. Festskrift till Torsten Lindblad. Rapport nr 1999:02, Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik, 1999
- Eriksson, Rigmor, *Lärarstyrd, elevplanerad engelska*, Högskolan i Karlstad, 1992
- Eriksson, Rigmor & Tholin, Jörgen, *Engelska för livet*, Almqvist & Wiksell, 1997
- *European Language Portfolio*, Council of Europe, Uppsala universitet, Fortbildningsavdelningen, 1997
- Fairclough, Norman, *Critical language awareness*, Longman, 1992
- Hughes, A., *Testing for Language Teachers*, Cambridge Handbooks for Language Teachers, Cambridge University Press, 1989
- Hyltenstam, Kenneth (red.), *Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige*, Studentlitteratur, 1996
- Johansson, Hans, *Elever skriver och lär*, Bonnier Utbildning, 1995
- Lindberg, Inger, *Språka Samman – Om samtal och samarbete i språkundervisning*, Natur och Kultur, 1996
- Lindblad, Torsten, *Prov och bedömning i främmande språk*, i *Läroplaner – Skolöverstyrelsen, 1990:1, Undervisning i främmande språk: Kommentarmaterial*, Stockholm: Liber/Utbildningsförlaget, 1990

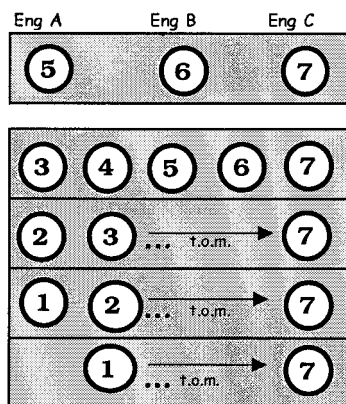
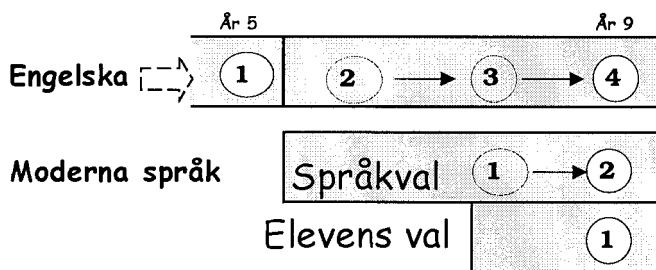
- Linnarud, Moira, *Språkforskning för språklärare*, Studentlitteratur, 1993
- Lundahl, Bo, *Läsa på främmande språk*, Studentlitteratur, 1998
- Malmberg, Per (red.), *I huvudet på en elev*, Bonnier Utbildning, 2000
- Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment. A Common European *Framework of reference*. Council of Europe, Strasbourg, Uppsala universitet, Fortbildningsavdelningen, 1996
- Ockert-Axelsson, Kristin & Norman, David, *Across Cultures*, Studentlitteratur, 1993
- Oscarson, Mats, *Om självbedömning av språkfärdighet: Empiri och reflektioner*, I B. Ljung och A. Pettersson (red.), Perspektiv på bedömning av kunskap, (sid. 133–156), Lärarhögskolan i Stockholm, Institutionen för pedagogik, 1998
- Rebenius, Inga, *Elevautonomi i språkundervisningen*, Natur och Kultur, 1999
- Rubin, Joan Thompson, Irene, *How to be a More Successful Language Learner*, Heinle & Heinle Publishers Inc, Boston, Massachusetts 02210 USA, 1994
- Sherin, Susan, *Self-Access*, (Resource Books for Teachers), Oxford University Press, 1989
- Skolverket 99:489, "Utvärdering av skolan 1998 avseende läroplanernas mål (US 98) *Kommunikativ förmåga i främmande språk*", Distribueras av Liber distribution, info finns på Skolverkets hemsida, 1999
- Sörensen, Christer, *Språkvalet i grundskolan – en pilotundersökning*, Skolverket, januari 2000, Dnr 99:610
- Tarone, Elaine Yule, George, *Focus on the Language Learner*, Oxford University Press, 1989
- Taube, Karin, *Portföljmetoden, undervisningsstrategi och utvärderingsinstrument*, Gothia, 1997
- Tholin, Jörgen, *Att lära sig lära engelska*, Almqvist & Wiksell, 1992
- Tornberg, Ulrika, *Språkdidaktik*, Gleerups, 1997
- Underhill, N., *Testing Spoken Language. A Handbook of oral testing techniques*, Cambridge University Press, 1987
- van Lier, Leo, *Introducing Language Awareness*, Penguin, 1995
- Viberg, Å. (1987), Vägen till ett nytt språk. Del 1. Andraspråksinläring i ett utvecklingsperspektiv. Natur & Kultur, Stockholm
- Viberg, Å. 1993b. Andraspråksinläring i olika åldrar. I: Cerú, E. (red.), *Svenska som andraspråk. Lärarbok 2. Mera om språk och inläring*. Utbildningsradion/Natur & Kultur, Stockholm, sid. 13–83.
- Wenden, Anita, *Learner Strategies for Learner Autonomy*, Prentice Hall, 1991
- Wenden, Anita Rubin, Joan, *Learner Strategies in Language Learning*, Prentice Hall, 1987
- Wright, Tony, *Roles of Teachers and Learners*, Oxford University Press, 1987

Kommentarer till de olika ämnenas kursplaner

Kursplanerna i engelska och moderna språk, ett enhetligt sammanhängande system

Grundskola

Gymnasial utbildning

Siffrorna anger steg

Kursplanerna i engelska och moderna språk skapar ett förändrat och förenklat system med tydliga generella steg eller nivåer, jämförbarhet och progression. En avsikt är att de nya stegen så småningom också skall kunna användas för att göra jämförelser internationellt. Alla kursplaner i engelska och moderna språk, för grundskola såväl som för gymnasieskola, är utformade i sammanlagt 7 steg som bygger på varandra. Varje steg definieras av mål att uppnå som är gemensamma för engelska och moderna språk. De betygskriterier som finns i båda skolformerna är identiska för respektive steg. Exempelvis är kriterierna för väl godkänd och mycket väl godkänd i engelska, år 9 i grund-

skolan (steg 4), samma som de för steg 4 i moderna språk i gymnasieskolan.

I grundskolan är mål att sträva mot gemensamma för engelska och moderna språk. På motsvarande sätt är mål att sträva mot gemensamma för engelska och moderna språk i gymnasieskolan.

Texten under rubriken ämnets karaktär och uppbyggnad utgår från vad som är väsentligt för ämnet och besvarar frågan vilka grundläggande begrepp och strukturer som finns. Delvis är denna text identisk i engelska och moderna språk i grundskola och gymnasieskola. Den beskriver bland annat de kompetenser som tillsammans utgör en allsidig kommunikativ förmåga. För gymnasieskolan presenteras här också de olika kurserna.

I ämnets karaktär och uppbyggnad i moderna språk i både grundskola och gymnasieskola finns också en kortfattad beskrivning av vilken roll de tre språken franska, spanska och tyska spelar. Texten innehåller även ett kort avsnitt om hur andra moderna språk, som också kan studeras i grundskola och gymnasieskola, skiljer sig åt vad gäller exempelvis struktur och skriftsystem.

I engelska i grundskolan motsvaras mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det femte skolåret av mål att uppnå för steg 1. Mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av år nio motsvaras av steg 4. Engelska A i gymnasieskolan motsvarar steg 5, engelska B steg 6 och engelska C steg 7. Dessa kurser liksom nästan alla andra gymnasiala kurser i språk omfattar 100 poäng. Engelska C har ingen motsvarighet i tidigare kursplaner. Det är alltså en ny högre nivå som närmast kan jämföras med olika internationella språcertifikat.

I moderna språk i grundskolan finns steg 1 och 2. Steg 1 är en lägre nivå än C-språk i grundskolan enligt 95 års kursplan, steg 2 något lägre än B-språk. Elever som studerar moderna språk i grundskolan får alltså, i det nya systemet, lite längre tid på sig för att nå målen. Detta bör kunna leda till att fler elever väljer att studera moderna språk och att fler elever kan nå målen. I moderna språk i gymnasieskolan finns sammanlagt 7 steg. Varje kurs omfattar 100 poäng. De högre stegen är nya. De har inte tidigare funnits i gymnasial utbildning. Det högsta, steg 7, motsvarar en mycket väl utvecklad muntlig och skriftlig kommunikationsförmåga.

Språkkursplanernas mål och betygskriterier är strukturerade på följande sätt: Förståelse av talat språk, Muntlig kommunikation, Sammanhängande tal, Läsning av olika texter, Skriftlig kommunikation, Skriftlig sammanhängande produktion, Kultur, Ansvar och hjälpmedel.

De nya språkkursplanerna använder liksom de tidigare begreppet *strategi*. Både i kommunikation och i språkinläring väljer eleven mellan olika sätt att nå sina individuella mål, väljer strategi. I forskningen har man undersökt olika strategier, både sådana som används

i kommunikation och sådana som används när eleven ska lära sig något. Olika strategier ger olika resultat och om individen medvetet väljer ändamålsenliga strategier blir resultatet bättre. Eleven som lär sig lära blir medveten om sina val av strategier för både inläring och kommunikation och kan så småningom utvärdera sina val.

Begreppet *kultur* har i språkkursplanerna en mycket vid betydelse. Det gäller alltså inte bara att den studerande så småningom behöver kunskaper om kultur i traditionell bemärkelse, t.ex. litteratur, konst och historia. I kultur innefattas också kulturtraditioner, värderingar och centrala begrepp i de delar av världen där språket talas. Begreppet innefattar dessutom informella regler för kommunikation och språkanvändning. För att eleven ska kunna utveckla interkulturell kommunikativ kompetens behöver samtidigt medvetenheten om den egna kulturella bakgrunden utvecklas.

Klassiska språk

De grekiska och romerska kulturerna betecknas som klassiska eftersom de utövat ett starkt inflytande på Europas senare kulturer. Av denna anledning kallas latin och grekiska för klassiska språk.

De klassiska språken, latin med allmän språkkunskap och klassisk grekiska, har i de nya kursplanerna inte inordnats i de moderna språkens system när det gäller kursnivåer. Nya kurser och en ny ämnesstruktur har emellertid skapats som innebär en förstärkning av dessa ämnen. Ämnet latin med allmän språkkunskap består efter den 1 juli 2000 av tre kurser, Latin A, B och C, om vardera 100 poäng, sammanlagt 300 poäng. Ämnet klassisk grekiska består efter den 1 juli 2000 av två kurser, Grekiska A och B, om vardera 100 poäng, sammanlagt 200 poäng. Målen i kurserna Latin C och Grekiska B är mer avancerade än de i tidigare kursplaner.

Latin med allmän språkkunskap

Att studera latin, en gång romarrikets och därmed hela medelhavs-världens officiella språk, innebär en språklig, litterär och kulturhistorisk vandring genom årtusendena fram till vår egen tid. Ämnet ger många tillfällen att ta del av den kulturella gemenskap som förenar Europas länder. Inom området allmän språkkunskap studeras de klassiska språkens inflytande på det internationella ordförrådet. Detta ger fördjupade språkkunskaper och därmed en fast grund för övriga språkstudier. Genom sitt breda språkliga och kulturella innehåll erbjuder latin med allmän språkkunskap rika möjligheter till samverkan med andra ämnen: moderna språk, svenska, religionskunskap, historia m.fl. ämnen.

Klassisk grekiska

De begrepp och idéer som ligger till grund för den moderna västerländska kulturen fann sina första uttryck på grekiska. Detta förhållande har för alltid präglat de europeiska språken. Många moderna begrepp inom t.ex. litteratur, konst, filosofi och naturvetenskaper har sina rötter i det klassiska Greklands föreställningsvärld.

Kurserna i latin med allmän språkkunskap och klassisk grekiska kan erbjudas som valbara kurser och som kurser inom inriktningen språk inom samhällsvetenskapsprogrammet. Eftersom elever som är intresserade av klassiska språk ofta också väljer att studera flera moderna språk, är det viktigt att moderna och klassiska språk inte ställs mot varandra vid konstruktionen av kurspaket.

Latin med allmän språkkunskap eller klassisk grekiska har ofta förknippats med utpräglat språkligt inriktade studievägar men är av intresse för var och en som vill ha en bredare allmänbildning. Ämnena kan vara värdefulla även för exempelvis naturvetare, eftersom de underlättar förståelse av vetenskapliga termer.

Enligt 5 kap. 19 § gymnasieförordningen skall eleverna som individuellt val erbjudas kurser som förekommer på ett nationellt program i kommunen. De kurser i latin med allmän språkkunskap och klassisk grekiska som ges i kommunen kan erbjudas som kurser inom det individuella valet. Inom det individuella valet kan elever samläsa från olika program vid studiet av en A-kurs, om A-kursen kan erbjudas redan fr.o.m. den termin då utrymme för individuellt val först ges på schemat. På så sätt blir det utrymme för B- och C-kurser under följande år för dem som så önskar.

Modersmål

Kursplanerna i modersmål utgår från synsättet att unga med dubbel kulturtillhörighet skapar sin identitet med språk som medel, både modersmålet och svenska. För att växa in och på ett positivt sätt integreras i det svenska samhället måste man ha förankring i sin ursprungskultur och detta betonas i kursplanerna i modersmål. Det är av betydelse för hela studiesituationen, inte minst för inläringen av svenska, att barn och ungdomar med invandrarbakgrund får utveckla sitt modersmål så att detta inte stannar på en barnslig nivå och endast räcker för att kommunicera det mest vardagliga. Att individen är aktivt tvåspråkig eller har goda kunskaper i ett modernt språk är en tillgång inte bara för den enskilde utan också för det svenska samhället i en tid då de internationella kontakterna ökar dramatiskt. Genom att eleverna ges möjlighet att, utifrån sina förutsättningar, välja mellan kursplanerna i modersmål och kursplanerna i moderna språk kan eleverna ta tillvara den gäva tillgången till ett språk innebär.

Kursplanen i ämnet modersmål är avsedd för de elever som enligt skolförordningarna har grundläggande kunskaper i språket och för vilka det utgör dagligt umgängesspråk med minst en förälder eller vårdnadshavare. Kursplanerna i modersmål för grundskolan och gymnasieskolan är uppbyggda på samma sätt som kursplanerna i svenska. Det som skiljer dem åt är att ämnet modersmål tar ett ansvar för att behandla kultur i en vidare bemärkelse. Detta ansvar finns inte i ämnet svenska utan frågorna behandlas i de samhällsorienterande och naturorienterande ämnena och i t.ex. bild och musik. Kursplanerna i modersmål kännetecknas av ett kontrastivt perspektiv. Det innebär jämförelser mellan modersmålet och det svenska språket och jämförelser mellan svenska förhållanden och ursprungskulturen. Förståelse för människor från olika kulturer och samhällsförhållanden betonas i kursplanerna.

Det finns en stor grupp elever som inte uppfyller förordningarnas krav att modersmålet ska vara umgängesspråk, men som har – om än begränsade – kunskaper i modersmålet. Kanske har familjerna bott mycket länge i Sverige. För dessa elever är kursplanerna i modersmål för krävande, och de kan i stället studera sitt språk enligt de nya generella kursplanerna för moderna språk som är indelade i steg. De ska kunna påbörja studierna i tidig ålder (från förskoleklass) på den nivå som svarar mot deras förutsättningar och studera språket genom hela grundskolan och i gymnasieskolan.

Det är väsentligt att samhället uppmuntrar och tar tillvara den resurs som finns i dessa elevers redan existerande språkkunskaper, även om eleverna inte har nått förstaspråksnivå.

Teckenspråk för hörande

Ämnet teckenspråk syftar till att ge eleverna möjlighet till en naturlig gemenskap med döva och andra teckenspråksanvändare.

I dag är det möjligt att läsa ämnet teckenspråk för hörande i både grund- och gymnasieskolan. Ämnet kan läsas av alla elever. Man behöver inte ha någon anhörig som är teckenspråksanvändare.

Ämnet är ett alternativ till övriga språk i grund- och gymnasieskolan. I grundskolan har ämnet tidigare kunnat läsas som språkval, dvs. i stället för B-språk och i gymnasieskolan som C-språk, kurserna A och B.

De nya kursplanerna har liksom övriga kursplaner i språk utformats för att tillgodose kravet på kontinuitet och progression. Från och med hösten 2000 kommer elever som önskar det att kunna läsa ämnet i fem steg under sin skoltid i grund- och gymnasieskolan. Stegen 1 och 2 är de som närmast kommer att gälla för grundskolan, där steg 1 är en ny kurs. De som läst teckenspråk i grundskolan kan läsa

ytterligare tre steg i gymnasieskolan. Man kan också läsa teckenspråk som nybörjarspråk i gymnasieskolan. Sammanlagt omfattar kursplanen i teckenspråk för gymnasieskolan fem steg.

Jämförelse mellan gamla och nya kurser i språk

Skolverket har utarbetat en lista där målen i de gamla och nya kurserna i språk jämförs. I gymnasieskolan har varje kurs en kurskod.

Gammal kurs	Poäng/Kod	Ny kurs	Poäng/Kod	Kommentar
Engelska				
Engelska år 5		Engelska, steg 1		Jämförbara
Engelska år 9		Engelska, steg 4		Jämförbara
Engelska A	110 / EN200	Engelska A	100 / EN1201	Viss skärpning, "skriva-målet" har justerats uppåt
Engelska B	40 / EN201	Engelska B	100 / EN1202	Jämförbara
Engelska C		Engelska C	100 / EN1203	Den nya kursen ligger på en betydligt högre nivå som inte tidigare funnits i gymnasieskolan.

Gammal kurs	Poäng/Kod	Ny kurs	Poäng/Kod	Kommentar
Moderna språk				
B-språk år 9	Språkval	Moderna språk, steg 2		Sänkt nivå
C-språk år 9	Elevers val	Moderna språk, steg 1		Sänkt nivå
C-språk A	60 / SPRÅC200	Moderna språk, steg 1	100 / MSPR1201	Något sänkt nivå
C-språk B	130 / SPRÅC201	Moderna språk, steg 2	100 / MSPR1202	Något sänkt nivå
B-språk A	60 / SPRÅB200	Moderna språk, steg 3	100 / MSPR1203	Nya kursen ligger på en något högre nivå
B-språk B	130 / SPRÅB201	Moderna språk, steg 4	100 / MSPR1204	Helt jämförbara
		Moderna språk, steg 5	100 / MSPR1205	Ny kurs, högre nivå
		Moderna språk, steg 6	100 / MSPR1206	Ny kurs, högre nivå
		Moderna språk, steg 7	100 / MSPR1207	Ny kurs, högre nivå

Gammal kurs	Poäng/Kod	Ny kurs	Poäng/Kod	Kommentar
Latin med allmän språkkunskap				
		Latin A	100 / LAS1201	Ingen motsvarighet
Latin med allmän språkkunskap	240 / LAS200	Latin B	100 / LAS1202	Jämförbara
		Latin C	100 / LAS1203	Ny kurs, högre nivå

Gammal kurs	Poäng/Kod	Ny kurs	Poäng/Kod	Kommentar
Klassisk grekiska				
Grekiska	110 / GRK200	Grekiska A	100 / GRK1201	Jämförbara
		Grekiska B	100 / GRK1202	Ny kurs, högre nivå

Gammal kurs	Poäng/Kod	Ny kurs	Poäng/Kod	Kommentar
Modersmål				
Aktiv tvåspråkighet i praktiken	30 / ML 203	Aktiv tvåspråkighet	50 / ML1201	Kurserna motsvarar i stort sett varandra
Individen och språkanvändningen	60 / ML 201	Modersmål A	100 / ML1202	Kurserna motsvarar i stort sett varandra
Språk - kultur - samhälle	100 / ML 202	Modersmål B	100 / ML1203	Kurserna motsvarar i stort sett varandra

Gammal kurs	Poäng/Kod	Ny kurs	Poäng/Kod	Kommentar
Teckenspråk för hörande				
Teckenspråk C-språk A	60 / TNH201	Teckenspråk, steg 1	100 / TNH1201	Ingen motsvarighet, högre nivå
Teckenspråk C-språk B	130 / TNH202	Teckenspråk, steg 2	100 / TNH1202	Motsvarar kurs B i det gamla systemet
		Teckenspråk, steg 3	100 / TNH1203	Ny kurs, högre nivå
		Teckenspråk, steg 4	100 / TNH1204	Ny kurs, högre nivå
		Teckenspråk, steg 5	100 / TNH1205	Ny kurs, högre nivå

Kursplaner: Grundskolan

■ Ämne: ENGELSKA

Ämnets syfte och roll i utbildningen

Engelska är modersmål eller officiellt språk i ett stort antal länder, förmedlar många vitt skilda kulturer och är dominerande kommunikationsspråk i världen. Förmåga att använda engelska är nödvändig vid studier, vid resor i andra länder och för sociala eller yrkesmässiga internationella kontakter av olika slag. Utbildningen i engelska syftar till att utveckla en allsidig kommunikativ förmåga och sådana språkkunskaper som är nödvändiga för internationella kontakter, för en alltmer internationaliserad arbetsmarknad och för att kunna ta del av den snabba utveckling som sker genom informations- och kommunikationsteknik samt för framtida studier. Utbildningen i engelska har dessutom som syfte att vidga perspektiven på en växande engelsktalande omvärld med dess mångskiftande kulturer.

Alla elever behöver beredskap att på egen hand bygga vidare på sina kunskaper efter avslutad skolgång. Ämnet syftar därför också till att eleven skall vidmakthålla och utveckla sin lust och förmåga att lära sig engelska.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i engelska sträva efter att eleven

utvecklar sin förmåga att använda engelska för att kommunicera i tal och skrift,

fördjupar sin förståelse av talad engelska i olika situationer och sammanhang,

utvecklar sin förmåga att delta aktivt i samtal och skriftlig kommunikation, uttrycka sina egna tankar på engelska samt uppfatta andras åsikter och erfarenheter,

utvecklar sin förmåga att använda engelska muntligt i olika sammanhang för att berätta, beskriva och förklara samt motivera sina åsikter,

utvecklar sin förmåga att läsa olika slags texter för upplevelser, information och kunskaper,

utvecklar sin förmåga att uttrycka sig varierat och säkert i skrift för att berätta, beskriva och förklara samt motivera sina åsikter,

utvecklar sin förmåga att analysera, bearbeta och förbättra språket mot allt större variation och säkerhet,

utvecklar sin förmåga att använda hjälpmedel och att kritiskt granska informationskällor,

utvecklar sin förmåga att reflektera över levnadssätt och kulturer i engelsktalande länder och göra jämförelser med egna erfarenheter,

utvecklar sin förmåga att reflektera över och ta ansvar för sin egen språkinlärning och att medvetet använda arbetssätt som främjar den egna inlärningen,

utvecklar sin förmåga att planera, genomföra och utvärdera uppgifter, på egen hand och i samarbete med andra.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Det engelska språket och olika kulturyttringar från engelskspråkiga länder finns lätt tillgängliga i det svenska samhället. Eleverna stöter i dag på många varianter av engelska utanför skolan. De möter engelska i skiftande sammanhang: i teve, i filmer, i musikens värld, via internet och datorspel, i texter och vid kontakter med engelsktalande. Ämnet engelska ger en bakgrund till och ett vidare perspektiv på de samhälls- och kulturyttringar som eleverna omges av i dagens internationella samhälle. I ämnet ingår både att granska det innehåll som språket förmedlar och att språkligt dra nytta av det rika och varierade utbud av engelska som barn och ungdomar möter utanför skolan.

Engelska bör lika lite som andra språk delas upp i separata moment som lärs in i en given turordning. Både yngre och äldre elever berättar och beskriver, diskuterar och argumenterar, även om det sker på olika sätt, på olika språkliga nivåer och inom olika ämnesområden.

De olika kompetenser som ingår i en allsidig och kommunikativ förmåga har sin motsvarighet i ämnets struktur. Till dessa hör förmåga att behärska språkets form, dvs. vokabulär, fraseologi, uttal, stavning och grammatik. I ämnet utvecklas även kompetensen att bilda språkligt sammanhängande helheter vilka efter hand i fråga om innehåll och form allt bättre anpassas till situation och mottagare. När de egna språkkunskaperna inte räcker till behöver eleven kompensera detta genom att använda strategier som omformuleringar, synonymer, frågor och kroppsspråk. Förmågan att reflektera över likheter och skillnader mellan egna kulturella erfarenheter och kulturer i engelsktalande länder utvecklas hela tiden och leder på sikt till förståelse för olika kulturer och interkulturell kompetens. En ytterligare kompetens är medvetenhet om hur språkinlärning går till.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret

Eleven skall

kunna förstå det mest väsentliga i enkla instruktioner och beskrivningar som ges i tydligt tal och i lugnt tempo inom för eleven välbekanta områden

kunna delta i enkla samtal om vardagliga och välbekanta ämnen

kunna i enkel form muntligt berätta något om sig själv och andra

kunna läsa och tillgodogöra sig det viktigaste innehållet i enkla instruktioner och beskrivningar

kunna göra sig förstådd i skrift i mycket enkel form för att meddela något

känna till något om vardagslivet i något land där engelska används

kunna reflektera över hur den egna inläringen av t.ex. ord och fraser går till

kunna genomföra korta, enkla muntliga och skriftliga uppgifter i samarbete med andra eller på egen hand.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret

Eleven skall

förstå tydligt, även något regionalt färgat, tal i instruktioner, berättelser och beskrivningar som rör kända förhållanden och egna intresseområden

kunna delta aktivt i samtal kring kända ämnen och med hjälp av olika strategier bidra till att kommunikationen fungerar

kunna muntligt berätta och beskriva något som hon eller han sett, hört, upplevt eller läst samt uttrycka och argumentera för en uppfattning i något för honom eller henne angeläget ämne

kunna läsa och tillgodogöra sig innehållet i enklare skönlitterära och andra berättande, beskrivande och argumenterande texter som behandlar kända ämnesområden

kunna begära och ge information i skrift samt berätta och beskriva något

ha kunskaper om vardagsliv, samhälle och kulturtraditioner i några länder där engelska har en central ställning samt kunna göra några jämförelser med egna kulturella erfarenheter

kunna reflektera över och dra slutsatser om sitt sätt att lära sig engelska,

kunna välja och använda hjälpmedel vid textläsning, skrivning och andra språkliga aktiviteter,

kunna, på egen hand och i samarbete med andra, planera och genomföra arbetsuppgifter samt därvid dra slutsatser av sitt arbete.

Bedömning i ämnet engelska

Bedömningens inriktning

I en allsidig kommunikativ förmåga ingår att behärska receptiva, interaktiva och produktiva färdigheter, på vilka olika bedömningsaspekter kan läggas.

Vad beträffar elevens receptiva färdigheter skall bedömningen inriktas på elevens förmåga att förstå talad och skriven engelska. Hän-syn skall tas till elevens förmåga att förstå helhet och sammanhang samt att dra slutsatser om en framställnings syfte. I vilken utsträckning eleven vid avlyssning kan följa med i naturligt taltempo och förstå de viktigaste regionala varianterna av engelska är andra delar i bedömningen. I denna förståelse ingår också elevens förmåga att uppfatta skillnader och nyanser i fråga om språkljud, betoning och intonation. När det gäller läsning läggs vikt vid elevens förmåga att förstå och tillgodogöra sig texter av varierande slag och svårighetsgrad. I bedömningen av läsförmågan ingår också i vilken utsträckning eleven med hjälp av olika strategier kan anpassa läsningen efter textens art och syfte.

Ett centralt inslag vid all språklig kommunikation är att växelvis kunna fungera som lyssnare och talare, alternativt läsare och skrivare. Bedömningen av sådana interaktiva färdigheter skall inriktas på förmågan att inleda, bidra till att utveckla och avsluta ett samtal eller en skriftväxling. Härvid bedöms elevens förmåga att tolka olika situationer och att anpassa sitt språk till situation och mottagare, liksom förmågan att använda strategier för att lösa språkliga problem.

Bedömningen av de produktiva färdigheterna tala och skriva skall inriktas på hur klart och sammanhängande samt med vilken ledighet, variation och språklig säkerhet eleven kan uttrycka och förmedla ett budskap. Bedömningen av talad engelska inriktas vidare bl.a. på om eleven artikulerar så tydligt att det som sägs är lätt att förstå och att betoning och intonation utvecklas mot ett för språkområdet inhemskt mönster. När det gäller elevens förmåga att skriva engelska inriktas bedömningen också på framställningens klarhet och tydlighet samt på elevens förmåga att bindasamman satser och meningar.

Bedömningen skall även inriktas på hur väl eleven utvecklat sin interkulturella förståelse. Elevens kunskaper om levnadssätt och samhällsförhållanden i engelskspråkiga länder och medvetenhet om likheter och skillnader i förhållande till egna kulturella erfarenheter vägs här in, liksom elevens medvetenhet om oskrivna regler som i olika kulturer påverkar kommunikationen.

Bedömningen inriktas även på elevens förståelse av hur den egna språkinläringen går till liksom på förmågan att använda olika tillvä-

gagångssätt och lämpliga hjälpmedel för att lösa uppgifter som har skiftande karaktär och syfte.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven tillgodogör sig, sammanfattar och kommenterar innehållet i tydligt talat språk från olika språkområden.

Eleven använder strategier som t. ex. omformuleringar och förklaringar för att överbrygga språkliga problem.

Eleven talar tydligt och med sammanhang samt anpassar sitt språk till några olika situationer.

Eleven läser, tillägnar sig och kommenterar lättlästa texter, både sådana på sakprosa och skönlitteratur.

Eleven skriver varierat och med sammanhang samt kommunicerar skriftligt vid informationsutbyte och sociala kontakter, ställer och besvarar frågor och anpassar sitt språk till några olika mottagare.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven tillgodogör sig, sammanfattar och kommenterar både helhet och detaljer i tydligt talat språk.

Eleven medverkar i olika samtalssituationer och löser språkliga problem på ett effektivt sätt.

Eleven talar tydligt med språkligt flyt, variation och sammanhang.

Eleven tillgodogör sig innehållet i texter av varierande längd, kommenterar dem och drar slutsatser.

Eleven uttrycker sig varierat i skrift och anpassar framställningen till några olika syften och mottagare.

■ Ämne: MODERNA SPRÅK (utom engelska)

Ämnets syfte och roll i utbildningen

Utbildningen i moderna språk syftar till att utveckla en allsidig kommunikativ förmåga. Att kunna använda flera språk är betydelsefullt för internationella kontakter, för en alltmer internationaliserad arbetsmarknad och för att kunna ta del av den snabba utvecklingen som sker genom informations- och kommunikationsteknik samt för framtida studier. Språkkunskaper behövs vid studier, vid resor i andra länder och för sociala eller yrkesmässiga kontakter av olika slag.

Moderna språk är modersmål i olika vitt skilda kulturer och många av dem officiellt språk i flera länder. Utbildningen i moderna språk har som syfte att vidga perspektivet på omvärlden och på olika kulturer.

Alla elever behöver beredskap att på egen hand bygga vidare på sina kunskaper efter avslutad skolgång. Ämnet moderna språk syftar därför också till att eleven skall vidmakthålla och utveckla sin lust och förmåga att lära sig språk.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i moderna språk sträva efter att eleven

utvecklar sin förmåga att använda språket för att kommunicera i tal och skrift,

fördjupar sin förståelse av talat språk i olika situationer och sammanhang,

utvecklar sin förmåga att delta aktivt i samtal och skriftlig kommunikation, uttrycka sina egna tankar på språket samt uppfatta andras åsikter och erfarenheter,

utvecklar sin förmåga att använda språket muntligt i olika sammanhang för att berätta, beskriva och förklara samt motivera sina åsikter,

utvecklar sin förmåga att läsa olika slags texter för upplevelser, information och kunskaper,

utvecklar sin förmåga att uttrycka sig varierat och säkert i skrift för att berätta, beskriva och förklara samt motivera sina åsikter,

utvecklar sin förmåga att analysera, bearbeta och förbättra språket mot allt större variation och säkerhet,

utvecklar sin förmåga att använda hjälpmedel och att kritiskt granska informationskällor,

utvecklar sin förmåga att reflektera över levnadssätt och kulturer i de länder där språket talas och göra jämförelser med egna erfarenheter,

utvecklar sin förmåga att reflektera över och ta ansvar för sin egen språkinläring och att medvetet använda arbetsätt som främjar den egna inläringen,

utvecklar sin förmåga att planera, genomföra och utvärdera uppgifter, på egen hand och i samarbete med andra.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Ämnet moderna språk ger en bakgrund till och ett vidare perspektiv på olika samhälls- och kulturyttringar som eleverna omges av och är en del av. I ämnet ingår både att språkligt dra nytta av och att granska det innehåll som språk förmedlar och det utbud av språket som barn och ungdomar möter utanför skolan. I kontakter med andra kulturer krävs såväl kunskaper i det aktuella språket som insikter i kulturella, sociala och politiska förhållanden.

Ett modernt språk bör inte delas upp i separata moment som lärs in i en given turordning. Både yngre och äldre elever berättar och beskriver, diskuterar och argumenterar till exempel, även om det sker på olika sätt, på olika språkliga nivåer och inom olika ämnesområden.

De olika kompetenser som ingår i en allsidig och kommunikativ förmåga har sin motsvarighet i ämnets struktur. Till dessa hör förmåga att behärska språkets form, dvs. vokabulär, fraseologi, uttal, stavning och grammatik. I ämnet utvecklas även kompetensen att bilda språkligt sammanhängande helheter vilka efter hand i fråga om innehåll och form allt bättre anpassas till situation och mottagare. När de egna språkkunskaperna inte räcker till behöver eleven kompensera detta genom att använda strategier som omformuleringar, synonymer, frågor och kroppsspråk. Förmågan att reflektera över likheter och skillnader mellan egna kulturella erfarenheter och kulturer i länder där språket talas utvecklas hela tiden och leder på sikt till förståelse för olika kulturer och interkulturell kompetens. En ytterligare kompetens är medvetenhet om hur språkinläring går till.

Ämnet moderna språk innefattar många sinsemellan olika språk som kan studeras i den svenska grundskolan.

I vissa delar av världen är franska det enda gemensamma språket. Kontakterna mellan Frankrike och Sverige har genom århundradena varit intensiva på det vetenskapliga och kulturella området. Franska har också varit ett viktigt språk i kommunikation av olika slag, internationella organisationer och diplomati. Detta avspeglar sig i hög grad i det svenska ordförrådet där mängden ord av franskt ursprung är betydande. Även i dag har Sverige livliga förbindelser med olika

franskspråkiga länder. Det franska språket vidgar perspektiven på den romanska kulturen och på andra franskspråkiga kulturer.

Spanska talas i många länder på flera kontinenter. I Latinamerika är spanska det vanligaste språket. Till Sverige har sedan 1960-talet kommit ett stort antal invandrare med spanska som modersmål. Kunskaper i spanska ger möjligheter att ta del av en rik litteratur.

Tyska är det största språket i Europa. Sedan medeltiden har de ekonomiska och kulturella kontakterna mellan Sverige och de tysktalande länderna haft stor betydelse. Bl.a. har nya kulturyttringar ofta nått Sverige via dessa länder och det tyska språket. De båda språken har en till stora delar gemensam historia och det svenska ordförrådet är till stor del av tyskt ursprung. Kunskaper i det tyska språket ger tillgång till centraleuropeisk litteratur och kultur. Eftersom förmågan att använda engelska inte är lika utbredd i tysktalande länder som i Sverige kommer även i framtiden förmågan att kommunicera på tyska att vara nödvändig för såväl sociala som yrkesmässiga kontakter.

Andra moderna språk som ingår i ämnet kan vara mycket olika. Varje språk har sin särart vilket påverkar den arbetsinsats som krävs för att eleven skall uppnå allsidig kommunikativ förmåga. Inom vissa språk, t.ex. arabiska, är skillnaden stor mellan vardagligt talspråk och formellt, officiellt och högtidligt språk. Elever som studerar ett sådant språk måste lära sig båda varianterna av språket.

Olika skriftsystem skiljer sig åt. Språk som ryska har ett alfabetiskt skriftsystem men har andra tecken än det latinska alfabetet och är lättare att lära än språk som har skriftsystem där varje tecken motsvaras av en stavelse eller ett ord. Att lära sig läsa och skriva ett språk som kinesiska, där varje tecken motsvaras av en stavelse eller ett ord, tar lång tid. Vissa språk saknar i stor utsträckning litteratur och skrivna källor. Det kan vara språk där konventioner för skrift utarbetats under senare tid. Ett sådant språk är t.ex. somaliska.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret, inom ramen för elevens val

Eleven skall

kunna förstå det mest väsentliga i enkla instruktioner och beskrivningar som ges i tydligt tal och i lugnt tempo inom för eleven välbekanta områden

kunna delta i enkla samtal om vardagliga och välbekanta ämnen

kunna i enkel form muntligt berätta något om sig själv och andra

kunna läsa och tillgodogöra sig det viktigaste innehållet i enkla instruktioner och beskrivningar

kunna göra sig förstådd i skrift i mycket enkel form för att meddela något

känna till något om vardagslivet i något land där språket används

kunna reflektera över hur den egna inläringen av t.ex. ord och fraser går till

kunna genomföra korta, enkla muntliga och skriftliga uppgifter i samarbete med andra eller på egen hand.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret, inom ramen för språkval

Eleven skall

kunna förstå det mest väsentliga i tydligt tal i enkla instruktioner, berättelser och beskrivningar, som rör för eleven välbekanta områden

kunna delta i enkla samtal om vardagliga ämnen

kunna muntligt berätta något om sig själv och andra

kunna läsa och tillgodogöra sig enkla instruktioner, berättelser och beskrivningar

kunna göra sig förstådd i skrift i mycket enkel form för att meddela, berätta eller beskriva något

känna till något om vardagsliv, levnadssätt och traditioner i några länder där språket används

kunna reflektera över hur den egna inläringen går till vad gäller t.ex. tal och läsning

kunna genomföra korta muntliga och skriftliga uppgifter i samarbete med andra eller på egen hand.

Bedömning i ämnet moderna språk

Bedömningens inriktning

I en allsidig kommunikativ förmåga ingår att behärska receptiva, interaktiva och produktiva färdigheter, på vilka olika bedömningsaspekter kan läggas.

Vad beträffar elevens receptiva färdigheter skall bedömningen inriktas på elevens förmåga att förstå talat och skrivet språk. Hänsyn skall tas till elevens förmåga att förstå helhet och sammanhang samt att dra slutsatser om en framställnings syfte. I vilken utsträckning eleven vid avlyssning kan följa med i naturligt taltempo och förstå de viktigaste regionala varianterna av språket är andra delar i bedömningen. I denna förståelse ingår också elevens förmåga att uppfatta skillnader och nyanser i fråga om språkljud, betoning och intonation. När det gäller läsning läggs vikt vid elevens förmåga att förstå och tillgodogöra sig texter av varierande slag och svårighetsgrad. I bedömningen av läsförmågan ingår också i vilken utsträckning eleven med hjälp av olika strategier kan anpassa läsningen efter textens art och syfte.

Ett centralt inslag vid all språklig kommunikation är att växelvis kunna fungera som lyssnare och talare, alternativt läsare och skrivare. Bedömningen av sådana interaktiva färdigheter skall inriktas på förmågan att inleda, bidra till att utveckla och avsluta ett samtal eller en skriftväxling. Härvid bedöms elevens förmåga att tolka olika situationer och att anpassa sitt språk till situation och mottagare, liksom förmågan att använda strategier för att lösa språkliga problem.

Bedömningen av de produktiva färdigheterna tala och skriva skall inriktas på hur klart och sammanhängande samt med vilken ledighet, variation och språklig säkerhet eleven kan uttrycka och förmedla ett budskap. Bedömningen av talat språk inriktas vidare bl.a. på om eleven artikulerar så tydligt att det som sägs är lätt att förstå och att betoning och intonation utvecklas mot ett för språkområdet inhemskt mönster. När det gäller elevens förmåga att skriva språket inriktas bedömningen också på framställningens klarhet och tydlighet samt på elevens förmåga att binda samman satser och meningar.

Bedömningen skall även inriktas på hur väl eleven utvecklat sin interkulturella förståelse. Elevens kunskaper om levnadssätt och samhällsförhållanden i länder där språket talas och medvetenhet om likheter och skillnader i förhållande till egna kulturella erfarenheter vägs här in, liksom elevens medvetenhet om oskrivna regler som i olika kulturer påverkar kommunikationen.

Bedömningen inriktas även på elevens förståelse av hur den egna språkinläringen går till liksom på förmågan att använda olika tillvägagångssätt och lämpliga hjälpmedel för att lösa uppgifter som har skiftande karaktär och syfte.

Kriterier för betyget Väl godkänd, inom ramen för elevens val

Eleven tillgodogör sig huvudinnehållet i enkelt tal, även i något snabbare tempo, om för eleven kända förhållanden.

Eleven gör sig förstadd muntligt i konkreta vardagssituationer samt använder artighetsfraser och idiomatiska uttryck för att hälsa, ta avsked, be om upprepningar eller förklaringar och presentera något.

Eleven tillgodogör sig huvudinnehållet i enkla skriftliga meddelanden av olika slag.

Eleven skriver enkelt och begripligt om sig själv eller någon annan och utbyter skriftligt information om egna intressen.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd, inom ramen för elevens val

Eleven tillgodogör sig huvudinnehållet i enkla samtal, även i något snabbare tempo, om för eleven kända förhållanden.

Eleven använder några strategier för att uttrycka sig i olika vardagssituationer.

Eleven tillgodogör sig huvudinnehållet i enkla brev.

Eleven utbyter skriftligt information om egna och andras intressen och uttrycker sig därvid klart och tydligt.

Kriterier för betyget Väl godkänd, inom ramen för språkval

Eleven uppfattar huvuddragen av innehållet när språket talas tydligt.

Eleven använder några strategier för att kommunikationen i vardagliga samtal skall fungera.

Eleven talar med sammanhang och ett tydligt och klart uttal.

Eleven tillgodogör sig enkla texter och visar på olika sätt förståelse av innehållet.

Eleven kommunicerar skriftligt, bl.a. genom att ställa och besvara enkla frågor och skriver begripligt och tydligt.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd, inom ramen för språkval

Eleven tillgodogör sig innehållet i tydligt talat språk och gör enkla sammanfattningar av helheten.

Eleven medverkar och bidrar aktivt i vardagliga samtal.

Eleven talar med sammanhang och med ett gott uttal samt använder olika strategier för att lösa språkliga problem.

Eleven tillgodogör sig innehållet i enkla texter, såväl helhet som detaljer.

Eleven kommunicerar skriftligt t.ex. vid informationsutbyte och personliga kontakter och uttrycker sig därvid klart och tydligt.

Ämnets syfte och roll i utbildningen

Modersmålet är av avgörande betydelse för den personliga och kulturella identiteten och för den intellektuella och emotionella utvecklingen. Ämnet modersmål syftar till att ge elever med ett annat modersmål än svenska möjligheter att tillsammans med andra vidareutveckla sina kunskaper i modersmålet. Därigenom kan deras självkänsla stärkas och uppfattningen om den egna livssituationen tydliggöras. Utbildningen i modersmål syftar dessutom till att främja elevernas utveckling till flerspråkiga individer med flerkulturell identitet. Lärande är starkt förknippat med modersmålet och att befästa kunskaper i det egna språket är en väg till att lära också på svenska. Ämnet har därför det viktiga uppdraget att stödja eleverna i deras kunskapsutveckling. Modersmålet är nyckeln till och levandegör det kulturella arvet med dess olika yttringar. Genom kunskaper om kulturbakgrunden och om den egna minoritetskulturen i Sverige kan ämnet modersmål bidra till att hjälpa eleverna att göra jämförelser mellan olika kulturer och därigenom bättre förstå sin situation. Ännu ett syfte med ämnet modersmål är således att verka för att öka förståelsen mellan olika folk och olika kulturer.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i modersmål sträva efter att eleven

utvecklar sin förmåga att förstå och uttrycka sig muntligt och skriftligt på modersmålet,

utvecklar sin förmåga att med behållning läsa och förstå skilda slag av texter på modersmålet,

tillägnar sig kunskaper om språkets uppbyggnad för att kunna göra jämförelser mellan sitt modersmål och det svenska språket och därigenom utveckla sin tvåspråkighet,

tillägnar sig kunskaper om historia, traditioner och samhällsliv i sin ursprungskultur och förmåga att göra jämförelser med svenska förhållanden,

stärker sin självkänsla och identitet och erövrar dubbel kulturtillhörighet,

grundlägger goda läsvanor genom litteraturläsning eller tillägnar sig litteratur på annat sätt,

lär känna delar av sitt kulturarv och kan sätta detta i relation till sig själv och sin egen situation,

lär sig att använda sitt modersmål som medel för sin kunskapsutveckling och på så sätt tillägnar sig ett ord- och begreppsförråd inom olika områden.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Språkstudier med utgångspunkt i litteratur och kulturkunskap utgör ämnets kärna. Läsning, skrivande och samtal kring elevens egna erfarenheter och delaktighet i två eller flera kulturer är basen för det språkutvecklande arbetet i ämnet. Karakteristiskt för ämnet är att språket används för att tänka och för att bygga upp identiteten. Det innehåll som väljs inom ämnet har anknytning till det övriga skolarbetet.

Ämnet modersmål vänder sig till de elever som har sitt modersmål som ett levande umgängesspråk. Elever som inte är tvåspråkiga kan i stället välja att läsa ursprungslandets språk som ett främmande språk enligt kursplanen för moderna språk (utom engelska) och börja på den nivå som svarar mot deras förkunskaper.

Ämnet modersmål skiftar på grund av att olika modersmål ger olika förutsättningar för studier. Det finns språk som inte har en utpräglad skriftspråkkultur och t.ex. saknar en särskild barn- och ungdomslitteratur. Det offentliga språket och skolspråket kan vara något annat än det modersmål som används i familjen och i vardagen. För att i dessa fall åstadkomma delaktighet i den litterära traditionen och den muntliga kulturen måste andra möjligheter än läsning av tryckta texter utnyttjas. Det finns också språk vars alfabet i hög grad skiljer sig från det latinska alfabetet och på dessa språk kan det vara svårare att lära skriftspråket.

Språkkunskap och litteraturläsning

Väsentligt för ämnet är att goda språkfärdigheter förvärvas när språket används i meningsfulla sammanhang kring ett meningsfullt innehåll. Språkförmågan utvecklas genom att aktivt arbeta med modersmålet, dvs. att delta i samtal, berätta och redogöra inför andra, läsa och förstå och skriva för att uttrycka känslor, tankar och idéer. Utifrån egna erfarenheter byggs kunskap upp om hur språket fungerar i samspelen mellan människor och möjligheter ges att få perspektiv på den egna språkförmågan. Jämförelser mellan modersmålet och det svenska språket utvecklar förståelsen för språkens betydelse och uppbyggnad.

Litteraturen och den muntliga traditionen bär inte bara en stor del

av det kulturella arvet utan förmedlar även kunskaper. Genom arbete med litteraturen skapas möjligheter att få svar på frågor som kan uppkomma hos den som tillhör två kulturer. Detta sker i mötet med litteraturen i sagor och dikter, pjäser och prosaberättelser, i såväl barn- och ungdomslitteratur som vuxenlitteratur. Att tillägna sig och bearbeta texter behöver inte alltid innebära läsning utan även att lyssna på band, se film och video samt studera bilder och innehåll i musik och andra moderna medier. Ett vidgat textbegrepp innefattar förutom skrivna och talade texter även bilder.

Kunskaper om kultur och samhälle

Ämnet modersmål behandlar kulturen och samhället i ursprungslandet. I detta ingår kunskaper om historia, traditioner, folk och land. Även de nutida samhällsförhållandena hör till de väsentliga kunskaperna. Den egna kulturkretsens musik, sånger och visor, rim och ramsor är viktiga delar av kulturarvet och därmed i ämnet.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret

Eleven skall

kunna delta i samtal, kunna berätta om upplevelser och händelser samt kunna återge innehållet i berättelser

kunna läsa och förstå till åldern avpassade texter av olika slag

kunna skriva kortare berättelser, brev eller redogörelser så att mottagaren kan förstå

kunna berätta om sitt ursprungsland och livet där och jämföra med svenska förhållanden.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret

Eleven skall

kunna delta aktivt i samtal och diskussioner samt kunna redovisa ett arbete muntligt så att innehållet framgår tydligt

kunna skriva så tydligt, språkriktigt och uttrycksfullt att språket fungerar i de situationer som skrivandet avser

kunna läsa och förstå till åldern avpassad skönlitteratur och saklitteratur

kunna göra iakttagelser om och förstå grundläggande mönster i språket, speciellt i jämförelse med det svenska språket

ha kunskaper om den egna kulturens historia, traditioner och livsvillkor samt ha kännedom om dess normer och värderingar och kunna jämföra med motsvarande svenska förhållanden.

Bedömning i ämnet modersmål

Bedömningens inriktning

Vid bedömningen måste hänsyn tas till att olika elever med utgångspunkt från sitt modersmål har olika förutsättningar att lära sig skriftspråket. Hänsyn måste tas till om det är ett modersmål som saknar skriftspråkskultur eller som har ett alfabet som skiljer sig mycket från det latinska.

Bedömningen i ämnet modersmål gäller elevens förmåga att använda språket på ett allsidigt och nyanserat sätt för olika syften. Graden av ledighet, variation, språkbehandling och formell säkerhet i språkanvändningen är viktiga aspekter att beakta vid bedömningen.

Elevens kunskaper i den egna kulturens historia, litteratur, värden, levnadssätt och samhällsförhållanden och insikter om likheter och skillnader jämfört med svenska villkor och förhållanden skall vägas in i bedömningen.

Andra bedömningsgrunder är medvetenhet om språkinläringens villkor liksom ansvar och självständighet i planering, genomförande och utvärdering av det egna språkliga arbetet.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven använder sitt språk i olika sammanhang, har ett ganska omfattande ordförråd och uttrycker också mer abstrakta tankegångar.

Eleven använder i samtal, diskussioner, eget berättande samt egna redovisningar ett ledigt, säkert och relativt korrekt språk.

Eleven gör jämförelser mellan sitt språk och svenskan och belyser vanliga strukturer som är specifika för det egna språket.

Eleven uttrycker sig i skrift med relativt korrekt språkbruk och stavning i olika sammanhang. Eleven läser och förstår till åldern anpassad skönlitteratur, tidningsartiklar och saklitteratur, reflekterar utifrån det lästa och relaterar det till egna erfarenheter samt refererar muntligt och skriftligt.

Eleven har goda kunskaper om sin kulturs traditioner, historia, folk och land samt känner till viktiga delar av sitt kulturarv.

Eleven jämför levnadssätt och villkor mellan sin egen kultur och den svenska.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven talar och skriver sitt modersmål ledigt, säkert och korrekt i olika sammanhang.

Eleven uppfattar karakteristiska skillnader mellan sitt modersmål och det svenska språket.

Elevens läsrepertoar innefattar texter av olika slag och olika svårighetsgrad och eleven reflekterar över sina läsupplevelser både muntligt och skriftligt.

Ämnets syfte och roll i utbildningen

Utbildningen i ämnet teckenspråk syftar till att ge hörande elever kunskaper i att använda teckenspråk i kontakt med döva och andra teckenspråksanvändare. Det väsentligaste är att utveckla sådana färdigheter att eleverna vågar och vill föra samtal på teckenspråk. Ämnet ger förståelse för det värdefulla i att kommunicera med människor som använder teckenspråk. Dessutom syftar ämnet till att ge kunskaper om de kulturella drag som teckenspråket har samt främja intresse för och kunskaper om dövas situation i samhället.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i teckenspråk sträva efter att eleven

utvecklar sina kunskaper i att kommunicera på teckenspråk,

utnyttjar tillfällen att använda språket i kommunikation med andra teckenspråksanvändare,

utvecklar kunskap om dövas tvåspråkighetssituation och inser konsekvenserna av den,

förstår dövas livsvillkor och kultur, nationellt och internationellt.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Teckenspråket är modersmål för cirka tio tusen personer i Sverige som är döva från födsel eller tidig barndom. Även andra grupper i samhället använder i ökande omfattning teckenspråk som kommunikationsmedel.

Att kunna kommunicera står i centrum för allt språklärande. Teckenspråk är ett språk med egen grammatik, eget ordförråd och egna kulturella drag. Det är ett visuellt språk som produceras med händerna, ansiktet och kroppen. Den som tillägnar sig kunskaper i teckenspråk lär sig samtidigt ett nytt sätt att kommunicera eftersom regler för turtagning och återkoppling är annorlunda än i talade språk.

Ytterligare en skillnad jämfört med andra språk är att teckenspråk saknar skriftspråk. Det betyder att möjligheterna till självstudier är begränsade.

De teckenspråkstexter som finns på video är av ringa antal jämfört med det stora utbudet av tryckt text.

I ämnet teckenspråk ingår kunskap om de grundläggande villkor för kommunikation som gäller vid samtal med teckenspråksanvänn-

dare. I ämnet är det naturligt att uppmärksamma de mer formella sidorna av språket, att ge ökad kunskap om grammatiska strukturer och att ge eleverna möjlighet att öva sin förmåga till språklig variation.

Till teckenspråkets karaktär hör att det är inriktat på dialog, men för att stödja språkutvecklingen behövs övning i att avläsa och att analysera teckenspråkstexter med avseende på grammatisk struktur. Studier i teckenspråk innefattar också att erövra färdighet i att bokstavera och avläsa bokstaverade ord. Att utveckla icke manuella signaler är ytterligare en aspekt i lärandet liksom förståelsen av grammatiska företeelser.

Genom att använda teckenspråk för att uttrycka egna tankar, eller ta del av andras tankar, utvecklas språkfärdigheten. Liksom vid annan språkinläring spelar det sociala samspelet eleverna emellan en viktig roll.

Även begränsade kunskaper i teckenspråk kan vara viktiga för elevens självförtroende. I ämnet ligger ett värde i att eleven försöker hitta vägar för att förstå eller göra sig förstådd också i situationer där den egna språkförmågan ännu inte riktigt räcker till. Till ämnet hör att ge kunskap om och förståelse av dövas ställning och villkor nationellt och internationellt.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret, inom ramen för elevens val

Eleven skall

förstå huvudinnehållet i enkelt och tydligt teckenspråk, som berör för eleven kända områden

kunna besvara och ställa frågor om för eleven vardagliga ämnen

på enkelt och tydligt teckenspråk kunna berätta om sig själv och sina egna förhållanden

kunna bokstavera tydligt

ha kännedom om dövas situation i Sverige.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret, inom ramen för språkval

Eleven skall

förstå enkelt och tydligt teckenspråk, som berör för eleven kända områden

kunna delta i dialog om vardagliga ämnen

kunna på enkelt teckenspråk beskriva en händelse och återge en berättelse

kunna bokstavera och avläsa tydlig bokstavering

ha kunskap om dövas situation i Sverige.

Bedömning i ämnet teckenspråk för hörande

Bedömningens inriktning

Bedömningen av elevens kunskaper i teckenspråk gäller den grad av språkfärdigheter och det mått av kunskaper som eleven uppvisar. När det gäller elevens förmåga att uttrycka sig på teckenspråk avgörs betygsnivån i första hand av hur ledigt, tydligt, varierat och säkert eleven kan använda språket. Vikt skall också läggas vid bedömning av elevens förmåga att förstå och tillgodogöra sig olika typer av teckenspråkstexter. Aspekter som tillkommer vid avläsning är i vilken utsträckning eleven kan följa språk som tecknas i ett naturligt tempo.

Kunskaper om och förståelse av dövas livsvillkor och kultur samt medvetenhet om skillnader och likheter i förhållande till hörande skall också vägas in i bedömningen. Andra aspekter att ta hänsyn till är medvetenhet om hur språkinläring sker samt ansvar och självständighet när det gäller att planera, genomföra och utvärdera det egna språkliga arbetet. Ett aktivt förhållningssätt till teckenspråket som tar sig uttryck i villighet att använda språket och i förmåga att reda sig även i oförutsedda situationer skall också beaktas vid bedömningen.

Kriterier för betyget **Väl godkänd**, inom ramen för elevens val

Eleven förstår huvudinnehållet i meddelanden och information som ingår i vardagliga sammanhang och som tecknas tydligt.

Eleven för en dialog på teckenspråk inom ett känt område. Eleven deltar i samtal genom att svara på frågor och ställer själv enkla frågor.

Eleven berättar på tydligt och enkelt teckenspråk något hört, läst eller upplevt.

Eleven avläser tydlig bokstavering.

Kriterier för betyget **Mycket väl godkänd**, inom ramen för elevens val

Eleven förstår innehållet i information som berör för eleven kända områden.

Eleven använder tydligt teckenspråk i olika vardagliga situationer.

Eleven berättar på tydligt teckenspråk något hört, läst eller upplevt.

Eleven bokstaverar tydligt och avläser bokstavering.

Kriterier för betyget Väl godkänd, inom ramen för språkval

Eleven förstår meddelanden och information i vardagliga sammanhang.

Eleven deltar i dialog om vardagliga ämnen, uppfattar vad som sägs och använder olika fraser för att uttrycka känslor och önskemål.

Eleven bokstaverar och avläser bokstavering.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd, inom ramen för språkval

Eleven deltar i flerpartssamtal i lugnt tempo som handlar om för eleven kända områden.

Eleven tillgodogör sig information från andra.

Eleven planerar och genomför olika språkliga uppgifter med handledning och utvärderar sin språkinläring och sitt arbetssätt.

Kursplaner: Gymnasial utbildning

■ Ämne: Engelska

Ämnets syfte

Engelska är modersmål eller officiellt språk i ett stort antal länder, förmedlar många vitt skilda kulturer och är dominerande kommunikationsspråk i världen. Förmåga att använda engelska är nödvändig vid studier, vid resor i andra länder och för sociala eller yrkesmässiga internationella kontakter av olika slag. Ämnet engelska har därför en central roll i den svenska skolan. Utbildningen i engelska syftar till att utveckla en allsidig kommunikativ förmåga och sådana språkkunskaper som är nödvändiga för internationella kontakter, för en alltmer internationaliserad arbetsmarknad och för att kunna ta del av den snabba utveckling som sker genom informations- och kommunikationsteknik samt för framtida studier. Utbildningen i engelska har dessutom som syfte att vidga perspektiven på en växande engelsktalande omvärld med dess mångskiftande kulturer.

Utbildningen i engelska skall dessutom leda till att språket blir ett redskap för lärande inom olika kunskapsområden. Alla elever behöver även förmåga att på egen hand bygga vidare på sina kunskaper efter avslutad skolgång. Ämnet syftar därför också till att eleven skall vidmakthålla och utveckla sin lust och förmåga att lära sig engelska.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i engelska sträva efter att eleven

utvecklar sin förmåga att kommunicera och interagera på engelska i skiftande sammanhang kring varierande frågor och i olika situationer,

fördjupar sin förståelse av engelska som talas i olika delar av den engelskspråkiga världen och förbättrar sin förmåga att tillgodogöra sig sådant innehåll som förmedlas i olika medier,

utvecklar sin förmåga att delta i samtal, diskussioner och förhandlingar och på ett nyanserat sätt uttrycker egna åsikter och bemöter andras,

utvecklar sin förmåga att tala välstrukturerat och med anpassning till ämne och situation,

fördjupar sin förmåga att läsa, förstå och kritiskt reflektera över texter på sakprosa och facktexter inom egna intresse- och kompetensområden eller inom studieinriktningen,

förbättrar sin förmåga att med god behållning läsa skönlitteratur på engelska och reflektera över texterna ur olika perspektiv,
förfinar sin förmåga att uttrycka sig i skrift i olika sammanhang samt utvecklar sin språkliga medvetenhet och kreativitet,
utvecklar sin förmåga att analysera och bearbeta språket mot allt större tydlighet, variation och formell säkerhet,
reflekterar över levnadssätt, kulturtraditioner och samhällsförhållanden i engelskspråkiga länder samt utvecklar fördjupad förståelse och tolerans för andra människor och kulturer,
tar allt större ansvar för att utveckla sin språkliga förmåga.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Det engelska språket och olika kulturyttringar från engelskspråkiga länder finns lätt tillgängliga i det svenska samhället. Eleverna stöter idag på många varianter av engelska utanför skolan. De möter engelska i skiftande sammanhang: i teve, i filmer, i musikens värld, via internet och datorspel, i läsning av texter och vid kontakter med engelsktalande. Ämnet engelska ger en bakgrund till och ett vidare perspektiv på de samhälls- och kulturyttringar som eleverna omges av i dagens internationella samhälle. I ämnet ingår både att granska det innehåll som språket förmedlar och att språkligt dra nytta av det rika och varierade utbud av engelska som ungdomar och vuxna möter utanför skolan.

Engelska bör inte delas upp i separata moment som lärs in i en given turordning. Både yngre och äldre elever berättar och beskriver, diskuterar och argumenterar, även om det sker på olika sätt, på olika språkliga nivåer och inom olika ämnesområden.

De olika kompetenser som ingår i en allsidig och kommunikativ förmåga har sin motsvarighet i ämnets struktur. Till dessa hör förmågan att behärska språkets form, dvs. vokabulär, fraseologi, uttal, stavning och grammatik. I ämnet utvecklas även kompetensen att bilda språkligt sammanhängande helheter vilka efter hand i fråga om innehåll och form allt bättre anpassas till situation och mottagare. När de egna språkkunskaperna inte räcker till behöver eleven kompensera detta genom att använda strategier som omformuleringar, synonymmer, frågor och kroppsspråk. Förmågan att reflektera över likheter och skillnader mellan egna kulturella erfarenheter och kulturer i engelsktalande länder utvecklas hela tiden och leder på sikt till förståelse för olika kulturer och interkulturell kompetens. En ytterligare kompetens är medvetenhet om hur språkinläring går till.

Ämnet engelska är uppdelat i tre kurser.

Engelska A är en bred kurs som bygger på grundskolans utbildning

eller motsvarande kunskaper. Kursen motsvarar steg 5. Eleven fortsätter att bygga upp förmågan att kommunicera på engelska i olika situationer. Kursen skall öka elevens tilltro till den egna språkliga förmågan i engelska. Kursen ger tillfälle till läsning för glädje, kunskaper och kulturkännedom. Engelska A är en kärnämneskurs.

Engelska B bygger på Engelska A och motsvarar steg 6. Kursen har en mer analytisk inriktning. Perspektiven vidgas ytterligare mot språkanvändning i varierande och komplicerade situationer. Kännedomen om engelskspråkig kultur fördjupas. Engelska B är gemensam kurs på de estetiska, naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga och tekniska programmen.

Engelska C bygger på Engelska B och motsvarar steg 7. Kursen förbereder för yrkesarbete eller högskolestudier med engelska som arbetsredskap. I kursen finns möjlighet att använda engelska i projektarbete och arbeta med att formulera mål, välja och motivera arbetsmetod, formulera och genomföra en arbetsplan samt att utvärdera och på olika sätt presentera resultatet av ett arbete. Engelska C är en valbar kurs.

■ **Ämne:** Engelska

Kurs: Engelska A

Kurskod: EN1201

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

förstå tydligt tal, från olika regioner, om ämnen som inte är helt obekanta

vilja, våga och kunna utan förberedelse delta i samtal om bekanta ämnen och utbyta information, personliga åsikter och erfarenheter

kunna efter förberedelse muntligt informera om eller beskriva ett ämnes- eller intresseområde och visa prov på anpassning av språket efter situationens krav

kunna läsa och tillgodogöra sig texter med varierat sakinnehåll, särskilt sådana texter som anknyter till studieinriktningen eller egna intresseområden

kunna läsa och förstå lättillgänglig skönlitteratur och genom litteraturen förvärva kunskaper om kulturtraditioner i engelskspråkiga länder

kunna formulera sig i skrift för att informera, instruera, argumentera och uttrycka känslor och värderingar samt ha förmåga att bearbeta och förbättra den egna skriftliga produktionen

ha kunskap om samhällsförhållanden, kulturtraditioner och levnadssätt i engelskspråkiga områden och kunna använda dessa kunskaper för att jämföra kulturer

kunna medvetet använda och utvärdera inlärningsätt som befrämjar inläringen

kunna självständigt hämta information från olika källor samt bearbeta och strukturera den information som tagits fram.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven tillgodogör sig innehållet också i regionalt färgad engelska när språket talas i lugnt tempo i vardagliga situationer.

Eleven utbyter i samtal information och åsikter och eleven lyckas med olika strategier lösa språkliga problem.

Eleven uttrycker sig muntligt med tydligt och klart uttal och anpassar i någon mån sitt talade språk både till informella och något mera formella sammanhang.

Eleven tillägnar sig huvudinnehållet i tydliga texter på sakprosa, facktexter och skönlitteratur samt tillgodogör sig detaljer vid en noggrannare läsning.

Eleven skriver med klart och tydligt språk, såväl personligt hållna meddelanden, berättelser och reflexioner som sammanfattningar som har att göra med egna intressen och egen studieinriktning.

Eleven beskriver det engelska språkets ställning i världen samt gör, på grundval av kunskaper om samhällsförhållanden, seder och bruk i områden där engelska talas, jämförelser med egna kulturella erfarenheter.

Eleven tar ansvar för att planera, genomföra och utvärdera sitt arbete samt använder lämpliga hjälpmedel.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven tillgodogör sig huvuddrag och de flesta detaljer även i regionalt färgat tal när framställningen är tydlig.

Eleven inleder och upprätthåller samtal, inhämtar och ger information samt uttrycker egna åsikter på ett tydligt och lättfattligt sätt.

Eleven berättar, beskriver och förklarar med sammanhang inom egna intresse- och kompetensområden samt återberättar och sammanfattar muntligt ett välbekant stoff.

Eleven tillgodogör sig såväl huvuddrag som de flesta detaljer i tydliga texter på sakprosa och skönlitteratur samt vid noggrannare läsning även något svårare texter.

Eleven skriver brev, kommentarer och sammanfattningar till inhämtat stoff på ett tydligt och informativt sätt och med anpassning till några olika syften och mottagare.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven förstår och kommenterar både helhet och detaljer i tydligt, talat språk som varierar i tempo samt uppfattar olika nyanser i språket.

Eleven samtalar ledigt och med gott språkligt flyt i olika situationer samt uttrycker sig varierat i tal och anpassar sitt språk till ämne, situation och lyssnare.

Eleven drar vid läsning slutsatser om texters syfte, uppfattar åsikter och värderingar och tillgodogör sig såväl detaljer som huvudinnehåll.

Eleven skriver med sammanhang och variation, använder språkets ord och strukturer med säkerhet samt kommunicerar skriftligt med anpassning till olika mottagare.

■ **Ämne:** Engelska

Kurs: Engelska B

Kurskod: EN1202

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

förstå vad som sägs i längre sekvenser av sammanhängande tydligt tal som förmedlas direkt eller via medier och där innehållet kan vara obekant för eleven och av relativt teoretisk karaktär

kunna med språklig anpassning samtala om olika ämnen och ha förmåga att hålla ett samtal vid liv

kunna aktivt delta i diskussioner och kunna framföra och nyanserat bemöta argument

kunna muntligt, efter förberedelse, sammanhängande beskriva och tydligt förklara sådana företeelser som är av allmänt intresse, hör till intresseområdet eller till studieinriktningen

kunna muntligt och skriftligt sammanfatta och kommentera olika slags texter, särskilt sådana som anknyter till intresseområden eller till studieinriktning

kunna läsa, sammanfatta och kommentera innehållet i längre skönlitterära texter

ha förmåga att skriftligt presentera ett innehåll på ett klart och väl strukturerat sätt samt kunna uttrycka sig varierat, personligt och med anpassning till mottagare och situation

ha grundläggande orientering om engelskspråkig litteratur från olika epoker

ha kunskaper om samtidsförhållanden, historia och kulturer i länder där engelska talas

kunna presentera aspekter av den egna kulturen och det egna landet med tanke på personer med en annan kulturell bakgrund

kunna utvärdera sitt arbete som ett led i att förändra och förbättra sitt lärande

kunna kritiskt granska och analysera information från olika källor.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven förstår innehållet i tydligt tal, även med dialektal färgning.

Eleven inleder och upprätthåller samtal, inhämtar och ger information, argumenterar samt uttrycker egna åsikter och bemöter på ett nyanserat sätt andras argument.

Eleven anpassar sin talade engelska till situation och mottagare samt uttrycker sig varierat och lättfattligt och använder på ett effektivt sätt olika strategier för att få kommunikationen att fungera väl.

Eleven uttrycker sig muntligt med gott uttal och tydlig intonation.

Eleven presenterar och kommenterar ett innehåll hämtat från olika intresse- och kompetensområden.

Eleven tillgodogör sig innehållet i texter på sakprosa samt med hjälpmedel även i svårare texter inom kända ämnesområden.

Eleven tillgodogör sig några samtidsromaner samt utdrag ur äldre skönlitterära verk.

Eleven uttrycker sig och interagerar skriftligt med sammanhang, struktur och allt större variation kring innehåll hämtat från ett flertal områden.

Eleven redovisar och kommenterar stoff från egna intressen och egen studieinriktning.

Eleven beskriver olika samhällsförhållanden, kulturtraditioner och levnadssätt i områden där engelska talas, och använder denna bakgrund för att kommentera och diskutera skönlitteratur, film och musik samt facktexter av olika slag.

Eleven planerar, genomför och utvärderar sitt arbete på ett effektivt sätt.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven förstår såväl huvuddrag som detaljer även i regionala och sociala varianter av talad engelska när framställningen är tydlig.

Eleven anpassar sitt språk i informella och något mera formella samtal.

Eleven anpassar muntliga presentationer till olika situationer, uttrycker sig med variation och gott språkligt flyt.

Eleven tillgodogör sig även något svårare texter på sakprosa.

Eleven tillgodogör sig, kommenterar och jämför några samtidsromaner på engelska samt läser utdrag ur skönlitterära verk från olika epoker och sätter in dessa i ett sammanhang.

Eleven skriver nyanserat och variationsrikt.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven förstår och analyserar innehållet i tydligt tal i snabbt tempo även när det är regionalt färgat.

Eleven samtalar med god anpassning till olika situationer.

Elevens muntliga framställning kännetecknas av klarhet, precision och variation.

Eleven analyserar hur texter på olika sätt anpassas till syfte och mottagare.

Elevens skriftliga framställning kännetecknas av klarhet, precision och variation.

■ **Ämne:** Engelska

Kurs: Engelska C

Kurskod: EN1203

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

förstå olika slags tydligt autentiskt tal i skiftande sammanhang

kunna i olika sammanhang inleda och aktivt delta i muntlig kommunikation av skiftande slag och kunna använda engelska flexibelt och på ett ändamålsenligt sätt i såväl informella som formella sammanhang

kunna informera muntligt på ett strukturerat sätt

kunna använda det fackspråk som krävs inom studieinriktningen eller intresseområdet

kunna med adekvata hjälpmedel läsa och förstå texter på sakprosa och facktexter inom egna intresse- och kompetensområden, särskilt sådana som hör samman med studieinriktningen

kunna läsa skönlitteratur från några olika epoker och inom olika genrer samt kunna i anknytning till läsningen reflektera över texternas innehåll och form utifrån olika perspektiv

kunna sammanställa och skriftligt redovisa ett arbete och visa ett kritiskt förhållningssätt vid granskning och utnyttjande av olika källor

känna till utvecklingen inom något eller några områden som politik, samhällsliv, religion, litteratur, film, konst eller musik i något engelskspråkigt land

kunna inventera, beskriva och analysera sitt behov av kunskaper i engelska ur ett långsiktigt studie- och yrkesperspektiv.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven tillgodogör sig och kommenterar innehållet i avancerad men tydligt talad engelska, t.ex. i media.

Eleven anpassar i samtal sitt språk till olika situationer, både informella och mera formella.

Eleven uttrycker sig muntligt med klarhet och flexibilitet i både informella och mera formella situationer, samt talar strukturerat och med sammanhang.

Eleven läser med god förståelse olika typer av texter.

Eleven skriver med säkerhet, variation och klarhet samt anpassar framställningen till ämne, syfte och mottagare i både informella och några mera formella sammanhang.

Eleven gör, på grundval av iakttagelser och kunskaper, jämförelser mellan olika kulturer och kulturyttringar.

Eleven arbetar metodiskt och medvetet för att på kort och lång sikt utveckla språket.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven förstår huvudinnehållet och de flesta detaljer i snabbt tal, även dialekter och socialt betingade varianter, under förutsättning att eleven fått bekanta sig med detta sätt att tala.

Eleven reflekterar över språk och innehåll i tal i olika sammanhang, både informella och formella.

Eleven deltar i olika typer av samtal i både informella och formella situationer samt talar inför olika lyssnare med god anpassning till situation och ämne.

Eleven analyserar vid läsning textens syfte samt sätter in den i sitt sammanhang, socialt, politiskt eller litterärt.

Eleven skriver med tydlig struktur.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven förstår olika slags tal och kommenterar språk, innehåll, situation och syfte.

Eleven samtalar varierat och med stor bredd i olika situationer i samhälls- och yrkesliv.

Eleven presenterar muntligt och med struktur och åskådlighet

undersökningar, beskrivningar och argumentationer på ett sätt som anpassas till sammanhang och mottagare.

Eleven analyserar innehåll, syfte och språk i en läst text.

Eleven skriver kommentarer av olika slag och gör analyser i olika formella och informella sammanhang.

Eleven använder effektivt engelska som arbetspråk.

■ Ämne: Klassisk grekiska

Ämnets syfte

Utbildningen i ämnet klassisk grekiska syftar till att göra det möjligt för eleverna att förstå texter på klassisk grekiska och till att utveckla deras lust att fördjupa sina kunskaper om den antika grekiska kulturen. Kunskaper om denna är en viktig förutsättning för förståelse av sambanden mellan antikens Grekland och dagens Europa. Sådana kunskaper ger därmed perspektiv på nutiden och omvärlden.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i klassisk grekiska sträva efter att eleven

förvärvar förmåga att tillgodogöra sig och översätta grekiska texter av olika slag och vid textstudiet utvecklar sin förmåga att använda vedertagna grammatiska termer och begrepp för språkbeskrivning,

utvecklar kunskaper om det grekiska ordförrådet och kommer till insikt om dess kulturhistoriska betydelse,

utvecklar kunskaper om det antika Greklands kultur och föreställningsvärld och djupare förståelse av grekiskans historiska roll under mer än två årtusenden,

utvecklar kunskaper om grekiskans roll som skapare och bärare av internationell terminologi inom olika vetenskaper,

utvecklar förmågan att knyta an grekiskans språkliga och kulturella innehåll till andra kunskapsområden,

tar allt större ansvar för att utveckla sina kunskaper i det grekiska språket och om grekiskans och den klassiska grekiska kulturens roll.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Den antika grekiska kulturen och grekernas föreställningar om världen, samhället och människan sätter fortfarande sin prägel på Europas kultur. Klassisk grekiska ligger till grund för internationell terminologi inom olika vetenskaper. Ämnet klassisk grekiska rymmer studier av grekiska texter och av det antika Greklands kultur. Kännedom om det grekiska kulturarvet vidgar elevernas begreppsvärld och referensramar.

Studiet av originaltexter på grekiska utgör en central del av ämnet klassisk grekiska. Förmågan att översätta och analysera texterna byggs upp genom kunskaper om väsentliga delar av det grekiska språkets

ordförråd, formlära och syntax. Representativa texter förmedlar kunskap om den grekiska kulturens betydelse för Europas utveckling.

En viktig del av ämnets språkliga sida är ordstudier, inriktade på sådana morfem som lever kvar i de moderna språken. I ordstudiet möts både språk och kulturhistoria. Ordstudier ger också möjligheter att förstå innebörden av vetenskapliga och fackmässiga termer som är gemensamma för de europeiska språken. Omfånget av detta ordförråd ökar i våra dagar i takt med att vetenskapernas gränser vidgas.

I ämnet ingår två kurser.

Grekiska A lägger grunden för en allmän förståelse av det grekiska språkets struktur. Förutom ett basordförråd omfattar kursen elementära kunskaper i grekisk formlära. Ordstudierna tar upp sådana morfem som fortlever i de moderna språken. Till kursen hör även studium av några centrala skeenden i det antika Greklands historia samt några typiska sidor av den grekiska kulturen. Grekiska A är en valbar kurs eller en gemensam kurs inom samhällsvetenskapsprogrammets språkinriktning.

Grekiska B bygger på kurs A. I kursen studeras främst kortare grekiska originaltexter. Ett mera ingående studium av grekisk formlära och väsentliga delar av syntaxen liksom ett fördjupat studium av grekisk kulturhistoria ingår också och är en förutsättning för en ökad förståelse av de grekiska originaltexterna. Fördjupade kunskaper om grekiska morfem ger vidgad kännedom om grekiska lånord. Kursen innehåller också ytterligare tillämpning, breddning och specialisering av språkkunskaperna och ett fördjupat studium av några sidor av den grekiska kulturen. Grekiska B är en valbar kurs eller en gemensam kurs inom samhällsvetenskapsprogrammets språkinriktning.

■ **Ämne:** Klassisk grekiska

Kurs: Grekiska A

Kurskod: GRK1201

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

kunna läsa, översätta och förstå mycket enkla grekiska texter

ha kunskaper om ett begränsat antal grekiska ord med tonvikt på sådana som fortlever i moderna språk

ha elementära kunskaper om grekisk formlära

kunna använda det grekiska alfabetet i skrift

ha någon kunskap om grekiskans användning inom fackterminologi

kunna identifiera vanliga grekiska morfem i internationella lånord
vara orienterad om det antika Greklands geografi samt känna till viktiga händelser i Greklands historia under antiken

känna till några viktiga inslag i grekisk kultur

ha kunskap om de viktigaste myterna och mytologiska gestalterna.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven läser och översätter mycket enkla grekiska texter med hjälp av ordlistor, grammatik och handledning.

Eleven använder ett begränsat grekiskt basordförråd med tonvikt på sådana ord som fortlever i moderna språk.

Eleven använder några viktiga delar av grekisk formlära och identifierar vanliga böjningsformer.

Eleven använder det grekiska alfabetet i skrift.

Eleven ger exempel på grekiskans användning inom fackterminologi.

Eleven identifierar vanliga grekiska morfem i internationella lånord och förstår deras betydelse.

Eleven identifierar viktiga platser i antikens Grekland och beskriver viktiga händelser i landets historia under antiken.

Eleven redogör för några viktiga inslag i grekisk kultur.

Eleven beskriver översiktligt de viktigaste grekiska myterna och sagokretsarna.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven läser och översätter mycket enkla grekiska texter med hjälp av ordlistor, grammatik och begränsad handledning.

Eleven använder på ett säkert sätt ett begränsat grekiskt basordförråd med tonvikt på sådana ord som fortlever i moderna språk.

Eleven använder några viktiga delar av grekisk formlära och identifierar böjningsformer.

Eleven identifierar med säkerhet vanliga grekiska morfem i internationella lånord och analyserar lånordens morfemstruktur.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven översätter självständigt mycket enkla grekiska texter med hjälp av ordlistor och grammatik.

Eleven använder med stor säkerhet ett begränsat grekiskt basordförråd.

Eleven använder på ett säkert sätt några viktiga delar av grekisk formlära och identifierar med säkerhet grekiska böjningsformer.

■ **Ämne:** Klassisk grekiska

Kurs: Grekiska B

Kurskod: GRK1202

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

kunna läsa, översätta och förstå enklare grekiska originaltexter, såväl prosa som poesi

känna till några vanliga grekiska versmått

kunna förstå de mest frekventa grekiska orden

ha kunskap om huvuddragen i grekiskans formlära och några syntaktiska strukturer

kunna identifiera frekventa grekiska morfem i internationella lånord samt förstå deras funktion och betydelseutveckling

känna till huvuddragen i det antika Greklands historia samt viktiga strömningar inom grekisk konst och litteratur

ha fördjupade kunskaper om mytologi samt kännedom om grekernas religion och om huvudtankarna hos några framträdande grekiska filosofer under antiken.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven översätter enklare grekiska originaltexter med hjälp av ordlistor, grammatik och handledning.

Eleven tillämpar huvudprinciperna för läsning av grekisk vers och läser, efter förberedelse, dikter på vedertaget sätt.

Eleven använder ett grekiskt basordförråd med tonvikt på sådana ord som fortlever i moderna språk.

Eleven tillämpar viktiga delar av grekisk formlära och några viktiga syntaktiska strukturer.

Eleven identifierar ett stort antal grekiska morfem i internationella lånord.

Eleven redogör för huvuddragen i Greklands historia under antiken.

Eleven beskriver översiktligt viktiga strömningar inom grekisk konst och litteratur samt några centrala idéer och begrepp med ursprung i antikens Grekland.

Eleven beskriver huvudtankarna hos några viktiga grekiska filosofer.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven översätter enklare grekiska originaltexter med hjälp av ordlistor, grammatik och begränsad handledning samt analyserar texternas litterära och idémässiga innehåll.

Eleven använder på ett säkert sätt ett grekiskt basordförråd med tonvikt på sådana ord som fortlever i moderna språk.

Eleven tillämpar på ett säkert sätt viktiga delar av grekisk formlära och några viktiga syntaktiska strukturer.

Eleven identifierar ett stort antal grekiska morfem i internationella lånord och beskriver lånordens kulturhistoriska bakgrund.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven översätter självständigt enklare grekiska originaltexter med hjälp av ordlistor och grammatik samt analyserar självständigt texternas litterära och idémässiga innehåll.

Eleven använder på ett säkert sätt ett relativt stort grekiskt ordförråd.

Eleven tillämpar grekisk formlära samt några viktiga syntaktiska strukturer.

Eleven beskriver och kommenterar något väsentligt område av Greklands historia, konst, religion, filosofi och litteratur.

■ Ämne: Latin med allmän språkkunskap

Ämnets syfte

Utbildningen i ämnet latin med allmän språkkunskap syftar till förmåga att förstå texter på latin och till kunskaper om den grekisk-romerska kulturen och dess föreställningsvärld. Ämnet syftar också till förståelse för det kulturarv som är en sammanbindande länk mellan Europas länder. Studier i latin med allmän språkkunskap syftar dessutom till kunskaper om det latinska språkets betydelse som förmedlare av en mängd ord och begrepp som fortlever i de moderna språken.

Studiet av det latinska ordförrådet, den latinska ordbildningen samt de internationella lånorden syftar till fördjupade språkkunskaper som ger en fast grund för övriga språkstudier.

Utbildningen i ämnet latin med allmän språkkunskap syftar också till att utveckla elevens förmåga att lära sig latin och andra språk och fördjupa sina kunskaper om den grekisk-romerska kulturen.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i latin med allmän språkkunskap sträva efter att eleven

förvärvar förmåga att översätta och tillgodogöra sig latinska texter av olika slag och vid textstudiet utvecklar sin förmåga att använda vedertagna grammatiska termer och begrepp för språkbeskrivning,

vidgar och fördjupar sina kunskaper om det internationella ordförrådet och därvid kommer till insikt om dess systematiska uppbyggnad och kulturhistoriska innehåll,

fördjupar sina kunskaper om latinets utveckling till romanska språk och om dess genomgripande inflytande på särskilt de svenska och engelska språken,

fördjupar sina kunskaper om den grekisk-romerska kulturen och dess föreställningsvärld och om latinets historiska roll under närmare två årtusenden,

utvecklar sin förståelse av latinets roll som skapare och bärare av internationell terminologi inom olika vetenskaper,

utvecklar förmågan att knyta an ämnets språkliga och kulturella innehåll till andra kunskapsområden,

tar allt större ansvar för att utveckla sin språkliga förmåga och sina kunskaper om latinets och den grekisk-romerska kulturens roll.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

I det romerska imperiet var latin modersmål för miljoner människor. Latinet har under långa perioder fungerat som internationellt kultur- och vetenskapsspråk i de flesta europeiska länder. De kulturer som har förmedlats via latin sätter fortfarande sin prägel på Europa. Latin är modersspråk till de romanska språken och källa till ett stort antal lånord som är gemensamma för de flesta europeiska språk.

Ämnet latin med allmän språkkunskap rymmer studier av latinska texter både från klassisk tid och från senare epoker. Studier av texter på latin innebär en litterär och kulturhistorisk vandring i tiden, vilken ger kunskaper om och fördjupad förståelse av vår egen tid och vårt eget samhälle. Genom studiet klarläggs de språkliga och kulturella bidrag latinet givit Europas länder.

Det centrala i ämnet latin med allmän språkkunskap är studiet av de latinska originaltexterna. Dessa texter är nyckeln till kunskaper om den grekisk-romerska kulturen och om de idéer som spelat en viktig roll för Europas utveckling. För att kunna översätta och analysera texterna krävs kunskaper i latinskt ordförråd, latinsk formlära och syntax. För en full förståelse av dessa texter är det också viktigt med kunskaper om Roms historia och den grekisk-romerska kulturen.

I ämnet ingår allmän språkkunskap, som ger kunskaper om de klassiska språkens betydelse för det internationella ordförrådets struktur. Den språkliga analysen och olika utblickar mot andra främmande språk breddar och fördjupar den allmänspråkliga kompetensen.

Textstudiet ger möjlighet till att reflektera över människans ständigt återkommande tankar om livets villkor. Eleven kan därvid göra ett personligt ställningstagande i existentiella och moraliska frågor.

Ämnet latin med allmän språkkunskap består av tre kurser som bygger på varandra.

Latin A lägger grunden för en allmän förståelse av latinets struktur. Förutom ett basordförråd omfattar kursen elementära kunskaper i latinsk formlära. Ordstudierna tar upp sådana morfem som fortlever i de moderna språken. Till kursen hör studium av några centrala skeenden i Roms historia samt några typiska sidor av det romerska samhället. Latin A är en valbar kurs eller en gemensam kurs inom samhällsvetenskapsprogrammets språkinriktning.

Latin B bygger på kurs A och i kursen studeras främst kortare latinska originaltexter. Ett mera ingående studium av latinsk formlära och syntax liksom ett fördjupat studium av romersk kulturhistoria ingår också och är en förutsättning för en ökad förståelse av de latinska texterna. Morfemanalys av internationella lånord i främmande språk

förutsätter goda kunskaper om klassiskspråkiga morfem och om hur dessa omformats i de moderna språken. Latin B är en valbar kurs eller en gemensam kurs inom samhällsvetenskapsprogrammets språkinriktning.

Latin C bygger på kurs B och är inriktad mot självständiga arbetsformer, självvalda texter och enskilda uppgifter efter intresse och vald studieinriktning. Detta ger möjligheter till fördjupade språkliga och kulturhistoriska insikter. Latin C är en valbar kurs eller en gemensam kurs inom samhällsvetenskapsprogrammets språkinriktning.

■ **Ämne:** Latin med allmän språkkunskap

Kurs: Latin A

Kurskod: LAS1201

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

kunna översätta och förstå mycket enkla latinska texter

ha kunskaper om ett begränsat antal latinska ord med stark tonvikt på sådana som fortlever i moderna språk

ha elementära kunskaper om latinsk formlära

ha kunskaper om latinets uttal under olika epoker

kunna översätta och förstå innebörden av ett begränsat antal latinska citat och sentenser

ha någon kunskap om latinets användning inom fackterminologi

kunna identifiera vanliga latinska morfem i internationella lånord

känna till viktiga händelser i det romerska rikets historia och några utmärkande drag i romerskt samhällsliv.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven översätter mycket enkla latinska texter med hjälp av ordlistor, grammatik och handledning.

Eleven använder grunderna i latinsk formlära och ett begränsat latinskt basordförråd med tonvikt på sådana ord som fortlever i de moderna språken.

Eleven läser latinsk text med godtagbart uttal.

Eleven översätter och förstår innebörden av ett begränsat antal latinska citat och sentenser.

Eleven ger exempel på latinets användning inom fackterminologi.

Eleven identifierar vanliga latinska morfem i internationella lånord och förstår deras betydelse.

Eleven beskriver några viktiga delar av romerskt samhällsliv och några viktiga händelser i det romerska rikets historia samt Romarrikets geografiska utbredning.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven översätter mycket enkla latinska texter med hjälp av ordlistor, grammatik och begränsad handledning.

Eleven använder på ett säkert sätt grunderna i latinsk formlära och ett begränsat latinskt basordförråd med tonvikt på sådana ord som fortlever i de moderna språken.

Eleven översätter och kommenterar innebörden av ett begränsat antal latinska citat och sentenser.

Eleven redogör för latinets användning inom fackterminologi.

Eleven identifierar vanliga latinska morfem i internationella lånord och analyserar lånordens morfemstruktur.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven översätter självständigt med hjälp av ordlistor och grammatik mycket enkla latinska texter och tolkar deras innehåll.

Eleven använder med stor säkerhet grunderna i latinsk formlära och ett begränsat latinskt basordförråd.

■ **Ämne:** Latin med allmän språkkunskap

Kurs: Latin B

Kurskod: LAS1202

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

kunna översätta och förstå enklare klassiska och efterklassiska latinska texter, såväl prosa som poesi

kunna förstå de mest frekventa latinska orden

ha insikter i latinets kasusanvändning och verbssystem samt några syntaktiska strukturer

känna till huvudprinciperna för läsning av klassisk vers

känna till och förstå innebörden av ett ökat antal citat och sentsenser

ha kännedom om latinets användning inom ett eller ett par vetenskapsområden

vara medveten om latinets betydelse som moderspråk till romanska språk samt som källa till en stor del av det svenska och det engelska ordförrådet

kunna identifiera frekventa klassiskspråkiga morfem i internationella lånord samt förstå deras funktion och betydelseutveckling

känna till vissa väsentliga drag i den grekisk-romerska kulturen och dess betydelse för vår tid.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven översätter enklare latinska texter med hjälp av ordlistor, grammatik och handledning.

Eleven använder ett latinskt basordförråd liksom det väsentliga i latinsk formlära och några syntaktiska strukturer.

Eleven tillämpar huvudprinciperna för läsning av latinsk poesi och läser, efter förberedelse, dikter på vedertaget sätt.

Eleven översätter och kommenterar innebörden av ett ökat antal latinska citat och sentenser.

Eleven exemplifierar latinets användning inom ett eller ett par vetenskapsområden.

Eleven beskriver latinets betydelse för tillkomsten av romanska språk.

Eleven identifierar latinska och några viktiga grekiska morfem i internationella lånord.

Eleven beskriver på ett översiktligt sätt den grekisk-romerska kulturens betydelse för senare tider.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven översätter enklare latinska texter med hjälp av ordlistor, grammatik och begränsad handledning.

Eleven använder på ett säkert sätt ett latinskt basordförråd liksom det väsentliga i latinsk formlära och några syntaktiska strukturer.

Eleven visar goda kunskaper om huvudprinciperna för läsning av latinsk poesi och läser, efter förberedelse, dikter på vedertaget sätt.

Eleven identifierar latinska och några viktiga grekiska morfem i internationella lånord och beskriver deras betydelseutveckling.

Eleven redogör för den grekisk-romerska kulturens betydelse för senare tider.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven översätter självständigt latinska texter med hjälp av ordlistor och grammatik.

Eleven använder ett stort ordförråd och tillämpar latinsk formlära och några syntaktiska strukturer.

■ **Ämne:** Latin med allmän språkkunskap

Kurs: Latin C

Kurskod: LAS1203

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

kunna översätta och förstå klassiska och efterklassiska latinska originaltexter, såväl prosa som poesi

genom det ökade textstudiet skaffa sig ytterligare kunskap om det centrala latinska ordförrådet

ha kunskap om det väsentliga i latinets formlära och syntax

ha kännedom om några vanliga klassiska versmått

kunna lägga stilistiska och litterära synpunkter på några originaltexter

känna till några centrala teman hos de lästa romerska författarna och kunna följa dessa i senare tiders litteratur

känna till ett antal vanliga lingvistiska termer och begrepp

kunna det grekiska alfabetet och identifiera ett antal frekventa grekiska morfem i moderna språk

känna till huvuddragen i det romerska rikets historia och samhällsliv, romersk litteratur samt vara väl orienterad om Roms topografi under antiken.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven översätter latinska originaltexter med hjälp av lexikon, grammatik och handledning.

Eleven använder ett omfattande latinskt ordförråd liksom det väsentliga i latinets formlära, syntax och ordbildning.

Eleven beskriver versmått i latinsk poesi och tillämpar efter förberedelse denna kunskap vid sin läsning av dikter.

Eleven läser ord skrivna med grekiskt alfabet samt analyserar latinska och grekiska lånord i moderna språk.

Eleven redogör för huvuddragen i det romerska rikets historia och samhällsliv samt beskriver översiktligt romersk litteratur och Roms topografi.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven översätter självständigt latinska originaltexter med hjälp av lexikon och grammatik.

Eleven använder på ett säkert sätt ett omfattande latinskt ordförråd liksom det väsentliga i latinets formlära, syntax och ordbildning.

Eleven lägger stilistiska och litterära synpunkter på texter.

Eleven läser ord skrivna med grekiskt alfabet samt analyserar lånordens morfemstruktur och ger exempel på deras kulturhistoriska bakgrund.

Eleven beskriver och kommenterar romersk litteratur och Roms topografi.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven översätter och analyserar språkligt och litterärt latinska originaltexter med hjälp av lexikon och grammatik.

Eleven beskriver med exempel från senare tiders litteratur några centrala teman hos lästa latinska författare.

Eleven använder ett antal lingvistiska termer och begrepp.

Eleven analyserar med stor säkerhet lånordens morfemstruktur och sätter in deras betydelseförändringar i ett historiskt sammanhang.

■ Ämne: Moderna språk

Ämnets syfte

Utbildningen i moderna språk syftar till att utveckla en allsidig kommunikativ förmåga. Att kunna använda flera språk är betydelsefullt för internationella kontakter, för en alltmer internationaliserad arbetsmarknad och för att kunna ta del av den snabba utvecklingen som sker genom informations- och kommunikationsteknik samt för framtida studier. Språkkunskaper behövs vid studier, vid resor i andra länder och för sociala eller yrkesmässiga kontakter av olika slag.

Moderna språk är modersmål i olika vitt skilda kulturer och många av dem är officiellt språk i flera länder. Utbildningen i moderna språk har som syfte att vidga perspektivet på omvärlden och på olika kulturer.

Utbildningen i ämnet syftar också till att ge ett redskap för lärande inom olika kunskapsområden. Alla elever behöver förmåga att på egen hand bygga vidare på sina kunskaper efter avslutad skolgång. Ämnet moderna språk syftar därför också till att eleven skall vidmakthålla och utveckla sin lust och förmåga att lära sig språk.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i moderna språk sträva efter att eleven

utvecklar sin förmåga att kommunicera och interagera på språket i skiftande sammanhang kring varierande frågor och i olika situationer,

fördjupar sin förståelse av språket som det talas i olika delar av språkområdet och förbättrar sin förmåga att tillgodogöra sig sådant innehåll som förmedlas i olika medier,

utvecklar sin förmåga att aktivt delta i samtal, diskussioner och förhandlingar och på ett nyanserat sätt uttrycka egna åsikter och bemöta andras,

utvecklar sin förmåga att tala välstrukturerat och med anpassning till ämne och situation,

fördjupar sin förmåga att läsa, förstå och kritiskt reflektera över texter på sakprosa och facktexter inom egna intresse- och kompetensområden eller inom studieinriktningen,

förbättrar sin förmåga att med god behållning läsa skönlitteratur på språket och reflektera över texterna ur olika perspektiv,

förfinar sin förmåga att uttrycka sig i skrift i olika sammanhang samt utvecklar sin språkliga medvetenhet och kreativitet,

utvecklar sin förmåga att analysera och bearbeta språket mot allt större tydlighet, variation och formell säkerhet,

reflekterar över levnadssätt, kulturtraditioner och samhällsförhållanden i länder där språket används samt utvecklar fördjupad förståelse och tolerans för andra människor och kulturer,

tar allt större ansvar för att utveckla sin språkliga förmåga.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Ämnet moderna språk ger en bakgrund till och ett vidare perspektiv på olika samhälls- och kulturyttringar som eleverna omges av och är en del av. I ämnet ingår både att språkligt dra nytta av och att granska det innehåll som språk förmedlar och det utbud av språket som ungdomar och vuxna möter utanför skolan.

Ett modernt språk bör inte delas upp i separata moment som lärs in i en given turordning. Både yngre och äldre elever berättar och beskriver, diskuterar och argumenterar till exempel, även om det sker på olika sätt, på olika språkliga nivåer och inom olika ämnesområden.

De olika kompetenser som ingår i en allsidig och kommunikativ förmåga har sin motsvarighet i ämnets struktur. Till dessa hör förmåga att behärska språkets form, dvs. vokabulär, fraseologi, uttal, stavning och grammatik. I ämnet utvecklas även kompetensen att bilda språkligt sammanhängande helheter vilka efter hand i fråga om innehåll och form allt bättre anpassas till situation och mottagare. När de egna språkkunskaperna inte räcker till behöver eleven kompensera detta genom att använda strategier som omformuleringar, synonymer, frågor och kroppsspråk. Förmågan att reflektera över likheter och skillnader mellan egna kulturella erfarenheter och kulturer i länder där språket talas måste utvecklas hela tiden och leder på sikt till förståelse för olika kulturer och interkulturell kompetens. En ytterligare kompetens är medvetenhet om hur språkinläring går till.

Ämnet moderna språk innefattar många sinsemellan olika språk. I vissa delar av världen är franska det enda gemensamma språket. Kontakterna mellan Frankrike och Sverige har genom århundradena varit intensiva på det vetenskapliga och kulturella området. Det franska språket har stor betydelse inom EU. Franska har också varit ett viktigt språk i kommunikation av olika slag inom postväsendet, internationella organisationer och diplomati. Detta avspeglar sig i hög grad i det svenska ordförrådet där mängden ord av franskt ursprung är betydande. Även i dag har Sverige livliga förbindelser med olika fransk-språkiga länder. Det franska språket vidgar perspektiven på den ro-

manska kulturen och på andra franskspråkiga kulturer.

Spanska talas i många länder på flera kontinenter. Omkring 350 miljoner människor har spanska som modersmål och i Latinamerika är spanska det enda gemensamma språket. Till Sverige har sedan 1960-talet kommit ett stort antal invandrare med spanska som modersmål. Kunskaper i spanska ger möjligheter att ta del av en rik litteratur. I kontakter med den spanskspråkiga världen krävs såväl kunskaper i spanska som insikter i kulturella, sociala och politiska förhållanden.

Tyska är det största språket i Europa. Sedan medeltiden har de ekonomiska och kulturella kontakterna mellan Sverige och de tysktalande länderna haft stor betydelse. Bland annat har nya kulturyttringar ofta nått Sverige via dessa länder och det tyska språket. De båda språken har en till stora delar gemensam historia och det svenska ordförrådet är till stor del av tyskt ursprung. Kunskaper i det tyska språket ger tillgång till centraleuropeisk litteratur och kultur. Eftersom förmågan att använda engelska inte är lika utbredd i tysktalande länder som i Sverige kommer även i framtiden förmågan att kommunicera på tyska att vara nödvändig för såväl sociala som yrkesmässiga kontakter.

Andra moderna språk som ingår i ämnet kan vara mycket olika. Varje språk har sin särart vilket påverkar den arbetsinsats som krävs för att eleven skall uppnå allsidig kommunikativ förmåga. Inom vissa språk t.ex. arabiska, är spännvidden och skillnaden stor mellan vardagligt talspråk och formellt, officiellt och högtidligt språk. Elever som studerar ett sådant språk måste lära sig båda varianterna av språket.

Olika skriftsystem skiljer sig åt. Språk som har ett alfabetiskt skriftsystem men med andra tecken än det latinska alfabetet är exempelvis lättare att lära än språk som har skriftsystem där varje tecken motsvaras av en stavelse eller ett ord. Att lära sig läsa och skriva ett språk som kinesiska, där varje tecken motsvaras av en stavelse eller ett ord, tar lång tid. Vissa språk saknar i stor utsträckning litteratur och skrivna källor. Det kan t.ex. vara språk där konventioner för skrift utarbetats under senare tid. Ett sådant språk är somaliska.

Sammanlagt finns sju olika kurser som bygger på varandra.

Moderna språk, steg 1, är nybörjarkurs. Eleven lär känna språket och de kulturer där språket talas, börjar lära sig förstå och börjar använda språket för kommunikation.

Moderna språk, steg 2, ger eleven möjlighet att utveckla sina kunskaper, sin kommunikationsförmåga och sin kännedom om kulturer i länder där språket talas. Elevens medvetenhet om sin egen inläring ökar liksom förmågan att använda hjälpmedel som t.ex. lexikon.

I kursen *Moderna språk, steg 3*, använder eleven språket på ett alltmer varierat sätt. Eleven lyssnar och läser, samtalar och skriver för oli-

ka syften och i olika situationer.

Kursen *Moderna språk, steg 4*, breddar språkförmågan och innehåller olika varianter av språket. Eleven läser och tillgodogör sig enkel skönlitteratur och utvecklar sin förmåga att kommunicera muntligt och skriftligt.

Moderna språk, steg 5, är en bred kurs som fortsätter att bygga upp elevens förmåga att kommunicera på språket i olika situationer. Tillfälle ges till att fördjupa sig inom något område efter egna intressen eller studieinriktning, liksom till läsning för lust och glädje samt för information och kulturkännedom.

I kursen *Moderna språk, steg 6*, får eleven en större säkerhet och bredd i sina språkkunskaper. Kursen har en mer analytisk inriktning och perspektiven vidgas ytterligare mot språkanvändning i varierande och komplicerade situationer.

Kursen *Moderna språk, steg 7*, förbereder för yrkesarbete eller högskolestudier med språket som arbetsredskap i varierande roller i Sverige eller utomlands. Eleven utvecklar sin förmåga att använda språket i projektarbete och arbetar med att formulera bakgrund och mål samt välja och motivera sin arbetsmetod, formulera och genomföra sin arbetsplan, samt att utvärdera och på olika sätt presentera resultatet av ett arbete.

■ Ämne:	Moderna språk
Kurs:	Moderna språk, steg 1
Kurskod:	MSPR1201
Poäng:	100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

kunna förstå det mest väsentliga i tydligt tal i lugnt tempo i enkla instruktioner och beskrivningar inom för eleven välbekanta områden

kunna delta i enkla samtal om vardagliga och välbekanta ämnen

kunna i enkel form muntligt berätta något om sig själv och andra

kunna läsa och tillgodogöra sig det viktigaste innehållet i enkla instruktioner och beskrivningar

kunna göra sig förstådd i skrift i mycket enkel form för att meddela något

känna till något om vardagslivet i något land där språket används

kunna reflektera över hur den egna inläringen av t.ex. ord och fraser går till

kunna genomföra korta, enkla muntliga och skriftliga uppgifter i samarbete med andra eller på egen hand.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven tillgodogör sig det mest väsentliga i tydligt tal som upprepas om det behövs.

Eleven medverkar och gör sig förstådd i enkla samtal i vardagliga situationer och ber vid behov om upprepning, förklaring och hjälp att förstå.

Eleven beskriver muntligt på ett enkelt, begripligt och konkret sätt sig själv och andra vad gäller intressen och levnadsförhållanden, men kan ta tid på sig för att hitta ord och uttryck.

Eleven finner väsentlig information i enkla vardagliga texter.

Eleven tillgodogör sig vid noggrann läsning det viktigaste i korta, enkla texter om för eleven kända ämnen.

Eleven skriver korta, enkla, begripliga meddelanden av olika slag.

Eleven ger exempel på företeelser som hör till vardagslivet inom något område där språket talas.

Eleven berättar på ett enkelt sätt om någon del av sitt arbete med inlärning av t.ex. ord och fraser.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven tillgodogör sig huvudinnehållet i enkelt tal, även i något snabbare tempo, om för eleven kända förhållanden.

Eleven gör sig förstådd muntligt i konkreta vardagssituationer samt använder artighetsfraser och idiomatiska uttryck för att hälsa, ta avsked, be om upprepningar eller förklaringar och presentera något.

Eleven tillgodogör sig huvudinnehållet i enkla skriftliga meddelanden av olika slag.

Eleven skriver enkelt och begripligt om sig själv eller någon annan och utbyter skriftligt information om egna intressen.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven tillgodogör sig huvudinnehållet i enkla samtal, även i något snabbare tempo, om för eleven kända förhållanden.

Eleven använder några strategier för att uttrycka sig i olika vardagssituationer.

Eleven tillgodogör sig huvudinnehållet i enkla brev.

Eleven utbyter skriftligt information om egna och andras intressen och uttrycker sig därvid klart och tydligt.

■ Ämne:	Moderna språk
Kurs:	Moderna språk, steg 2
Kurskod:	MSPR1202
Poäng:	100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

kunna förstå det mest väsentliga i tydligt tal i enkla instruktioner, berättelser och beskrivningar, som rör för eleven välbekanta områden

kunna delta i enkla samtal om vardagliga ämnen

kunna muntligt berätta något om sig själv och andra

kunna läsa och tillgodogöra sig innehållet i enkla instruktioner, berättelser och beskrivningar

kunna göra sig förstådd i skrift i mycket enkel form för att meddela, berätta eller beskriva något

känna till något om vardagsliv, levnadssätt och traditioner i några länder där språket används

kunna reflektera över hur den egna inläringen går till, vad gäller t.ex. tal och läsning

kunna genomföra korta muntliga och skriftliga uppgifter i samarbete med andra eller på egen hand.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven tillgodogör sig det mest väsentliga i tydligt tal i lugnt tempo.

Eleven medverkar och gör sig förstådd i enkla samtal i vardagliga situationer, men behöver stödjande samtalspartner.

Eleven berättar muntligt på ett enkelt och begripligt språk om sådant som är väl bekant, men kan ta tid på sig för att hitta formuleringar och omskrivningar.

Eleven tillgodogör sig det viktigaste i tydliga och språkligt enkla texter som exempelvis enkla personliga brev eller berättelser med bekant innehåll samt hittar språkligt okomplicerad information i autentiska texter såsom enkla tidningsnotiser, annonser eller tidtabeller.

Eleven skriver kortfattade meddelanden, berättelser och beskrivningar på ett enkelt, begripligt språk samt kommunicerar skriftligt i enkla former.

Eleven gör mycket enkla iakttagelser av vardagsliv, levnadssätt och traditioner i några områden där språket talas.

Eleven beskriver sitt arbetssätt och reflekterar på ett enkelt sätt över sin inläring samt tar ansvar för delar av sitt arbete men har stort behov av stöd och handledning.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven uppfattar huvuddragen av innehållet när språket talas tydligt.

Eleven använder några strategier för att kommunikationen i vardagliga samtal skall fungera.

Eleven talar med sammanhang och ett tydligt och klart uttal.

Eleven tillgodogör sig enkla texter och visar på olika sätt förståelse av innehållet.

Eleven kommunicerar skriftligt, bl.a. genom att ställa och besvara enkla frågor och skriver begripligt och tydligt.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven tillgodogör sig innehållet i tydligt talat språk och gör enkla sammanfattningar av helheten.

Eleven medverkar och bidrar aktivt i vardagliga samtal.

Eleven talar med sammanhang och med ett gott uttal samt använder olika strategier för att lösa språkliga problem.

Eleven tillgodogör sig innehållet i enkla texter, såväl helhet som detaljer.

Eleven kommunicerar skriftligt t.ex. vid informationsutbyte och personliga kontakter och uttrycker sig därvid klart och tydligt.

■ Ämne:	Moderna språk
Kurs:	Moderna språk, steg 3
Kurskod:	MSPR1203
Poäng:	100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

förstå tydligt tal i enkla instruktioner, berättelser och beskrivningar då det som sägs rör egna intresseområden eller för eleven välbekanta områden

kunna delta i samtal om vardagliga ämnen samt bidra till att samtalet hålls igång

kunna muntligt berätta om något som eleven känner väl till

kunna läsa och med god förståelse tillgodogöra sig innehållet i enkla instruktioner, berättelser och beskrivningar samt kunna ta fram fakta ur språkligt och innehållsligt enkla texter på sakprosa

kunna uttrycka sig i enkel form i skrift för att berätta, beskriva eller informera om något

ha någon kännedom om vardagsliv, levnadssätt och traditioner i några länder där språket används och kunna göra iakttagelser av några tydliga likheter och skillnader i förhållande till egna kulturella erfarenheter

kunna reflektera över hur den egna språkinläringen går till

kunna använda olika enkla hjälpmedel för att förstå och uttrycka sig

kunna i enkel form planera, genomföra och utvärdera arbetsuppgifter individuellt eller i samarbete med andra.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven uppfattar huvuddragen i tydligt tal om situationen är bekant och om språket är enkelt.

Eleven gör sig förstådd i vardagliga samtal och medverkar i kommunikationen men är beroende av att situationen är lätt att identifiera och språket relativt okomplicerat.

Eleven talar enkelt, begripligt och med sammanhang.

Eleven anpassar i någon mån sin läsning till olika syften om texten har ett enkelt och tydligt språk och om typen av framställning är lätt att känna igen.

Eleven skriver enkelt och begripligt samt ställer och besvarar enkla frågor vid skriftlig interaktion av olika slag.

Eleven gör enkla iakttagelser av tydliga företeelser inom områden där språket talas och skaffar sig själv enkel och konkret information om dessa språkområden.

Eleven tar ansvar för delar av sitt arbete med språket och använder olika sätt att lära men behöver stöd och handledning.

Eleven utnyttjar hjälpmedel för att förstå, uttrycka sig och lära.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven uppfattar huvuddragen och tydliga detaljer i enkelt, talat språk och använder den information som ges.

Eleven använder olika strategier för att kommunikationen i vardagliga samtal skall fungera.

Eleven talar tydligt, med gott uttal och med sammanhang.

Eleven tillgodogör sig helheten i en text och använder den information som ges genom att t.ex. sammanfatta ett innehåll.

Eleven skriver tydligt och begripligt samt genomför skriftlig kommunikation bl.a. genom att ställa och besvara frågor.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven tillgodogör sig såväl huvuddrag som detaljer i tydligt, talat språk och kan på olika sätt använda den information som ges.

Eleven medverkar i olika typer av vardagliga samtal och löser språkliga problem på ett effektivt sätt.

Eleven uttrycker sig muntligt med tydligt sammanhang och språkligt flyt.

Eleven tillgodogör sig helhet och detaljer vid läsning och kommenterar på olika sätt textens innehåll.

Eleven skriver tydligt och med sammanhang samt kommunicerar skriftligt på olika sätt.

■ Ämne:	Moderna språk
Kurs:	Moderna språk, steg 4
Kurskod:	MSPR1204
Poäng:	100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

förstå tydligt, även något regionalt färgat, tal i instruktioner, berättelser och beskrivningar som rör kända förhållanden och egna intresseområden

kunna delta aktivt i samtal kring kända ämnen och med hjälp av olika strategier bidra till att kommunikationen fungerar

kunna muntligt berätta och beskriva något som hon eller han sett, hört, upplevt eller läst samt uttrycka och argumentera för en uppfattning i något för honom eller henne angeläget ämne

kunna läsa och tillgodogöra sig innehållet i enklare skönlitterära och andra berättande, beskrivande och argumenterande texter som behandlar kända ämnesområden

kunna begära och ge information i skrift samt berätta och beskriva något

ha kunskaper om vardagsliv, samhälle och kulturtraditioner i några länder där språket har en central ställning samt kunna göra några jämförelser med egna kulturella erfarenheter

kunna reflektera över och dra slutsatser om sitt sätt att lära sig språket

kunna välja och använda hjälpmedel vid textläsning, skrivning och andra språkliga aktiviteter

kunna, på egen hand och i samarbete med andra, planera och genomföra arbetsuppgifter samt därvid dra slutsatser om sitt arbete.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven förstår tydligt, vårdat vardagsspråk också med någon regional färgning, när språket talas i måttligt tempo.

Eleven deltar och gör sig förstådd i samtal kring välbekanta ämnen samt söker i samtal aktivt stöd hos samtalspartnern bl.a. genom att ställa frågor.

Eleven talar begripligt och med sammanhang.

Eleven läser och tillgodogör sig innehållet i skönlitterära texter och texter på sakprosa när språket är enkelt.

Eleven uttrycker sig begripligt i skrift och skriver t.ex. såväl personligt på ett enkelt språk om erfarenheter och tankar som korta referat av enkla berättelser och artiklar.

Eleven ger exempel på samhällsförhållanden, kulturella företeelser och levnadssätt i några områden där språket talas samt gör enkla jämförelser mellan olika kulturella företeelser.

Eleven reflekterar över hur det egna språket behöver utvecklas och tar med handledning ansvar för att planera, genomföra och utvärdera delar av sitt arbete.

Eleven använder olika hjälpmedel och förbättrar sin förmåga att utnyttja dem.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven tillgodogör sig, sammanfattar och kommenterar innehållet i tydligt talat språk från olika språkområden.

Eleven använder strategier som t.ex. omformuleringar och förklaringar för att överbrygga språkliga problem.

Eleven talar tydligt och med sammanhang samt anpassar sitt språk till några olika situationer.

Eleven läser, tillägnar sig och kommenterar lättlästa texter, både sådana på sakprosa och skönlitteratur.

Eleven skriver varierat och med sammanhang samt kommunicerar skriftligt vid informationsutbyte och sociala kontakter, ställer och besvarar frågor och anpassar sitt språk till några olika mottagare.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven tillgodogör sig, sammanfattar och kommenterar både helhet och detaljer i tydligt talat språk.

Eleven medverkar i olika samtalssituationer och löser språkliga problem på ett effektivt sätt.

Eleven talar tydligt med språkligt flyt, variation och sammanhang.

Eleven tillgodogör sig innehållet i texter av varierande längd, kommenterar dem och drar slutsatser.

Eleven uttrycker sig varierat i skrift och anpassar framställningen till några olika syften och mottagare.

■ Ämne:	Moderna språk
Kurs:	Moderna språk, steg 5
Kurskod:	MSPR1205
Poäng:	100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

förstå tydligt tal, från olika regioner, om ämnen som inte är helt obekanta

vilja, våga och kunna utan förberedelse delta i samtal om bekanta ämnen och utbyta information, personliga åsikter och erfarenheter

kunna efter förberedelse muntligt informera om eller beskriva ett ämnes- eller intresseområde och visa prov på anpassning av språket efter situationens krav

kunna läsa och tillgodogöra sig texter med varierat sakinnehåll, särskilt sådana texter som anknyter till studieinriktningen eller egna intresseområden

kunna läsa och förstå lättillgänglig skönlitteratur och genom litteraturen förvärva kunskaper om språkområdets kulturtraditioner

kunna formulera sig i skrift för att informera, instruera, argumentera och uttrycka känslor och värderingar samt ha förmåga att bearbeta och förbättra den egna skriftliga produktionen

ha kunskap om samhällsförhållanden, kulturtraditioner och levnadssätt i områden där språket talas och kunna använda dessa kunskaper för att jämföra kulturer

kunna medvetet använda och utvärdera inläringssätt som befrämjar inläringen

kunna självständigt hämta information från olika källor samt bearbeta och strukturera den information som tagits fram.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven tillgodogör sig innehållet också i regionalt färgat språk när det talas i lugnt tempo i vardagliga situationer.

Eleven utbyter i samtal information och åsikter och eleven lyckas med olika strategier lösa språkliga problem.

Eleven uttrycker sig muntligt med tydligt och klart uttal och anpassar i någon mån sitt talade språk både till informella och något mera formella sammanhang.

Eleven tillägnar sig huvudinnehållet i tydliga texter på sakprosa, facktexter och skönlitteratur samt tillgodogör sig detaljer vid en noggrannare läsning.

Eleven skriver med klart och tydligt språk, såväl personligt hållna meddelanden, berättelser och reflektioner som sammanfattningar som har att göra med egna intressen och egen studieinriktning.

Eleven beskriver målspråkets ställning i världen samt gör, på grundval av kunskaper om samhällsförhållanden, seder och bruk i områden där språket talas, jämförelser med egna kulturella erfarenheter.

Eleven tar ansvar för att planera, genomföra och utvärdera sitt arbete samt använder lämpliga hjälpmedel.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven tillgodogör sig huvuddrag och de flesta detaljer även i regionalt färgat tal när framställningen är tydlig.

Eleven inleder och upprätthåller samtal, inhämtar och ger information samt uttrycker egna åsikter på ett tydligt och lättfattligt sätt.

Eleven berättar, beskriver och förklarar med sammanhang inom egna intresse- och kompetensområden samt återberättar och sammanfattar muntligt ett välbekant stoff.

Eleven tillgodogör sig såväl huvuddrag som de flesta detaljer i tydliga texter på sakprosa och skönlitteratur samt vid noggrannare läsning även något svårare texter.

Eleven skriver brev, kommentarer och sammanfattningar till inhämtat stoff på ett tydligt och informativt sätt och med anpassning till några olika syften och mottagare.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven förstår och kommenterar både helhet och detaljer i tydligt, talat språk som varierar i tempo samt uppfattar olika nyanser i språket.

Eleven samtalar ledigt och med gott språkligt flyt i olika situationer samt uttrycker sig varierat i tal och anpassar sitt språk till ämne, situation och lyssnare.

Eleven drar vid läsning slutsatser om texters syfte, uppfattar åsikter och värderingar och tillgodogör sig såväl detaljer som huvudinnehåll.

Eleven skriver med sammanhang och variation, använder språkets ord och strukturer med säkerhet samt kommunicerar skriftligt med anpassning till olika mottagare.

■ Ämne:	Moderna språk
Kurs:	Moderna språk, steg 6
Kurskod:	MSPR1206
Poäng:	100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

förstå vad som sägs i längre sekvenser av sammanhängande tydligt tal som förmedlas direkt eller via medier och där innehållet kan vara obekant för eleven och av relativt teoretisk karaktär

kunna med språklig anpassning samtala om olika ämnen och ha förmåga att hålla ett samtal vid liv

kunna aktivt delta i diskussioner och kunna framföra och nyanserat bemöta argument

kunna muntligt, efter förberedelse, sammanhängande beskriva och tydligt förklara sådana företeelser som är av allmänt intresse, hör till intresseområdet eller till studieinriktningen

kunna muntligt och skriftligt sammanfatta och kommentera olika slags texter särskilt sådana som anknyter till intresseområden eller till studieinriktning

kunna läsa, sammanfatta och kommentera innehållet i längre skönlitterära texter

ha förmåga att skriftligt presentera ett innehåll på ett klart och väl strukturerat sätt samt kunna uttrycka sig varierat, personligt och med anpassning till mottagare och situation

ha grundläggande orientering om språkets litteratur från olika epoker

ha kunskaper om samtidsförhållanden, historia och kulturer i länder där språket talas

kunna presentera aspekter av den egna kulturen och det egna landet med tanke på personer med en annan kulturell bakgrund

kunna utvärdera sitt arbete som ett led i att förändra och förbättra sitt lärande

kunna kritiskt granska och analysera information från olika källor.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven förstår innehållet i tydligt tal, även med dialektal färgning.

Eleven inleder och upprätthåller samtal, inhämtar och ger information, argumenterar samt uttrycker egna åsikter och bemöter på ett nyanserat sätt andras argument.

Eleven anpassar sitt talade språk till situation och mottagare samt uttrycker sig varierat och lättfattligt och använder på ett effektivt sätt olika strategier för att få kommunikationen att fungera väl.

Eleven uttrycker sig muntligt med gott uttal och tydlig intonation.

Eleven presenterar och kommenterar ett innehåll hämtat från olika intresse- och kompetensområden.

Eleven tillgodogör sig innehållet i texter på sakprosa samt med hjälpmedel även i svårare texter inom kända ämnesområden.

Eleven tillgodogör sig några samtidsromaner samt utdrag ur äldre skönlitterära verk.

Eleven uttrycker sig och interagerar skriftligt med sammanhang, struktur och allt större variation kring innehåll hämtat från ett flertal områden.

Eleven redovisar och kommenterar stoff från egna intressen och egen studieinriktning.

Eleven beskriver olika samhällsförhållanden, kulturtraditioner och levnadssätt i områden där språket talas, och använder denna bakgrund för att kommentera och diskutera skönlitteratur, film och musik samt facktexter av olika slag.

Eleven planerar, genomför och utvärderar sitt arbete på ett effektivt sätt.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven förstår såväl huvuddrag som detaljer även i regionala och sociala varianter av talat språk när framställningen är tydlig.

Eleven anpassar sitt språk i informella och något mera formella samtal.

Eleven anpassar muntliga presentationer till olika situationer, uttrycker sig med variation och gott språkligt flyt.

Eleven tillgodogör sig även något svårare texter på sakprosa.

Eleven tillgodogör sig, kommenterar och jämför några samtidsromaner på språket samt läser utdrag ur skönlitterära verk från olika epoker och sätter in dessa i ett sammanhang.

Eleven skriver nyanserat och variationsrikt.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven förstår och analyserar innehållet i tydligt tal i snabbt tempo även när det är regionalt färgat.

Eleven samtalar med god anpassning till olika situationer.

Elevens muntliga framställning kännetecknas av klarhet, precision och variation.

Eleven analyserar hur texter på olika sätt anpassas till syfte och mottagare.

Elevens skriftliga framställning kännetecknas av klarhet, precision och variation.

■ Ämne:	Moderna språk
Kurs:	Moderna språk, steg 7
Kurskod:	MSPR1207
Poäng:	100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

förstå olika slags tydligt autentiskt tal i skiftande sammanhang

kunna i olika sammanhang inleda och aktivt delta i muntlig kommunikation av skiftande slag och kunna använda språket flexibelt och på ett ändamålsenligt sätt i såväl informella som formella sammanhang

kunna informera muntligt på ett strukturerat sätt

kunna använda fackspråk som krävs inom studieinriktningen eller intresseområdet

kunna med adekvata hjälpmedel läsa och förstå texter på sakprosa och facktexter inom egna intresse- och kompetensområden, särskilt sådana som hör samman med studieinriktningen

kunna läsa skönlitteratur från några olika epoker och inom olika genrer samt kunna i anknytning till läsningen reflektera över texternas innehåll och form utifrån olika perspektiv

kunna sammanställa och skriftligt redovisa ett arbete och visa ett kritiskt förhållningssätt vid granskning och utnyttjande av olika källor

känna till utvecklingen inom något eller några områden som politik, samhällsliv, religion, litteratur, film, konst eller musik i något land där språket talas

kunna inventera, beskriva och analysera sitt behov av kunskaper i språket ur ett långsiktigt studie- och yrkesperspektiv.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven tillgodogör sig och kommenterar innehållet i avancerat men tydligt talat språk, t.ex. i media.

Eleven anpassar i samtal sitt språk till olika situationer, både informella och mera formella.

Eleven uttrycker sig muntligt med klarhet och flexibilitet i både informella och mera formella situationer samt talar strukturerat och med sammanhang.

Eleven läser med god förståelse olika typer av texter.

Eleven skriver med säkerhet, variation och klarhet samt anpassar framställningen till ämne, syfte och mottagare i både informella och några mera formella sammanhang.

Eleven gör, på grundval av iakttagelser och kunskaper, jämförelser mellan olika kulturer och kulturyttringar.

Eleven arbetar metodiskt och medvetet för att på kort och lång sikt utveckla språket.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven förstår huvudinnehållet och de flesta detaljer i snabbt tal, även dialekter och socialt betingade varianter, under förutsättning att eleven fått bekanta sig med detta sätt att tala.

Eleven reflekterar över språk och innehåll i tal i olika sammanhang, både informella och formella.

Eleven deltar i olika typer av samtal i både informella och formella situationer samt talar inför olika lyssnare med god anpassning till situation och ämne. Vid läsning analyserar eleven textens syfte samt sätter in den i sitt sammanhang, socialt, politiskt eller litterärt.

Eleven skriver med tydlig struktur.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven förstår olika slags tal och kommenterar språk, innehåll, situation och syfte.

Eleven samtalar varierat och med stor bredd i olika situationer i samhälls- och yrkesliv.

Eleven presenterar muntligt och med struktur och åskådlighet

undersökningar, beskrivningar och argumentationer på ett sätt som anpassas till sammanhang och mottagare.

Eleven analyserar innehåll, syfte och språk i en läst text.

Eleven skriver kommentarer av olika slag och gör analyser i olika formella och informella sammanhang.

Eleven använder effektivt språket som arbetsspråk.

Ämnets syfte

Utbildningen i ämnet modersmål syftar under hela skoltiden till att eleverna skall uppnå aktiv tvåspråkighet. Utbildningen syftar till att göra eleverna medvetna om att kunskaper i modersmålet och den egna kulturen innebär en stor tillgång både inom Sverige och i internationella sammanhang.

Modersmålsämnets uppgift är att stärka den personliga och kulturella identiteten och förmågan att kommunicera med andra. Den kulturella identiteten uttrycks bl.a. i språket och litteraturen. Mötet med språk, litteratur och bildmedier kan bidra till mognad och personlig utveckling. Utbildningen i ämnet modersmål syftar till att ge eleverna möjligheter att ta del av sin ursprungskultur. Samtidigt syftar ämnet modersmål till att ge förutsättningar att aktivt delta i minoritetsgruppens sociala, kulturella och politiska liv och därmed få förutsättningar att ingå i en minoritetskultur som har sin förankring i Sverige. Ämnet syftar till att hjälpa eleverna att göra jämförelser mellan olika kulturer och på så sätt bidra till att öka förståelsen och toleransen mellan människor från olika länder.

Modersmålet är av grundläggande betydelse för lärandet och en väg till kunskap. Det är därför ett viktigt uppdrag för skolan att skapa goda möjligheter för elevernas språkutveckling i modersmålet. Genom samtal och genom läsning och eget skrivande tillägnar sig individen nya begrepp, lär sig att se sammanhang, tänka logiskt, granska kritiskt och värdera. Genom språket bildas kunskap och genom språket görs kunskapen synlig och hanterbar. Förmågan att reflektera över, förstå, värdera och ta ställning till företeelser i omvärlden växer. Modersmålsämnet har tillsammans med andra ämnen ett ansvar för att denna kunskapsutveckling sker.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i modersmål sträva efter att eleven

kommer till insikt om betydelsen av modersmålet för utveckling av identitet, personlighet och känsloliv,

stärker sin självkänsla och identitet och erövrar dubbel kulturtillhörighet samt får möjlighet till en förankring i sin minoritetskultur i Sverige,

vidareutvecklar sin förmåga att förstå och uttrycka sig muntligt och skriftligt på modersmålet i många skilda sammanhang och med olika syften,

utvecklar sin förmåga att använda sitt modersmål som redskap för kunskapsutveckling och därigenom förvärvar ett ord- och begrepps-förråd inom olika områden med hänsyn till vald studieinriktning,

utvecklar sin förmåga att läsa och förstå texter på modersmålet och stimuleras att söka sig till litteraturen som en källa till kunskap och glädje,

får kännedom om modersmålet ursprung och utveckling,

får kännedom om hur språkbruket skiljer sig i minoritets- och majoritetsställning,

utvecklar förmåga att på egen hand göra jämförelser mellan sitt modersmål och det svenska språket och blir medveten om skillnader och likheter mellan språken och därigenom vidareutvecklar sin tvåspråkighet,

genom texter av olika slag och massmedier inhämtar kunskaper om händelser, livsvillkor, historia och kultur både i ursprungslandet och i minoritetsgruppen i det svenska samhället, gör jämförelser och därigenom bättre förstår sig själv och sin omvärld,

lär känna delar av sitt kulturarv och kan sätta detta i relation till sig själv och sin egen situation.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

De centrala kunskapsområdena i ämnet modersmål är det aktuella språket, ursprungslandets kultur och samhälle samt minoritetsgruppens villkor i det svenska samhället. Dessa olika kunskapsområden integreras med varandra så att ämnet modersmål upplevs som en helhet.

Ett annat viktigt kunskapsområde är aktiv tvåspråkighet. Till detta område hör kunskaper om vad det betyder för individens identitet och självkänsla att kunna sitt modersmål. Vidare ingår teoretisk kunskap om vad det innebär att behärska två språk, jämförelser mellan språken och insikt om hur växlingen mellan språken sker.

Ämnet får sin struktur genom olika språkliga aktiviteter, muntlig och skriftlig produktion samt läsning av texter i vid mening där exempelvis även avlyssning, film, video och bildstudium ingår. Att läsa, skriva, tala och se och lyssna blir meningsfullt när personliga, existentiella, etiska, historiska eller framtidsinriktade frågor diskuteras i undervisningen.

Ämnet modersmål vänder sig till elever som har sitt modersmål som ett levande umgängesspråk. Elever som inte är tvåspråkiga kan i stället välja att läsa ursprungslandets språk enligt den generella kurs-

planen för moderna språk och börja på den nivå de befinner sig.

Ämnet modersmål skiftar på grund av att olika modersmål ger olika förutsättningar för studier. Det finns språk som inte har en utpräglad skriftspråkskultur. Det offentliga språket och skolspråket kan vara något annat än det modersmål som används i familjen och vardagen. För att i dessa fall åstadkomma delaktighet i den litterära traditionen måste andra möjligheter än läsning av tryckta texter utnyttjas. Det finns också språk vars alfabet i hög grad skiljer sig från det latinska alfabetet, och på dessa språk kan det vara svårare att lära skriftspråket.

Modersmålet är uppdelat i tre kurser: A och B samt Aktiv tvåspråkighet. Vilken kurs eleven väljer beror på förkunskaper och framtida behov. Det går t.ex. att kombinera kurs A och kurs B, eller kurs A och kursen Aktiv tvåspråkighet eller att läsa alla tre kurserna eller endast en av dem beroende på elevens förutsättningar och behov.

Kursen *Modersmål A* bygger vidare på utbildningen i grundskolan eller på motsvarande förkunskaper. Modersmålets betydelse för den egna identiteten har stor betydelse i studierna. I kursen ingår såväl läsning av texter av olika slag som egen språkanvändning i tal och skrift samt studium av språkets roll.

Kursen *Modersmål B* vidareutvecklar elevernas språkliga förmåga och ger förutsättningar för vidgade kunskaper om kulturen och samhället i ursprungslandet samt om minoritetsgruppens villkor i Sverige. Kursen ger även insikt om hur språket och litteraturen avspeglar samhället och kulturen.

Kursen *Aktiv tvåspråkighet* ger eleverna möjligheter att utveckla sin tvåspråkighet både för sin egen personliga utveckling och för att kunna utnyttja den i kommande arbetsliv och studier. Utgångspunkten för studierna är elevernas önskemål och behov och deras studieinriktning. Eleverna får möjligheter att studera texter och utveckla sitt ordförråd med anknytning till vald studieinriktning. Eleverna får också möjligheter att i tal tolka till och från sitt modersmål samt översätta.

■ Ämne:	Modersmål
Kurs:	Aktiv tvåspråkighet
Kurskod:	ML1201
Poäng:	50

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

kunna i vardagliga sammanhang muntligt tolka från modersmålet till svenska och tvärtom

kunna tala inför en större grupp på sitt modersmål

kunna på egen hand läsa och ta ställning till texter som valts utifrån elevens intressen och önskemål samt texter med anknytning till samhällsliv, arbetsliv och studieinriktning

kunna i vardagliga sammanhang översätta från modersmålet till svenska och tvärtom

kunna skriftligt och muntligt formulera sig i olika sammanhang med hänsyn till olika mottagare

ha breddat sin stilistiska förmåga.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven tolkar mellan modersmål och svenska i vardagliga sammanhang.

Eleven anpassar sitt språk efter innehåll och mottagare i både tal och skrift.

Eleven sammanfattar texter som är relevanta för den valda studieinriktningen och för samhällslivets behov samt förmedlar innehållet från modersmål till svenska och tvärtom.

Eleven löser språkliga problem på ett kreativt och effektivt sätt så att informationen blir helt klar och tydlig.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven tolkar snabbt och precist mellan språken, visar inlevelse i mottagarnas behov, anpassar sig till olika situationer och krav samt prövar med framgång olika strategier för kommunikation.

Eleven förstår saklitteratur och skönlitterära texter utan nämnda begränsningar och resonerar kring innehåll, form och budskap på svenska och på sitt modersmål.

Eleven använder fackspråket inom den valda studieinriktningen på både modersmål och svenska.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven tolkar och översätter med stilistisk säkerhet från sitt modersmål till svenska och tvärtom.

Eleven granskar sina skriftliga och muntliga texter kritiskt, tar ställning till innehåll och form med hänsyn till mottagargrupp och bearbetar och förbättrar texterna.

■ **Ämne: Modersmål**

Kurs: Modersmål A

Kurskod: ML1202

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

kunna använda skilda uttrycksformer i tal och skrift för att klart och tydligt kunna redovisa sakförhållanden och uttrycka tankar, åsikter och känslor

kunna använda läsandet och skrivandet som ett medel för tänkande och lärande

kunna jämföra och självständigt formulera tankar och iakttagelser vid läsning av litterära texter och texter av andra slag

kunna på ett sakligt sätt jämföra, kritiskt granska och ta ställning till hur ett ämne kan skildras i texter av olika slag

kunna delta aktivt och konstruktivt i samtal och diskussioner samt känna till de olika sociala normer och regler som påverkar språklig interaktion

kunna hålla korta anföranden inför grupp

ha kunskaper om de drag som är karakteristiska för det egna modersmålet samt om skillnader mellan vardagsspråk och offentligt språk

ha tillägnat sig den teknik och lärt sig använda de hjälpmedel som behövs för att arbeta alltmer på egen hand.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven formulerar sig sammanhängande i tal och skrift i både formella och informella sammanhang och tar hänsyn till mottagaren.

Eleven deltar i och känner till grundläggande regler för samtal och diskussioner samt håller korta muntliga anföranden inför grupp.

Eleven använder sig i skrift av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad och gör med stöd av lärare jämförelser mellan olika stilnivåer i språket och mellan modersmål och svenska.

Eleven använder olika källor för att hämta information.

Eleven läser saktexter och skönlitterära texter från olika tider, sammanfattar innehållet och formulerar egna tankar om texterna.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven argumenterar konstruktivt i gruppdiskussioner och talar klart och informativt inför en grupp.

Eleven skriver varierat och personligt på ett i huvudsak korrekt språk, jämför olika stilnivåer och gör jämförelser mellan svenska och modersmål.

Eleven läser saktexter och skönlitterära texter och gör iakttagelser och jämförelser och sätter sina kunskaper och erfarenheter i relation till den litteratur som läses.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven använder språket korrekt och varierat samt uttrycker självständigt och strukturerat sina iakttagelser, kunskaper och erfarenheter i både tal och skrift.

Eleven analyserar, reflekterar över och bedömer texter av olika slag utifrån sina kunskaper i modersmål.

■ **Ämne: Modersmål**

Kurs: Modersmål B

Kurskod: ML1203

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

ha läst några litterära verk på modersmålet och ha kunskap om centrala författarskap

vara bekant med den muntliga litterära traditionen

ha kännedom och medvetenhet om och kunna diskutera språkets utveckling och roll i samhället, både i ursprungslandet och i Sverige

ha kännedom om förhållandet mellan standardspråk och olika språkvarieteter

kunna på olika nivåer göra jämförelser mellan sitt modersmål och det svenska språket

ha kännedom om ursprungskulturens musik och konst

ha kunskaper om historia, geografi, samhällsförhållanden och levnadssätt i ursprungslandet

kunna göra jämförelser mellan sin egen kultur och den svenska kulturen.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven tillägnar sig centrala litterära verk, känner till författarskap från olika tider och diskuterar i tal och skrift innehåll, bärande tankar och typiska drag.

Eleven redogör för vad som kännetecknar den muntliga berättartraditionen i modersmålskulturen.

Eleven orienterar om historia, samhällsliv och kultur i ursprungslandet.

Eleven redogör för huvuddragen i utvecklingen av modersmålet, gör iakttagelser och reflekterar över historiska och sociala språkskillnader.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven analyserar och tolkar saktexter och skönlitterära texter och reflekterar över de samhälleliga och kulturella faktorer som format texten.

Eleven planerar och utformar sina texter i tal och skrift med stilistisk medvetenhet.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven redogör för modersmålets släktskap och språksituation samt modersmålets påverkan på andra språk.

Eleven anpassar sin framställning i tal och skrift till mottagaren, argumenterar konstruktivt och övertygande för en åsikt samt granskar och bearbetar sina texter.

Eleven analyserar texters innehåll och form, bedömer deras giltighet i dagens samhälle för modersmålskulturen och elevens identitet.

Eleven reflekterar över och drar slutsatser om ursprungslandets kultur och samhällsförhållanden i jämförelse med svenska förhållanden.

■ Ämne: Teckenspråk för hörande

Ämnets syfte

Utbildningen i ämnet teckenspråk syftar till att ge hörande elever kunskaper i att använda teckenspråk i kontakt med döva och andra teckenspråksanvändare. Det väsentligaste är att utveckla sådana färdigheter att eleverna vågar och vill föra samtal på teckenspråk. Ämnet ger förståelse för det värdefulla i att kommunicera med människor som använder teckenspråk. Dessutom syftar ämnet till att ge kunskaper om de kulturella drag som teckenspråket har samt främja intresse för och kunskaper om dövas situation i samhället.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i teckenspråk sträva efter att eleven

utvecklar sina kunskaper i att kommunicera på teckenspråk,

utnyttjar tillfällena att använda språket i kommunikation med andra teckenspråksanvändare,

utvecklar kunskap om dövas tvåspråkighetssituation och inser konsekvenserna av den,

förstår dövas livsvillkor och kultur, nationellt och internationellt.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Teckenspråket är modersmål för cirka tio tusen personer i Sverige som är döva från födsel eller tidig barndom. Även andra grupper i samhället använder i ökande omfattning teckenspråk som kommunikationsmedel.

Att kunna kommunicera står i centrum för allt språklärande. Teckenspråk är ett språk med egen grammatik, eget ordförråd och egna kulturella drag. Det är ett visuellt språk som produceras med händerna, ansiktet och kroppen. Den som tillägnat sig kunskaper i teckenspråk lär sig samtidigt ett nytt sätt att kommunicera eftersom regler för turtagning och återkoppling är annorlunda än i talade språk.

Ytterligare en skillnad jämfört med andra språk är att teckenspråk saknar skriftspråk. Det betyder att möjligheterna till självstudier är begränsade. De teckenspråkstexter som finns på video är av ringa antal jämfört med det stora utbudet av litteratur i olika former.

I ämnet teckenspråk ingår kunskap om de grundläggande villkor för kommunikation som gäller vid samtal med teckenspråksanvändare. I ämnet är det naturligt att uppmärksamma de mer formella si-

dorna av språket, att ge ökad kunskap om grammatiska strukturer och att ge eleverna möjlighet att öva sin förmåga till språklig variation.

Till teckenspråkets karaktär hör att det är inriktat på dialog, men för att stödja språkutvecklingen behövs övning i att avläsa och att analysera teckenspråkstexter med avseende på grammatisk struktur. Studier i teckenspråk innefattar också att erövra färdighet i att bokstavera och avläsa bokstaverade ord. Att utveckla icke manuella signaler är ytterligare en aspekt av lärandet liksom förståelsen av grammatiska företeelser.

Genom att använda teckenspråk för att uttrycka egna tankar, eller ta del av andras tankar, utvecklas språkfärdigheten. Liksom vid annan språkinläring spelar det sociala samspelet eleverna emellan en viktig roll.

Även begränsade kunskaper i teckenspråk kan vara viktiga för elevens självtillit. I ämnet ligger ett värde i att eleven försöker hitta vägar för att förstå eller göra sig förstådd också i situationer där den egna språkförmågan ännu inte riktigt räcker till.

Till ämnet hör att ge kunskap om och förståelse av dövas ställning och villkor, nationellt och internationellt.

I gymnasieskolan finns fem kurser i teckenspråk för hörande som bygger på varandra. Alla kurserna är valbara.

Teckenspråk för hörande, steg 1, är nybörjarkurs. Eleven börjar lära sig teckenspråk och börjar använda språket för kommunikation. Denna kurs motsvarar den tidigare kursen C-språk, kurs A.

Teckenspråk för hörande, steg 2, fortsätter att ge eleven möjlighet att utveckla sina kunskaper, sin kommunikationsförmåga och sin kännedom om dövas kultur. Kursen motsvarar den tidigare kursen C-språk kurs B eller grundskolans år 9 (språkval).

I *Teckenspråk för hörande, steg 3*, vidareutvecklar eleven sina kunskaper i att använda teckenspråk i olika situationer.

Teckenspråk för hörande, steg 4, fortsätter att bygga upp elevens förmåga att kommunicera på teckenspråk i olika situationer. Kursen skall öka elevens tilltro till den egna språkliga förmågan i teckenspråk.

I *Teckenspråk för hörande, steg 5*, får eleven större säkerhet och bredd i sina kunskaper i teckenspråk. Perspektiven vidgas ytterligare mot språkanvändning i varierande och mer komplicerade situationer.

■ **Ämne:** Teckenspråk för hörande

Kurs: Teckenspråk för hörande, steg 1

Kurskod: TNH1201

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

förstå huvudinnehållet i enkelt och tydligt teckenspråk som berör för eleven kända områden

kunna besvara och ställa frågor om för eleven vardagliga ämnen

på enkelt och tydligt teckenspråk kunna berätta om sig själv och sina egna förhållanden

kunna bokstavera tydligt

ha kännedom om dövas situation i Sverige.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven förstår huvudinnehållet i enkelt och tydligt teckenspråk, som handlar om för eleven kända områden.

Eleven besvarar och ställer frågor om för henne eller honom välkända ämnen.

Eleven berättar om sig själv och sina egna förhållanden på ett enkelt och tydligt teckenspråk.

Eleven bokstaverar tydligt.

Eleven belyser dövas situation i Sverige förr och nu.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven förstår huvudinnehållet i meddelanden och information som ingår i vardagliga sammanhang och som tecknas i lugnt tempo.

Eleven för en dialog på teckenspråk inom ett känt område.

Eleven deltar i samtal genom att svara på frågor och ställer själv enkla frågor.

Eleven berättar på tydligt och enkelt teckenspråk något hört, läst eller upplevt.

Eleven avläser tydlig bokstavering i lugnt tempo.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven förstår innehållet i information som berör för henne eller honom kända områden.

Eleven använder tydligt teckenspråk i olika vardagliga situationer.

Eleven berättar på tydligt teckenspråk något hört, läst eller upplevt.

Eleven bokstaverar tydligt och avläser bokstavering.

■ **Ämne:** Teckenspråk för hörande

Kurs: Teckenspråk för hörande, steg 2

Kurskod: TNH1202

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

förstå enkelt och tydligt teckenspråk, som berör för eleven kända områden

kunna delta i dialog om vardagliga ämnen

kunna på enkelt teckenspråk beskriva en händelse och återge en berättelse

kunna bokstavera och avläsa tydlig bokstavering

ha kunskaper om dövas situation i Sverige.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven förstår enkelt och tydligt teckenspråk, som handlar om för eleven kända områden.

Eleven deltar i dialog om vardagliga ämnen.

Eleven beskriver en händelse och återger en berättelse på enkelt teckenspråk.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven förstår meddelanden och information i vardagliga sammanhang.

Eleven deltar i dialog om vardagliga ämnen, uppfattar vad som sägs och använder olika fraser för att uttrycka känslor och önskemål.

Eleven bokstaverar och avläser bokstavering.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven deltar i flerpartssamtal i lugnt tempo, som handlar om för eleven kända områden.

Eleven tillgodogör sig information från andra.

Eleven planerar och genomför olika språkliga uppgifter med handledning och utvärderar sin språkinläring och sitt arbetssätt.

■ **Ämne:** Teckenspråk för hörande

Kurs: Teckenspråk för hörande, steg 3

Kurskod: TNH1203

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

kunna använda enkelt teckenspråk i olika språkliga situationer

kunna återberätta huvudinnehållet i kända texter på tydligt teckenspråk

kunna använda teckenspråkets grammatiska signaler

känna till dövas livsvillkor internationellt.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven tar egna initiativ att använda språket och gör sig förstådd i vardagssamtal.

Eleven tillämpar i viss mån språkets grammatik.

Eleven belyser dövas situation i olika delar av världen.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven berättar på teckenspråk något hört, läst eller upplevt så att det kan förstås av mottagaren.

Eleven deltar i flerpartssamtal i normalt tempo i olika vardagliga situationer och anpassar sitt språk efter situation och mottagare.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven medverkar aktivt i olika formella och informella samtalssituationer. Eleven arbetar med teckenspråk och svenska utifrån ett jämförande perspektiv.

■ **Ämne:** Teckenspråk för hörande

Kurs: Teckenspråk för hörande, steg 4

Kurskod: TNH1204

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

ha tilltro till den egna språkfärdigheten och våga använda teckenspråk i olika situationer

kunna följa med och delta i flerpartssamtal på teckenspråk

kunna berätta något hört, läst eller upplevt på tydligt teckenspråk

känna till dövas tvåspråkighetssituation.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven tar initiativ till att använda språket i olika situationer samt använder i viss mån språkets turtagningsregler.

Eleven redogör på teckenspråk för dövas tvåspråkighetssituation.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven använder sina kunskaper i teckenspråk i mer komplexa situationer.

Eleven uttrycker sig varierat på teckenspråk.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven återberättar innehållet i en okänd videotext.

Eleven arbetar med svenska och teckenspråk utifrån ett jämförande perspektiv.

■ **Ämne:** Teckenspråk för hörande

Kurs: Teckenspråk för hörande, steg 5

Kurskod: TNH1205

Poäng: 100

Mål

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

kunna delta i diskussioner om vardagliga ämnen på tydligt teckenspråk

kunna återberätta egna eller andras erfarenheter på ett ledigt teckenspråk

kunna arbeta med svenska och teckenspråk utifrån ett jämförande perspektiv.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänd

Eleven deltar i samtal och använder språkets grammatiska regler.

Eleven argumenterar konstruktivt i gruppdiskussioner på teckenspråk och tar hänsyn till andras argument och för på så sätt diskussionen framåt.

Kriterier för betyget Väl godkänd

Eleven använder ett ledigt teckenspråk i kommunikation.

Eleven visar i sitt sätt att kommunicera förståelse för den språkliga kultur som teckenspråk har.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänd

Eleven anpassar sitt språk till olika, mer krävande språkliga situationer.

Eleven översätter mellan svenska och teckenspråk.

Eleven argumenterar konstruktivt i gruppdiskussioner.